ISSN 0235-0351

1/2017

Raamatukogu

Ilmub aastast 1923

LAPSED, NOORED JA SÄILITUSEKSEMPLAR

Hea lugeja!

2017. aasta on meile toonud säilitus-eksemplari seaduse. Mida see 1. jaanuarist kehtiv seadus meie raamatukogudele ja väljaandjaile tähendab? Vastust otsime õige mitmest vaatevinklist. Uurime sedagi, mida kujutab endast kirjastajaportaal ja kuidas on see säilituseksemplari seaduse ning meie kultuuripärandi talletamisega seotud.

Raamatukogude tulevikuvisiooni *21. sajandi raamatukogu* aruteludel rõhutati ühise infosüsteemi ja ühiste teenuste olulisust. Riin Olonen osutab oma artiklis, et ühist infosüsteemi plaanides tuleb kõigepealt kokku leppida, milline on ühiselt saavutada soovitav uus kvaliteet, milliseid ühiseid teenuseid hakatakse nii omavalitsuse piires kui ka omavalitsusteüleselt lugejaile pakkuma. Kindlasti tuleks küsida ka kasutajailt, milliseid teenuseid nad raamatukogudelt õigupoolest ootavad. Vajalikku tarkvaralahendust saab otsida ju alles siis, kui kõik kindlad vastused on olemas.

Tänavu on laste ja noorte kultuuriaasta, mille eesmärgid on väärtustada-innustada last ja noort kui kultuuriloojat ning kultuuripublikut. Uurimegi lähemalt, millised on raamatukogude võimalused sellel teemaaastal osalemiseks.

Laste ja noorte kultuuriaasta kontekstis on igati sobiv rääkida ka konkursist *5 kauneimat lasteraamatut 2016*. Selle raamatukonkursi žürii esinaine Viive Noor tõdeb oma artiklis, et kaasaegne eesti lasteraamat on terviklikult kaunis raamat.

Jätkuvasti on aktuaalseks teemaks ka raamatukogu kui ruum. Sellel teemal saab lugeda kaht toredat kirjutist.

Numbri persooniks on legendaarne raamatukogujuht Laine Peep, kelle värvikas elu on nüüd koondatud põnevasse raamatusse.

Soovin head lugemist ja kaasamõtlemist!

AVAVEERG

3 Uus seadus tuligi
Kairi Felt

PÄEVATEEMA: SÄILITUSEKSEMPLAR!

4 Säilituseksemplari seadus aitab hoida meie kultuuri tänast omapära
Intervjuu Kristel Veimanni, Kairi Feldi ja Riin Oloneniga
Mihkel Volt

9 Kuus vaadet vastsele seadusele
Intervjuu Kaidi Urmeti, Urmas Sutropi, Martin Halliku, Kristina Pai, Mart Raudsaare, Janne Andresoo ning Ülle Talihärmiga
Mihkel Volt

ARENDUSTEGEVUS

12 Kirjastajaportaal – vajalik kirjastamisel ja väljaannete talletamisel
Made Viljur-Voit

14 Raamatukogusõnastik – statistikat ja termineid
Piret Pärgma

KUHU LÄHED, RAAMATUKOGU?

15 Ühine infosüsteem Eesti raamatukogudele
Riin Olonen

PERSOON

18 *Laine Peep: direktriss*
Meeli Müüripeal

LASTE JA NOORTE KULTUURIAASTA

20 Laste ja noorte kultuuriaasta 2017 on käes!
Marju Kask

22 Eesti lasteraamatul on kuldaeg: seda on rõõm tõdeda!
Viive Noor

KONVERENTSID & SEMINARID

24 Veebiseminaridest Rahvusraamatukogus
Kristina Rood

25 Vanaraamatu konverents Wrocławis
Kaire Lass, Ruth Hiie

27 Luues maailma parimat raamatukogu
Külli Solo

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

30 Raamatukogu kui füüsiline ja virtuaalne ruum
Kate-Riin Kont

34 Seminar *21. sajandi rahvaraamatukogu*
Katre Riisalu

35 Maaraamatukoguhoidjate päev toimus 28. oktoobril Võrumaal Navi külas
Lea Rand

36 Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma mullustest koolituspäevadest
Tiina Talvet

38 Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu 27. aastaraamat
Reet Olevsoo

AASTASISUKORD 2016

39 *Raamatukogu* aastasisukord 2016
Elo Jakobson

42 SUMMARY

Foto: Teet Malsroos

Uus seadus tuligi

Kairi Felt, *Rahvusraamatukogu kogude arenduse osakonna juhataja*

1. jaanuaril 2017 hakkas sundeksemplari seaduse asemel kehtima säilituseksemplari seadus. Olen seda meelt, et värske seadus täidab vanast seadusest tunduvalt tänapäevasemalt oma eesmärki: kokku koguda ning tulevastele põlvedele kasutatavana alles hoida meie rahvuskultuurile olulised väljaanded. Säilituseksemplari seaduse kehtestamisega kaasajastas Riigikogu meie senist sundeksemplaride kogumise korraldust ja muutis digitaalsed väljaanded Eestis sama oluliseks kui trükised, heliplaadid ning DVDd. Trükiste algmaterjali kogumine seaduse alusel on praegu kogu maailmas unikaalseks lahenduseks. See võimaldab meil edaspidi loobuda uute Eesti trükiste digiteerimisest.

Väljaandja kulutused vähenevad

Uus seadus tõi kirjastajate, trükikodade ja plaaditootjate igapäevaellu kaasa mitmeid muudatusi. Raamatukogudele säilitamiseks loovutatavate trükiste eksemplaride arv vähenes kaheksalt neljale ning kõik väljaanded tuleb nüüd saata Eesti Rahvusraamatukogusse. Rahvusraamatukogu ülesanne on väljaande kolm eksemplari edastada viie tööpäeva jooksul teistele säilituseksemplare koguvatele raamatukogudele – Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogule, Tallinna Ülikooli Akadeemilisele Raamatukogule ja Tartu Ülikooli Raamatukogule. Loodame, et uus töökorraldus muudab kirjastajate, trükikodade ja raamatukogu säilituseksemplaride teemalise suhtlemise lihtsamaks-selgemaks ning kahandab ka väljaannete loojate ja loovutajate kulutusi.

Muutus juurdepääs arhiivifailidele

Trükiste algmaterjali, võrguväljaanded ja e-raamatud kogub nüüd kokku Rahvusraamatukogu. Kirjastajatelt säilitamiseks saadetavate väljaannete faile hoitakse turvaliselt digitaalarhiivis DIGAR ning failide omanik ehk kirjastaja otsustab nende juurdepääsuõiguste üle: kas kopeerimis- ja salvestusvahenditeta arvutiterminalist või kirjastaja soovi korral ka vabalt veebi vahendusel.

Uus e-teenuste keskkond

Rahvusraamatukogu võttis möödunud aasta 1. detsembrist kasutusele kirjastajaportaali ehk e-teenuste keskkonna, mille eesmärk on koondada kõiki Rahvusraamatukogu poolt kirjastajatele osutatavaid e-teenuseid. Kirjastajaportaali kaudu saavad kirjastajad raamatukogu teavitada oma uuest väljaandest ning taotleda väljaannetele rahvusvahelisi standardnumbreid ISBN, ISSN ja ISMN. Samuti on vastavalt säilituseksemplari seadusele kirjastajail võimalik edastada arhiveerimiseks oma raamatute trükifaile ning e-raamatuid. Kirjastajatel on tasuta e-keskkonna kaudu võimalik hallata ka oma väljaannete juriidilisi õigusi ning vaadata statistikat edastatud väljaannete kasutamise kohta. Kui rääkida tulevikust, siis ütlen julgustavalt, et uude portaali püüame arendustegevuse käigus luua lisavõimalusi, mis teeksid kirjastajaile failide loovutamise veelgi hõlpsamaks. Teeme seda kõike ka selleks, et saaksime kogusid täiendada võimalikult ammendavalt. Usun, et säilituseksemplari seadus on kultuuripärandi hoidmisel väärt abiliseks.

päevateema

Säilituseksemplar!

Säilituseksemplari seadus aitab hoida meie kultuuri tänast omapära

Mihkel Voldi küsimustele kultuuri digitaliseerumise, säilituseksemplari seaduse ja perioodikaväljaannete sisu avamise kohta vastavad Rahvusraamatukogu teenuste juht Kristel Veimann, kogude arenduse osakonna juhataja Kairi Felt ning raamatukogusüsteemi peaspetsialist Riin Olonen.

Kristel, kultuur digitaliseerub ja raamatukogud käitlevad kodumaist digitaalset ainestut üha rohkem. Milliseid võimalusi pakuvad need ilmingud Eesti ühiskonnale ja meie raamatukoguvõrgule, sh Rahvusraamatukogule?

Kristel Veimann: Digitaalse algmaterjali kogumine ja säilitamine võimaldab viia mitmeid seniseid teenuseid uuele tasemele või luua sootuks uusi teenuseid ning seda mitte ainult Rahvusraamatukogu, vaid terve raamatukoguvõrgu ulatuses. Ei tohiks unustada ka seda, et digitaalse ainestu kättesaadavaks tegemine on üheks oluliseks alustalaks infovabaduse tagamisel ühiskonnas. Informatsiooni kättesaadavus aitab ju edendada majanduslikku ja sotsiaalset arengut, suurendab kodanike informeeritust ja otsustusprotsessi kaasatust. Koostöös tekib aga võimalus kujundada uusi e-teenuseid korduvaid tegevusi vältides ning üksteiselt õppides. Nii tagame targa riigi toimimiseks vajaliku alusinformatsiooni olemasolu.

Millised on siin uued väljakutsed?

K. V.: Tänased tehnoloogiad on avanud meile uued mõttemallid, meie arusaamine maailmas toimuvast on saanud uue mõõtme ja kujunenud on informatsiooni loomise, jagamise ja levitamise uued mudelid. Prognooside järgi kasvab digitaalse maailma maht järjest kiiremini ning ei ole kahtlust, et tohutu hulk vabalt kättesaadavat digitaalset informatsiooni mõjutab meid igapäevaselt – nii tööl, kodus, koolis kui ka puhkusel. Inimesed ootavad ja eeldavad, et juurdepääs infole on lihtne, kiire ja võimalikult laiahaardeline. Eks me ju tea, et mitmesugused uuendusmeelsed e-teenused on teinud Eesti üle maailma tuntuks. Näiteks peame endastmõistetavaks võimalust suhelda riigiga just siis, kui selleks tekib vajadus. Igal pool pole see ju üldsegi nii endastmõistetav.

Kui usaldusväärne on ikkagi selline lihtne ja kiire juurdepääs infole?

K. V.: Jah, infoplahvatus on toonud tõesti kaasa suure hulga kaootilisust ning küsimuse lihtsalt leitava informatsiooni usaldusväärsuse kohta. Vajadus toetada inimesi kvaliteetse info leidmisel ja sellele juurdepääsu tagamisel suureneb igapäevaselt. Siin on oluline roll mõistagi raamatukogudel, kus informatsiooni analüüsitakse, korrastatakse ning süstematiseeritakse eesmärgiga pakkuda kasutajatele ligipääsu kvaliteetsemale informatsioonile kui tavapäraste infootsivahenditega iseseisvalt. Meie raamatukogud on jätkuvalt usaldusväärsed, mitmekesised, võrdseid võimalusi pakkuvad ja kasutajate vajadustest lähtuvad inspireerivad keskused. Kindlasti on tehnoloogilised uuendused loonud raamatukogude

igapäevatöös uusi võimalusi ja samas siis ka kohustuse kasutajate ootustele vastavate muudatustega kaasas käia. Loovus ja inspiratsioon saab tihtipeale alguse uutest teadmistest. Seega on just raamatukogudel oluline roll pakkuda selleks digitaalsele maailmale vastavaid uuendusmeelseid ning kvaliteetseid võimalusi.

DIGAR on allikad, kust leiab nii digiteeritud kui ka digitaalselt loodud materjali. DIGARis on praegu juba üle 30 000 teaviku, sh e-raamatud, digitaalsed kaardid, plakatid, postkaardid, noodid ja auvised. Eesti rahvusliku kirjavara kollektsioonid on asendamatuks allikaks paljude erialade uurijaile praegu ja tulevikus. Selle üles-

Ei tohiks unustada seda, et digitaalse ainestu kättesaadavaks tegemine on üheks oluliseks alustalaks infovabaduse tagamisel ühiskonnas. Informatsiooni kättesaadavus aitab ju edendada majanduslikku ja sotsiaalset arengut, suurendab kodanike informeeritust ja otsustusprotsessi kaasatust.

Foto: Teet Malsroos

Kristel Veimann

Kuidas aga tagada eesti keele ja kultuuri edasikestmine selliste tehnoloogiliste uuenduste tingimusis?

K. V.: Praegu on kultuuripoliitika üheks suunaandjaks riiklik strateegiline dokument *Kultuuripoliitika põhialused 2020*. Selles on kultuurivaldkondade eesmärgina sõnastatud eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise tagamine läbi aegade, kultuuri hoidmise ja järjepidevuse tagamine ning kultuurile omase uuenduslikkuse ja avatuse tagamine. Üheks abinõuks on kindlasti kultuuripärandi digiteerimine ja digitaalse ainestu kättesaadavaks tegemine, et soodustada selle kasutamist e-õppes ja e-teenuste loomisel.

Mida on Rahvusraamatukogu teinud rahvuskultuuri kättesaadavuse uuenduslikkuse heaks?

K. V.: Rahvusraamatukogu teatavasti kogub, säilitab ja teeb kättesaadavaks olulisema osa Eestis ilmunud või Eestit puudutavatest teavikutest. Eesmärk, et kasutajad omaksid juurdepääsu vajalikule teabele, on tänu digitaalsele informatsioonile saanud ajapikku laiahaardelise suuna. Oleme avatud kõigile külastajatele – meil on ligi 43 000 lugejat ja 3,4 miljonit teavikut. Kogud täienevad järjepidevalt nii traditsiooniliste kui ka e-väljaannetega. Aasta-aastalt on suurenenud just digitaalse ainestu maht. Näiteks portaalid *DIGARi Eesti artiklid* ja *digitaalarhiiv* ande edukaks täitmiseks on olulisel kohal ikka koostöö ning uuendusmeelsed strateegilised ettevõtmised nagu näiteks tulevikku vaatav ja digitaalse maailma suundumustele vastav säilituseksemplari seadus, mille loomisel osalesime küllaltki aktiivselt. Säilituseksemplari seadus teeb Eestist esimese riigi, kus seadus kohustab koguma ja säilitama kõiki väljaandeid ka digitaalselt. Võib öelda ka nii, et säilituseksemplari seadus aitab hoida meie kultuuri tänast omapära.

Kairi, mis on ikkagi selle „kaua küpsetatud" säilituseksemplari seaduse eesmärgiks? Miks oli seda nii väga vaja?

Kairi Felt: Alates 1. jaanuarist 2017 kehtiva säilituseksemplari seaduse loomelugu on tõesti päris pikk, ulatudes kümne aasta tagustest algatustest 2009. aastal valminud esimese eelnõuni. Tõsi küll, toona oli tegemist veel mullu kehtinud sundeksemplari seaduse uue versiooniga, mis määratles sundeksemplari kogumise objektina ka väljaannete trükifailid. Möödunud aasta 15. juunil Riigikogus vastu võetud seadus kaasajastab sundeksemplaride kogumise senist korraldust ja teeb Eestist tõesti esimese riigi maailmas, kus kogutakse kirjastajatelt ja filmitootjatelt väljaande/teose loomiseks kasutatud failid kokku seaduse alusel. Seaduse uus nimetus kajastab ka tunduvalt paremini eesmärki, milleks

see seadus on ellu kutsutud. Eesmärgiks on ju meie rahvuskultuurile olulised väljaanded säilitamiseks kokku koguda ning tulevastele põlvedele kasutatavaina alles hoida, mitte kedagi sundida. Kogudes juba täna kokku trükiste algmaterjali ning hoides selle alles digitaalsel kujul, vabastame eestlased tulevikus oma väljaannete digitaalsele kujule viimisest.

Mida vastne seadus kirjastajate, trükikodade, plaadi- ja filmitootjate igapäevaellu kaasa toob?

K. F.: Kõigepealt on uus seadus kaasa toonud loovutatavate trükiste arvu vähenemise kaheksalt neljale. Samuti tuleb nüüd kõik trükised, heliplaadid ja DVDd saata Eesti Rahvusraamatukokku. Nii on Rahvusraamatukogu muutunud säilituseksemplaride kogumiskeskuseks, mille ülesandeks on edastada iga väljaande kolm eksemplari viie tööpäeva jooksul teistele säilituseksemplare koguvatele raamatukogudele – Tartu Ülikooli Raamatukogule, [Tallinna Ülikooli] Akadeemilisele Raamatukogule ja [Eesti] Kirjandusmuuseumile. Heliplaatide ning DVDde säilituseksemplaride arv on jäänud võrreldes eelnenud seadusega samaks: neid kogutakse säilitamiseks jätkuvasti kaks eksemplari. Taoline töökorraldus on vähendanud tööde dubleerimist erinevates mäluasutustes. Ühtlasi on meil trükikodade ja kirjastajatega säilituseksemplaride teemal lihtsam suhelda: on üks keskus, kuhu loovutatav anda.

Kuidas tuleks Sinu arvates hinnata uue seaduse mõju?

K. F.: Seaduse mõju ulatust on täna veel vast raske hinnata. Võimalused suurenevad ilmselt koos tehnoloogia arenguga, kuid kõige olulisem – sisu ja andmed – on olemas. Koostöös väljaandjatega saab suurendada erinevates infosüsteemides olevate andmete taas- ja ristkasutatavust ning uurimistegevuseks olulist teksti- ja andmekaevet. Tekib võimalus kujundada Eesti kultuuripärandile ühtne digitaalne ruum, aidates sellega kaasa eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimisele läbi aegade. Lisaks saab luua uuendusmeelseid teenuseid erinevatele sihtrühmadele. Potentsiaal on olemas.

Milliseks kujuneb digitaalse algmaterjali kogumine ja kättesaadavaks tegemine?

K. F.: Trükiste algmaterjali kogumisega tegeleb jätkuvalt Rahvusraamatukogu. Meil on selles töös nüüd juba enam kui kümneaastane kogemus. Kui seni edastasid kirjastajad oma väljaandeid Rahvusraamatukogu digitaalarhiivi säilitamiseks vastastikuste kokkulepete alusel, siis alates selle aasta algusest on kogu trükitoodangu digitaalne algmaterjal jõudnud säilitamisele juba seaduse alusel. Kirjastajate poolt säilitamiseks saadetavate väljaannete faile hoitakse turvaliselt DIGARis ja ligipääs neile toimub just nii nagu failide omanik ehk kirjastaja määrab – kas kopeerimis- ja salvestusvahenditeta arvutiterminalist või kirjastaja soovi korral ka vabalt veebi vahendusel.

Möödunud aasta 15. juunil Riigikogus vastu võetud seadus teeb Eestist tõesti esimese riigi maailmas, kus kogutakse kirjastajatelt ja filmitootjatelt väljaande/teose loomiseks kasutatud failid kokku seaduse alusel. Seaduse uus nimetus kajastab ka tunduvalt paremini eesmärki, milleks see seadus on ellu kutsutud.

Foto: Teet Malsroos

Kairi Felt

Eelmainitud terminalid ehk autoriseeritud töökohad asuvad lisaks neljale säilituseksemplare koguvale raamatukogule ka Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogus. Kirjastajail on võimalik oma väljaannete algmaterjali DIGARist taaskasutada ning vähendada kulutusi nii isiklikule failiarhiivile kui ka selle turvamisele. Filmide algmaterjali kogumisega tegeleb uue seaduse kohaselt Rahvusarhiiv.

Mis saab siis, kui väljaandjal pole võimalik trükifaili saata?

K. F.: Mõeldud on ka sellisele olukorrale, näiteks juhtudele, kui väljaanne valmib välismaal ning kirjastajal täielikku faili ei olegi. Sellisel juhul edastab kirjastaja Rahvusraamatukogule trükise neli lisaeksemplari, millest ühte kasutatakse digitaalse koopia valmistamiseks. Selle eksemplari säilituskohustust raamatukogul ei ole.

sisu avamisel ning kättesaadavaks tegemisel. Samas on see tegevus olnud killustatud, on dubleerivaid tegevusi, mitmed eri andmebaasid jne. Kasutajatel on kujunenud olukorras keeruline leida oma infovajadusele sobiv andmekogu. Õige lahenduse leidmise eelduseks on põhjalikud teadmised info olemasolu ja otsivõimaluste kohta. Oktoobris 2014 avas Rahvusraamatukogu portaali, mis ühendas bibliograafilise andmebaasi ja täistekstid.

Mil viisil sai see lahendus võimalikuks?

R. O.: See sai võimalikuks tänu kirjastajate huvile ja eelkõige suurepärasele koostööle Eesti Ajalehtede Liiduga. Seega on Eesti ajalehtede digitaalse algmaterjali sujuv laekumine osaliselt saavutatud juba enne säilituseksemplari seaduse rakendumist. Tuleb öelda, et see on võimaldanud kujundada terves maailmas unikaalse teenuse *DIGARi Eesti ajalehed*, mis juba

Foto: Teet Malsroos

Riin Olonen

Säilituseksemplari seaduse rakendumisest tulenev digiainese mahu kasv võimaldab Rahvusraamatukogus perioodiliste väljaannete sisu avamist ühtlustada ja dubleerivaid tegevusi veelgi vähendada.

Riin, rääkigem säilituseksemplari seadusega seonduvalt ka ajalehtede ja ajakirjade sisu avamisest. Milline on selles vallas asjade praegune seis?

Riin Olonen: Riigi kultuuri, poliitika ja ajaloo jäädvustamisel ning terve ühiskonna ajatelje kajastamisel on oluline roll ka ajalehtedes, ajakirjades ja kogumikes ilmuvatel artiklitel. Meie raamatukogudes on aastakümnete jooksul tehtud tänuväärset tööd ajalehtede ja ajakirjade

täna sisaldab suure osa Eestis ilmuvatest ajalehtedest (dea.digar.ee). Siin pakutakse kasutajatele juurdepääsu informatsioonile, tagades ja kindlustades samas väljaandjate äritegevuseks vajalikud juurdepääsupiirangud. Failide edastamine oli paljudel väljaandjatel juba enne aastavahetust automaatne ja uue seaduse rakendumisega ei ole sellesse suuri muudatusi lisandunud.

Kui suur on portaali praegune maht?

R. O.: *DIGARi Eesti ajalehtede* portaal sisaldab praegu üle 1,6 miljoni lehekülje ja ligi 4,5 miljonit artiklit. Portaal võimaldab väljaandeid sirvida, aga ka otsida väljaannetes avaldatut, lugeda artiklite täistekste, lisada artiklitele teemasid, koostada leitud artiklitest nimestikke ning saata neid oma e-postile, jagada leitud informatsiooni sotsiaalvõrgustikes ja veel palju muudki.

> *DIGARi Eesti ajalehtede* portaali suunatakse peale ajalehtede ka ajakirjad ja jätkväljaanded. Nii kujuneb *DIGARi Eesti ajalehtede* portaalist *DIGARi Eesti artiklite* portaal, seda siis 1. jaanuarist 2017. a.

Mida kujutab endast *DIGARi Eesti artiklite* portaal?

R. O.: Säilituseksemplari seaduse rakendumisest tulenev digiainese mahu kasv võimaldab Rahvusraamatukogus perioodiliste väljaannete sisu avamist ühtlustada ja dubleerivaid tegevusi veelgi vähendada. See tähendab, et *DIGARi Eesti ajalehtede* portaali suunatakse peale ajalehtede ka ajakirjad ja jätkväljaanded. Nii kujuneb *DIGARi Eesti ajalehtede* portaalist *DIGARi Eesti artiklite* portaal, seda siis 1. jaanuarist 2017. a. Tänu säilituseksemplari seadusele on võimalik luua täiesti uue kvaliteediga teenus, mis pakub uuenduslikke võimalusi nii raamatukogudele sisu kättesaadavaks tegemisel kui ka kasutajatele info leidmisel. Uues portaalis luuakse ka võimalused väljaannete sisu täpsemaks avamiseks ehk märksõnastamiseks otse digiainestu juures. Märksõnastamises saavad osaleda kõik huvitatud raamatukogud ja teised mäluasutused, mis annab võimaluse dubleerivate toimingute vähendamiseks mitte ainult Rahvusraamatukogus, vaid terves raamatukoguvõrgus.

Millal kantakse *Digiteeritud Eesti ajalehtede* andmebaasi sisu üle *DIGARi Eesti artiklite* portaali?

R. O.: Raamatukogude ühistöös koostatud ja kasutajate seas kõrgelt hinnatud *Digiteeritud Eesti ajalehtede* andmebaasi (dea.nlib.ee) sisu ülekandmine *DIGARi Eesti artiklite* portaali jõuab lõpule 2017. aastal, meil on selline plaan. *Digiteeritud Eesti ajalehtede* andmebaas põhineb raamatukogude varasema koostööprojekti raames loodud vanade ajalehtede mikrofilmidel, mille digiteerimise tulemusena jõudsid kasutajateni ajalehtede pildifailid. Otsingut on andmebaasis võimalik teha vaid väheste andmete ulatuses. *Digiteeritud Eesti ajalehtede* portaali aastatest 1821–1944 pärinevad ligikaudu 1,3 miljonit lehekülge läbivad *DIGARi Eesti artiklite* portaali ülekandmisel automaatse tekstituvastuse ja seega lisandub võimalus otsida ka artiklite tekstidest.

Milline saab siin olema otsingu täpsuse aste?

R. O.: Täpsuse aste sõltub mitmest asjaolust: väljaande trükikvaliteedist ja kujunduselementidest, väljaande füüsilisest seisukorrast mikrofilmimise hetkel, mikrofilmi kvaliteedist skaneerimise hetkel, skannerist, aga ka tekstituvastuse tarkvarast jne. Tuleb siiski silmas pidada, et tulemus ei ole kunagi 100% täpne. Kaasamaks asjast huvitatud entusiaste automaatselt tuvastatud teksti kvaliteedi parandamisse on *DIGARi Eesti artiklite* portaalis avatud võimalus kasutajatel endil vanemate (enne 1944. aastat ilmunud) väljaannete teksti parandada. Teksti ei saa parandada portaali anonüümne kasutaja, parandamiseks peab portaali sisse logima.

Mis saab andmebaasist ISE?

R. O.: Uued võimalused Eesti perioodiliste väljaannete avamisel ja kasutajateni toomisel muudavad ka teise raamatukogude ühistöös täiendatava andmebaasi, *Eesti artiklite andmebaasi ISE* (ise.elnet.ee) koostamist. Käesolevaks hetkeks on andmebaasis ISE 15 raamatukogu koostöös avatud üle 1,8 miljoni artikli. Edaspidi jätkub antud keskkonnas töö raamatukogudes koostatavate erialaandmebaasidega, nt *Eesti õigusbibliograafia, Eesti sõjanduse bibliograafia, Vabariigi Presidendi bibliograafia, Tartu kodulugu* jne.

> Meie eesmärk on teha Eestis ilmuvad infoallikad raamatukogude kasutajatele võimalikult kättesaadavaks.

Rääkigem ka kasutajatele ja väljaandjatele loodud päris uutest võimalustest. Millised need on?

R. O.: Üheks uuenduseks digitaalsele kultuuripärandile juurdepääsul on digitaalarhiivi DIGAR ja *DIGARi Eesti artiklite* portaali materjalile lisatav koopia tellimise võimalus. Mõistagi tehakse seda kõiki raamatukogus selleks kehtestatud reegleid järgides. Eesmärgiks on siin koopia tellimise võimaluse ja tellimisprotsessi kasutajatele lähemale toomine ja lihtsustamine: võtame kasutusele lihtsama, operatiivsema ja efektiivsema töövoo. Meie eesmärk on teha Eestis ilmuvad infoallikad raamatukogude kasutajatele võimalikult kättesaadavaks. Digitaalsete võimaluste avamiseks on plaan alustada läbirääkimisi väljaandjatega, et töötada välja erinevate osapoolte huvidega arvestavad ärimudelid. Võib öelda, et kasutajad ja raamatukogud on portaali üles leidnud, tegemist on Rahvusraamatukogu enimkasutatud andmekoguga. Samas tunnevad kasutajad muret, et paljud väljaanded on nende jaoks suletud. Sellel aastal saab väljaandjatel olema rohkem võimalusi, et määrata oma väljaannetesse puutuvalt äritegevuses vajalikke õigusi ja juurdepääsupiiranguid, saada väljaannete kasutamise statistikat jms. Seda kõike on võimalik teha loodud kirjastajaportaali (http://kirjastaja.digar.ee) kaudu. Koostöö väljaandjatega digitaalse materjali haldamisel tähendab mitmepoolset kasu: väljaandjatele tagatakse edaspidi trükise loomiseks valminud digitaalse algmaterjali säilimine ja selle taaskasutuse võimalus, riigi poolt vaadatuna on aga oluline, et talletatud ressursse saab nüüd ja edaspidi kasutada järjest muutuva maailma vajadustele vastavate teenuste kujundamiseks.

Kuus vaadet vastsele seadusele

Mida arvavad säilituseksemplari seadusest Kaidi Urmet, Urmas Sutrop, Martin Hallik, Kristina Pai, Mart Raudsaar, Janne Andresoo ning Ülle Talihärm?

Küsis Mihkel Volt

Kuidas vaatate 1. jaanuarist kehtima hakanud säilituseksemplari seadusele? Kas see sobib kõigiti?

Foto: Margus Johanson

Eesti Kirjastuste Liidu tegevjuht **Kaidi Urmet**:

Nagu juba öeldud, hakkas uus seadus kehtima alates 1. jaanuarist. Seega saame praegu öelda vaid seda, et seadusest tulenevate uuenenud kohustuste täitmine võtab varasemast rohkem aega. Aga eks kõik uus vajab sissetöötamist, lihvimist ja harjumist. Seega oleks hinnangu andmine praegu liiga ennatlik.

Foto: Jarek Jõepera

Eesti Kirjandusmuuseumi direktor **Urmas Sutrop**:

Säilituseksemplari seadus ei rahulda meid. See seadus raskendab oluliselt kirjandusmuuseumi tööd. Kui seni saime kahest sundeksemplarist ühte kasutada säilituseksemplarina ja teist uurijatele mõeldud kasutuseksemplarina, siis nüüd oleme kasutuseksemplarist ilma. Kirjandusmuuseum peab edaspidi oma niigi nappe vahendeid hakkama kulutama uurijate tööks vajalike väljaannete ostmiseks.

Nn autoriseeritud töökoht trükifailide lugemiseks ei rahulda meid ega uurijaid. Andke andeks, me elame infoajastul. Uurija tahab failis teksti digitaalselt alla joonida, märkmeid teha, tsitaate kopeerida jne. Autoriseeritud töökohta iseloomustab kõige paremini see, et mida on võimalik ära keelata, on ka ära keelatud. Autoriseeritud töökohal ei saa midagi teha, see on tagasiminek kiviaega.

Autoriseeritud töökohtadega seostub ka teine probleem. Kuna ei ole kehtestatud nõudeid, kuidas kirjastajad trükifaile edastama peavad, siis ilmselt ei pakita ka trükifonte kaasa. See võib tekitada moonutusi ja soovimatuid fondiasendusi, mis võivad põhjustada ka vigu.

Meid häirib ka see, et kirjastused ei saada meile oma väljaandeid enam otse. Me saame edaspidi trükised nii suure hilinemisega, et näiteks perioodika puhul ei ole enam võimalik puudujäävaid numbreid hankida.

Positiivse poole pealt on säilituseksemplari seadusega muudetud autoriõiguse seadust, mis võimaldab kõigist trükifailidest teksti- ja andmekaevet teaduslikel eesmärkidel. Kahjuks pole aga Rahvusraamatukogu mõelnud, kuidas seda tehniliselt teostada. Seda tööd peab saama teha nii Tartu Ülikoolis, Eesti Keele Instituudis kui ka Eesti Kirjandusmuuseumis kohapeal. Autoriseeritud töökohal aga teksti- ja andmekaevet teha ei saa. Selleks on vaja töökohti, kus tekstifailidega saab teha kõike, mida teadlastel on vaja. Loodame, et lahendus seaduse täitmiseks leitakse ning teadlased saavad varsti tööle hakata.

Fotod: TÜ fotoarhiiv

Tartu Ülikooli Raamatukogu direktor **Martin Hallik** ja kogude direktor **Kristina Pai**:

Uus seadus on märk uue ajastu saabumisest. Trükised valmivad tänapäeval kõik failidena ja nüüdsest on ka rahvustrükiseid võimalik koguda e-kujul ning tulevikus jääb ära nende digiteerimine. Oluline on, et sama seaduse raames on reguleeritud ka veebiarhiveerimine ja filmide algmaterjali kogumine. Kahjuks on puudu muusika. Uued olud nõuavad uutmoodi mõtlemist ja uutmoodi seadusandlust, mida ei ole kõigi osapoolte huve arvestades alati lihtne saavutada. Seaduse edasisel muutmisel tuleks kindlasti mõelda ka muusikale. Loodetavasti on tulevikus võimalik lihtsalt arhiveerida ka sotsiaalmeediat.

Praegu tegeleme koostöös kolleegidega teistest raamatukogudest uue tööprotsessi väljatöötamisega. Kuidas tagada, et kõik raamatukogud säilituseksemplarid kätte saavad, kuidas optimeerida töövood: eksemplaride saatmine, arvestuse pidamine, üksteise teavitamine puuduolevatest eksemplaridest, probleemidest jne. Oluline on, et rahvusteavikute kogu oleks maksimaalselt täielik ja meie kõigi töö vastastikku kasulik ning ühist eesmärki teeniv. Loodame, et uus töövoog hakkab ladusalt toimima ja eksemplarid laekuvad korralikult.

Kuigi säilituseksemplaride kättesaamise eest vastutab uue seaduse järgi Rahvusraamatukogu, ei kavatse Tartu Ülikooli Raamatukogu jääda passiivsesse ootajarolli. Jälgime endiselt, mis on ilmunud, mida kusagil tasuta levitatakse, n-ö käest kätte müüakse, sest eesmärk on luua rahvusülikoolile maksimaalselt täielik rahvusteavikute kogu.

Kas selle seaduse sõnastus on Tartu Ülikooli Raamatukogu arvates igati sobiv?

M. H. ja K. P.: Väga hea on, et pääsesime varasemast *sundeksemplari* sõnast ja ei pea enam kuulma väljaandjalt lauset *Mind ei sunni keegi!* Nüüd ütleb juba seaduse nimi, et kogumisega tegeldakse rahvuskultuuri säilitamise huvides.

Sõnastuse osas on häiriv *autoriseeritud töökoht*, sest sellest tavainimene aru ei saa. Tuleks välja kuulutada sõnaus, et leida sellele töökohale ilusam ja mõistetavam nimi. Kui failide hulk suureneb ja väljaandjad uue korraga harjunud on, peaks kindlasti kaaluma osalise salvestamise/väljatrüki võimalust autoriseeritud töökohal. Hetkel on selle kasutamine väga ebamugav.

Kolleegides on ebalust tekitanud seaduse peatükk *Järelevalve* – mille üle valvatakse, keda mille puhul karistatakse ning kuidas valvatakse Rahvusraamatukogu, et kõik asjaosalised oma eksemplarid kätte saaksid.

Foto: Erik Peinar

Eesti Ajalehtede Liidu tegevdirektor
Mart Raudsaar:

Valdav enamus Eesti Ajalehtede Liidu liikmeid on teinud Rahvusraamatukoguga juba aastaid koostööd, mille käigus edastatakse trükifailid (aga mõned väljaanded-portaalid edastavad ka *feedi*) Rahvusraamatukogu serverisse, kust neid omakorda on saanud monitooringuettevõtted. Teisisõnu – säilituseksemplari seaduse uut komponenti, trükifailide säilitamiseks edastamist täidab enamik liidu liikmeid juba pikemat aega.

Eesti Ajalehtede Liit tervitab seadust, kuna pikas perspektiivis on kõige enam ohus digitaalne kultuurimälu. Loodetavasti on võimalik ka edasine koostöö Rahvusraamatukoguga ajavahemikus 1995–2012 digitaalkujul ilmunud ajakirjanduse säilitamiseks, arvestades kõigi osapoolte ja ka laiema avalikkuse huve.

Kas selle seaduse sõnastus on Eesti Ajalehtede Liidu arvates igati sobiv?

M. R.: Üldiselt on seadus õnnestunud ning arvestab autoriõiguse omanike huve. Ainsa probleemina hakkas silma § 15 (2), kus on kirjas, et *andmesubjekti põhjendatud nõudel lõpetatakse võrguväljaande säilituseksemplaris sisalduvate isikuandmete üldsusele kättesaadavaks tegemine*.

Pole selge, milline peaks olema mehhanism *põhjendatud nõude* kindlakstegemiseks. Praktikas võib see viia ajaloomälu tsenseerimiseni lähtuvalt andmesubjektide suvast. Samas võib aru saada näiteks isikutest, kelle karistus on aegunud ning kes ei soovi enam enda kohta veebist lugeda. Rahvusraamatukogu ja arhiveerimise kontekstis lahendaks selle probleemi minu hinnangul piisavalt sama paragrahvi järgmine punkt, mis räägib võimalusest kohaldada vajadusel tehnilisi piiranguid, mis ei võimalda leida arhiveeritud võrguväljaandeid inimese ees- või perekonnanime järgi.

Terviktekstid peaksid ikkagi uurijatele kättesaadavaks jääma kujul, nagu nad ilmusid. Isegi nõukogude perioodil eksisteeris erifond, kus oli vastava loa olemasolul võimalik tutvuda keelatud kirjandusega (enamasti iseseisvusaegsete trükistega).

Mis on olulisim, mida teie arvates säilituseksemplari seaduse loomisega saavutati?

Foto: Teet Malsroos

Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor
Janne Andresoo:

Kõige olulisem, mis säilituseksemplari seadusega saavutati, seisneb uues, ajakohases käsitluses, õiguslikus regulatsioonis ja sellega vastavuses olevas praktikas. Väljaannete digitaalse algmaterjali toomine pikaajalist säilitamist vääriva kultuuripärandi kategooriasse avardab informatsioonile juurdepääsuvõimalusi tänapäevasel viisil, kuid on mitmes mõttes suunatud pigem tulevikku. Kõige ilmselgem, mida oskame praegu ette näha, on asjaolu, et loome seaduse kaudu olukorra, kus me ei pea tänapäeval ilmuvaid trükiseid tulevikus enam digiteerima. See kujutab endast rahalist kokkuhoidu ja on igati kiiduväärt, kuid veelgi olulisemaks pean uusi võimalusi luua innovaatilisi e-lahendusi, e-teenuseid, mis rikastavad meid kõiki. Teksti- ja andmekaeve on kindlasti üks valdkond, mille edendamiseks loob eelduse säilituseksemplaridest moodustuv digitaalne ainestu ja millest võidavad teadustöö tegijad.

Foto: Teet Malsroos

Kultuuriministeeriumi raamatukogunõunik
Ülle Talihärm:

Kultuur on ju riigi juured ja järjepidevus. Ühiskond väärtustab loojat ja tema loodut ning kogub ning säilitab selle mitmekesisust. Kultuuri säilitamine ei ole ainult riigi, vaid ka loojate endi tahe ja missioon. Selle tõestuseks on Rahvusraamatukogu, Postimehe ning Eesti Ajalehtede Liidu koostöö, mis algas vastastikku kasulikust ühistegevusest ning ühisest visioonist kasutajatele uute teenuste loomiseks. Uus säilituseksemplari seadus toetab ja kindlustab, et säiliks väljaannetesse talletatud pärandi mitmekesisus ning järjepidevus.

Selle seadusega on pööratud digikogumises ja -säilitamises uus lehekülg, mis annab ühiskonnale võimaluse säilitada nii trükiseid kui ka digitaalselt sündinud väljaannete algmaterjali ning ükskõik millises vormis ja kandjal levitatavaid väljaandeid. Seadus sai sõnastatud võimalikult üldiselt, et jätta ruumi arengule. Uus seadus otsib tasakaalu traditsioonilise ja uue säilitamisel, kuid peab silmas tegevuse otstarbekust ja jõukohasust.

Kogumise ja säilitamise uus tulevikuvisioon on pigem informatsiooni looja ja kasutaja vaade kui säilitamine säilitamise pärast. Uus seadus on tulevikus ka mugavama kasutuse eeltingimus. Säilituseksemplar on kokkuleppeliselt piiratud juurdepääsuga kasutus- ja säilitus-

eksemplar, mida saab kasutada juhul, kui pole võimalik kasutada teisi eksemplare ega digikoopiat.

Iga päev lõpeb mingite väljaannete autoriõiguse kehtivuse aeg. Digikoopiaid on autoriõiguse kehtivuse lõppemisel lihtne laiemalt kasutatavaks teha. Kasutaja sooviks on autoriõigusest vabu väljaandeid mugavamalt kasutada või siis taaskasutada, sama oluline on õiguste omajate võimalus ise väljaandeid kasutada ja taaskasutada.

Koostöös autoriõiguste omajatega saab ka autoriõigusega kaitstud teoste kättesaadavust parandada, kuid seda pärast teenusemudelite ja hüvitussüsteemi väljatöötamist.

Muutused pole lihtsad ja valutud, sest uute töövoogude ning rutiini tekitamine nõuab palju muudatusi (mõtlemises, käitumises, töövoogudes, teeninduses jne).

Viimastel kümnenditel on pikkade traditsioonidega kirjastamine ja raamatukogud leidnud innovaatilisi lahendusi lugejate soovide rahuldamiseks. Olen veendunud, et nii kirjastajad kui ka raamatukoguhoidjad on infoühiskonna arengus osalejad ka järgnevatel aastatel.

Mis võinuks selles seaduses olla ehk veelgi paremini kirja pandud?

J. A.: Seadusest on välja jäänud eelnõus varasemalt sisaldunud mõistete osa, mis võib muuta seaduse tekstist arusaamise keerulisemaks. Kirjastajad on näiteks juba küsinud, kuidas suhtuda säilituseksemplari seaduse mõistes e-raamatutesse, mida seaduse tekstis otseselt ei ole välja toodud. Seaduse tähenduses on need võrguväljaanded, mida on konkreetsemalt selgitatud seletuskirjas. Seletuskiri ei pruugi aga olla esimene allikas, mille poole kirjastaja pöördub, soovides seaduse ulatust või muid spetsiifilisi nüansse mõista. Siin näeb Rahvusraamatukogu endal rolli võimalikult mitmel moel ja erinevaid kanaleid kasutades kirjastajaid teavitada ning seaduse täitmisel abistada.

Ü. T.: Ideaalne oleks olnud, kui seadus oleks sisaldanud ka muusikaväljaannete algmaterjali kogumise ja säilitamise teemat. Kuna perioodiliste väljaannete algmaterjali loovutamine toimus juba enne uue seaduse kehtestamist vabatahtlikkuse ja kokkulepete alusel, siis ei takista miski ka muusikuid oma väljaannete algmaterjali Eesti Rahvusraamatukogu pikaajalise säilitamise hoidlasse loovutamast, et väljaanded oleks turvaliselt tallel ja õiguste omajale ning väljaandjale endale alati taaskasutatavad.

Mõneti kahju oli loobuda raamatukogunduses juurdunud mõistest *teavik*. Samas aga pole mõisted *teavik* ja *e-teavik* kirjastajate ja väljaandjate igapäevases keelekasutuses juurdunud. Väljaannete loojate, väljaandjate ning tootjate ring on täna tunduvalt laiem kui ainult professionaalsed kirjastajad. Seetõttu on seaduses kasutatavad mõisted kompromiss, mis vajab harjumist.

Seaduses pole välja toodud ühtegi laadi, sest kui võtame näiteks e-raamatu, oleks olnud vajalik loetleda eranditult ka kõik väljaannete laadid (e-noot, e-kaart, e-ajakiri jne), mida täna kogume või mida meil homme koguda tuleb. Tõsi on ka see, et ühtegi väljaannet ei saa kasutada, kui see pole kas füüsilisel kandjal, võrgust alla laaditav või sidusrežiimis kasutatav. Seega kõik väljaanded, mis eeldavad juurdepääsu internetti, on võrguväljaanded.

Säilituseksemplari seadusega seoses muudeti autoriõiguse seadust selliselt, et see võimaldab teksti- ja andmekaevet teaduslikul eesmärgil kõigist loovutatud trükifailidest. Autoriseeritud töökohal ei ole uurijal aga praegu võimalik teksti- ja andmekaevet teha. Kas sellele probleemile terendub lahendus?

J. A.: Tõepoolest ei ole seaduse rakendumise esimesest päevast võimalik teksti- ja andmekaeve autoriseeritud töökohal. Rahvusraamatukogu on võtnud selle teema oma 2017. aasta tegevuskavasse ja oleme tegutsemas eesmärgi nimel, et luua võimalused teksti- ja andmekaeveks digitaalarhiivi andmemassiivis.

Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogu ei saa säilitamiseks enam kaht eksemplari, vaid ainult ühe. Saan aru, et kirjandusmuuseumi uurijate töö on teisest säilituseksemplarist ilmajäämisega mõnevõrra raskendatud. Mida saaks olukorra parandamiseks ette võtta?

Ü. T.: Ükski säilituseksemplari saaja ega säilitaja ei saa ega säilita enam kahte füüsilisel kandjal väljaande eksemplari. Füüsilisel kandjal säilituseksemplari kasutamisel on samad reeglid, mis olid kahe sundeksemplari kasutamiselgi. Nüüd on seaduses kirjeldatud ju sisuliselt samad reeglid, mis juba varem olid raamatukogude kasutuseeskirjades. Põhimõtet, et kasutamine ei tohi väljaannet kahjustada, ei ole muudetud. Uurija saab kasutada füüsilisel kandjal säilituseksemplari, kui kogudes puudub digikoopia või pole nimetuse teist eksemplari.

Suuremat tähelepanu vajab kogudes olevate oluliste väljaannete digitaalsete koopiate kasutusmugavus. Seega tuleb uuendada teeninduskorraldust, nagu seda on teinud ja teevad teisedki raamatukogud.

Rääkigem ka säilituseksemplari seaduse täitmise järelevalvest. Mille üle teostab järelevalvet Rahvusraamatukogu ja milline on sellega seoses tema suhe Kultuuriministeeriumiga?

J. A.: Rahvusraamatukogu on tõepoolest saanud säilituseksemplari seadusega seoses uue ülesande teostada riiklikku järelevalvet seaduse täitmise üle. Meil on õigus kontrollida säilituseksemplaride loovutamist, v.a filmide algmaterjali loovutamist ning saada andmeid säilituseksemplaride loovutajatelt. Samuti on Rahvusraamatukogul õigus kontrollida säilituseksemplaride hoidmist, säilitamist, üldsusele kättesaadavaks tegemist ja autoriseeritud töökohtade nõudeid ning teha vajadusel ka ettepanekuid Kultuuriministeeriumile. Säilituseksemplari seaduse mõistes teostab Rahvusraamatukogu üle järelevalvet Kultuuriministeerium. Kuna säilituseksemplari seadus on tänaseks kehtinud vähem kui kaks kuud, on järelevalvealane praktika alles kujundamisel.

Foto: Teet Malsroos

Kirjastajaportaal – vajalik kirjastamisel ja väljaannete talletamisel

Made Viljur-Voit, *RR-i juhtiv spetsialist*

Eesti Rahvusraamatukogu kirjastajaportaal võimaldab teavitada uuest väljaandest, taotleda väljaannetele standardnumbreid, arhiveerida trükifaile ja e-raamatuid, hallata väljaannete autoriõigusi ja ligipääsupiiranguid ning vaadata statistikat oma väljaannete kasutamise kohta.

Rahvusraamatukogu avas eelmise aasta 1. detsembril kirjastajaportaali – uue e-teenuste keskkonna Eesti kirjastajaile. Miks oli kirjastajaportaali loomine vajalik ja millised on tänase töökorralduse eelised võrreldes eelnenuga? Rahvusraamatukogu kirjastajaportaali loomise eesmärgiks oli luua kirjastajaile pakutavatele avalikele teenustele kaasaegne vorm. Tänase töökorralduse eeliseks on kindlasti see, et Rahvusraamatukogu töö digitaalsete materjalide arhiveerimisel muutub efektiivsemaks, seda eelkõige seniste käsitsi tehtavate tegevuste automatiseerimise abil. Kindlasti paraneb ja tõhustub raamatukogude ja infosüsteemide vaheline andmete vahetamise kiirus ja raamatukogusüsteemide koosvõime ning lugejateenindus. Võib öelda, et kirjastajatele e-teenuste portaali loomine on esimeseks sammuks Rahvusraamatukogu e-raamatukogu arendamise teel.

1. jaanuarist kehtima hakanud säilituseksemplari seadus muudab kultuuripärandi säilitamise oluliselt läbimõeldumaks. Eeldame, et digitaalse arhiveerimise maht kasvab seoses seadusemuudatustega kolmandiku võrra. Kuna digitaalne algmaterjal loovutatakse edaspidi koos valminud trükiväljaandega, tagatakse kontrollitud kvaliteediga sisendfailide edastamise abil ka rahvustrükise pikaajaline säilimine. Ühtlasi väheneb suuremates raamatukogudes ka trükiste digiteerimise vajadus säilitamise eesmärgil. Kirjastajaportaali kasutuselevõtmine aitab kaasa raamatukogunduslike metaandmete ühtlustamisele, mis omakorda loob eeldused hästitoimivate e-teenuste arendamiseks.

Lugeja saab edaspidi kasutada väljaande digitaalset versiooni, mis vähendab

trükitud raamatute eksemplaride kasutamisest tekkivat kulumist ja vananemist – väheneb füüsiliste raamatute asendamise kulu.

Kuidas on kirjastajad uue portaali vastu võtnud? Kui palju on rahvusvahelisi standardnumbreid selle abil juba taotletud? Meeldiv on tõdeda, et tänaseks on kirjastajaportaaliga liitunud üle 100 kirjastuse. Ka viiesaja varasema deposiitori andmed on kirjastajaportaali sisestatud. Praeguseks on väljastatud üle 350 standardnumbri, peamiselt ISBN-i ja ISMN-i plokkidest.

2015. a alustati tarkvara prototüübi loomise ja kasutajaliidese kujundamisega. 2015. a kevadeks valmis demoversioon, mis sisaldas ISBN-i taotlusvormi ja failide üleslaadimise võimalust. Märtsis 2015 toimus kohtumine kirjastajatega, kus tutvustati nii säilituseksemplari seaduse eelnõu kui ka valmivat kirjastajaportaali. Kirjastajad said tutvuda portaali demoversiooniga ja anda tagasisidet küsitlusest osa võttes. 2015. a teisel poolel valmis portaali teine osa, mis sisaldas standardnumbrite väljastamise, numbriplokkide sisestamise,

Kirjastajaportaali kaudu saab taotleda standardnumbreid nii raamatutele, nootidele, kaartidele kui ka ajalehtedele, ajakirjadele ja aastaraamatutele. Koos ISBN-i ja ISMN-iga genereeritakse ka tasuta EAN-i vöötkood, mida kirjastaja saab ise kolmes formaadis alla laadida.

Kas kirjastajail on võimalik kirjastajaportaali kaudu taotleda rahvusvahelisi standardnumbreid ka näiteks oma ajakirjale, väikelehele või aastaraamatule? Kirjastajaportaali kaudu saabki taotleda standardnumbreid nii raamatutele, nootidele, kaartidele kui ka ajalehtedele, ajakirjadele ja aastaraamatutele. Koos ISBN-i ja ISMN-iga genereeritakse ka tasuta EAN-i vöötkood, mida kirjastaja saab ise kolmes formaadis alla laadida.

Kui kaua portaali väljatöötamine vältas?

Kirjastajaportaali väljatöötamine kestis neli aastat ja toimus paralleelselt säilituseksemplari seaduse ettevalmistamisega. Rahvusraamatukogu käivitas projekti 2013. aastal, kui analüüsiti kirjastajatele pakutavate teenuste korrastamise vajadust ja kirjastajate endi vajadusi, kaardistati kasutusjuhtumid ja töövood ning koostati projekti esimene plaan. Plaani koostamise järel tellis Rahvusraamatukogu 2014. a teenusedisaini ning koostöös kirjastustega töötati välja arendatav e-teenuste pakett. Sellele järgnes süsteeminõuete analüüs, infosüsteemi arhitektuuri projekteerimine ja tarkvara analüüs. Valminud lähteülesande baasil korraldati projekti esimese etapi tarkvaraarenduse tellimiseks riigihange, mille võitis Mindworks Industries OÜ.

statistika ja tegevuslogi funktsioone Rahvusraamatukogu töötajaile. 2015. a loodi koostöös Rahvusraamatukogu peabibliograafiga ka eelkirjete moodustamise töövooskeem.

Kirjastajaportaali tarkvaralahendus võeti arendajatelt üle 2016. a kevadel. Sellele järgnes koostöö viie suurema kirjastusega, mille esindajad käisid portaali kasutatavust testimas. Esimese arendusetapi lõppedes 2016. a detsembris olid loodud vahendid standardnumbrite taotlemiseks ja taotluse menetlemiseks (standardnumbri ja vöötkoodi automaatse generaatori loomine), monograafilistele väljaannetele juurdepääsu ja kasutusõiguste määramise võimalus, e-raamatute ja trükifailide üleandmismooduli vormid, pilootliidestus raamatukogusüsteemiga ESTER ning aruandluse vahendid kirjastaja väljaannete kasutamise kohta (sh laenutusstatistika raamatukogusüsteemist ESTER).

Siiani ei olnud digitaalarhiivi üleantavad trükifailid seotud juba varem taotletud standardnumbritega, väljaandeid kirjeldavate metaandmetega ega raamatukogusüsteemi ESTER bibliokirjetega. Kirjastajaportaal võimaldab nii kirjastajal kui ka Rahvusraamatukogul jälgida kogu protsessi alates standardnumbri väljastamisest failide digitaalarhiivi jõudmiseni. Kirjastajale kuvatakse tegevuslogi, kasutajad on autenditud ja saavad tegutseda vaid neile antud kasutajaõiguste piires.

Plaanime portaali luua lisavõimalusi, et muuta kirjastajaile säilituseksemplari seadusega lisanduvate ülesannete täitmine võimalikult lihtsaks. Edasiarenduste lõppedes on kirjastajaportaaliga liidestatud Rahvusraamatukogu infosüsteemi kõik vajalikud osad. Portaal on siis kõigile protsessis osalejaile kasutatav ja automatiseeritud on kõik senised suuremad käsitööd nõudnud alamprotsessid.

Eesti Rahvusraamatukogu uut kirjastajaportaali arendas Mindworks Industries OÜ, analüüsi teostas Heisi OÜ ja testis ASA Quality Services OÜ.

Mida võiksid kõik raamatukoguhoidjad kirjastajaportaalist teada?

Ehkki kirjastamistegevus on koondunud suurematesse linnadesse, võivad kirjastajaiks hakata nii koolid, seltsid kui ka üksikisikud Vasknarvast Iklani. Kirjastajaportaali saavad kasutada nii füüsilisest kui ka eraisikust kirjastajad, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused ning nende allasutused. Kirjastajaportaali kasutamiseks on vajalik luua

Ehkki kirjastamistegevus on koondunud suurematesse linnadesse, võivad kirjastajaiks hakata nii koolid, seltsid kui ka üksikisikud Vasknarvast Iklani. Portaali saavad kasutada nii füüsilisest kui ka eraisikust kirjastajad, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused ning nende allasutused.

oma konto. Seda saab luua ainult Rahvusraamatukogu registreeritud kasutaja. Registreerumiseks saab kasutada kas ID-kaarti või mobiil-ID. Kasutajate autentimine toimub Rahvusraamatukogu autentimissüsteemi abil. Tegemist on turvalise süsteemiga, kus kõik kasutajad ja tegevused on identifitseeritavad.

Kirjastajaportaaliga saab tutvuda aadressil

kirjastaja.digar.ee

Foto: Teet Malsroos

Raamatukogusõnastik – statistikat ja termineid

Piret Pärgma, *RR-i terminoloog ja kirjastamisspetsialist*

ERÜ terminoloogiatoimkonna jaoks oli 2016. aasta väga tegus. Sõnastikku lisati 63 uut terminikirjet ning täiendati 160 terminikirjet.

Toimkonda rõõmustab, et sõnastik leiab laialdast kasutamist. Mullu sooritati raamatukogusõnastikus 62 172 päringut: see on üle 13 tuhande päringu rohkem kui 2015. aastal. Möödunud aasta kestel vastas toimkond mitmetele kolleegide ja üliõpilaste terminipäringutele. Spetsiifilisemate terminite korrastamisel ning sõnastikku lisamisel tehti koostööd Eesti Rahvusraamatukogu mitme osakonna ning Eesti Muusikakogude Ühendusega. Koostööd tehti Kultuuriministeeriumiga ja ISO standardite tõlkijatega. Järjepidev töö käib sõnastikus olevate kasutajatele varjatud kirjetega, mille määratlus või vasted vajavad uuendamist. Mullu võeti ühe suurema teemana ette infoteadusega seotud terminid.

Aasta esimesel koosolekul vaatab toimkond reeglina üle raamatukogusõnastiku kasutusstatistika, eelkõige aga enimotsitud terminid. Kümmet enimotsitud, vastega ja vasteta jäänud terminit jagame meeleldi ka teiega.

2016. a oli enimotsitud, vastega termin *teavik* (220 päringut), järgnesid *raamatukogu* (143), *kogu* (129), *lugeja* (120), *andmebaas* (101), *kojulaenutus* (94), *tagatis* (93), *andmesidevõrk* (90), *raamat* (86) ja *rahvaraamatukogu* (85).

2016. a oli enimotsitud, vasteta jäänud otsisõna *üldkasutatav* (68 päringut), järgnesid *kopeerimine* (66), *avalik teave* (65), *eriteenus* (61), *eelregistreerimine* (59), *taotleja* (46), *eriteenused* (43), *rahvastikuregister* (42), *raamatukogu töötaja* (33) ning *objekt* (31).

2015. a oli enimotsitud, vasteta jäänud termin *infokirjaoskus*. Tegelikult oli terminikirje *infokirjaoskus* küll sõnastikus olemas, aga staatusega *töös* ehk kasutajatele varjatud. Nüüdseks on kirjet täiendatud ning see on kasutajatele nähtav. 2015. a enimotsitud 30 otsisõnast on nüüdseks üle poole sõnastikku lisatud. Loomulikult leidub otsitud terminite seas ka selliseid, mis ei kuulu raamatukogunduse valdkonda ning mida sõnastikku ei lisatagi, nt *mälupulk*.

On ka juhtumeid, kus termin on sõnastikus küll olemas, aga mitte otsisõnaga samal kujul. Siinkohal ongi hea võimalus meelde tuletada, et kui soovitakse leida **kõiki** termineid või terminifraase, milles otsisõna võib olla ka **keskel** või **lõpus**, on vaja päringulahtrisse esmalt sisestada tärn * ja selle järele otsisõna. Näiteks otsides kõiki termineid, milles esineb sõna *teavik*, tuleb päringukasti sisestada **teavik*. Sama kehtib ka verbide puhul. Reeglina on tegusõnad sõnastikus esitatud küll ma-tegevusnimena, aga kõige mõistlikum on otsingus kasutada siiski vaid verbi esimest poolt, nt *indekseerim** (võib kasutada ka tärni lisamata).

Selleks, et sõnastikus oleksid kõik vajalikud terminid leitavad, ootab ERÜ terminoloogiatoimkond julget kaasalöömist ka ajakirja lugejatelt. Oodatud on kõik mõtted ja ettepanekud.

Kaasamõtlemiseks pakume kohe välja ka ühe konkreetse küsimuse: kas mõistele, mida inglise keeles väljendatakse terminiga *predatory open access journal*, on võimalik leida parem vaste, kui seda on juba kasutatav, kuid samas mitmetimõistmist tekitav *avatud juurdepääsuga rämpsajakiri*?

Foto: Teet Malsroos

Ühine infosüsteem Eesti raamatukogudele

Riin Olonen

RR-i raamatukogusüsteemi peaspetsialist ja ELNET Konsortsiumi arendusjuht

Ühist raamatukogusüsteemi kavandades tuleb esmalt kokku leppida, mis on see uus kvaliteet, mida ühiselt saavutada soovitakse. Visioonidokument *21. sajandi raamatukogu* kui kokkulepe on kahtlemata üheks oluliseks teetähiseks raamatukogude ühise infosüsteemi suunas liikumisel.

Viimaste aastate jooksul on raamatukogude ühise infosüsteemi idee Eestis taas aktiivsemalt arutluse all. Vähesed ressurssid raamatukogusektoris ja mitmed, sh haldusreformiga toimuvad muudatused raamatukoguvõrgus on teema uuesti fookusesse toonud. Ka raamatukogude tulevikuvisiooni *21. sajandi raamatukogu* aruteludel rõhutati ühise infosüsteemi ja ühiste teenuste olulisust. Mitmed lugejadki on küsinud, miks on meil Eestis kolm erinevat süsteemi.

Raamatukogusüsteemid Eestis

Eesti raamatukogude ühise infosüsteemi idee pandi kirja juba 1990. aastate algul, kui raamatukogude esindajate grupp analüüsis raamatukogude vajadusi, automatiseerimise võimalusi ja tarkvarakonkursi läbiviimise põhimõtteid ning koostas Eesti raamatukogude automatiseerimise projekti. Etapiviisiline projekt pidi hõlmama kõiki Eesti raamatukogusid: esmalt pidid infosüsteemi jõudma tollased kataloogimiskeskused, seejärel keskraamatukogud ja lõpuks ka väiksemad raamatukogud. Ette nähti dubleeriva töö tuntavat vähenemist ja kulude kokkuhoidu, oskusteabe efektiivsemat kasutamist üle terve raamatukoguvõrgu jne.

Ühise infosüsteemini tollal siiski ei jõutud. Nimetatud grupi koostööst sündis 1996. aastal ELNET Konsortsium, mille liikmes- ja partnerraamatukogud kasutavad oma igapäevatöös raamatukogusüsteemi Sierra (firmalt Innovative Interfaces). Hetkel kasutavad Sierrat

Eesti raamatukogude ühise infosüsteemi idee pandi kirja juba 1990. aastate algul. Ette nähti dubleeriva töö tuntavat vähenemist ja kulude kokkuhoidu ning oskusteabe efektiivsemat kasutamist üle terve raamatukoguvõrgu.

Eestis konsortsiumi 18 liiget ja partnerit, sh Rahvusraamatukogu, avalik-õiguslike ülikoolide raamatukogud, Tallinna ja Tartu linnaraamatukogud, mitme muuseumi raamatukogud jt. Kõigi instituutide, teaduskondade jm filiaalide raamatukogusid arvestades kasutab Sierrat täna üle 90 raamatukogu.

Rahvaraamatukogud algatasid oma projekti ühise raamatukogutarkvara valimiseks ja hankimiseks 1990. aastate teisel poolel. Toona võitis hanke Soome päritolu süsteem Kirjasto3000 (firmalt ATP OY). Probleemid selle süsteemi edasise arenduse ja haldusega päädisid kahe uue süsteemi loomisega Eestis. Süsteemi URRAM (firmalt Urania COM) kasutab 1. jaanuari seisuga 341 raamatukogu ja süsteemi RIKS/RIKSWEB (firmalt Deltmar OÜ) kasutajaiks on 480 raamatukogu.

Lisaks nimetatud kolmele suurema kasutajaskonnaga raamatukogusüsteemile on Eestis veel teisigi, nt asutuse infokorraldust haldav infosüsteem Entu, mille üheks osaks on ka raamatukogu haldus.

Ühine raamatukogusüsteem oli üheks fookuseks ka eelmise aasta aprillis ELNET Konsortsiumi tegevuse 20. aastapäeva tähistamiseks korraldatud rahvusvahelisel visioonikonverentsil, kus kõneldi raamatukogude ja raamatukoguteenuste tulevikust.

Headeks näideteks üleriigilisest koostööst on Islandi ja Iirimaa raamatukogud. Islandil valitakse praegu uut tarkvara maa kõigile raamatukogudele, Iirimaa rahvaraamatukogud on aga uut tarkvara juurutamas. Käesolevas artiklis on fookuses Iirimaa kogemus, Islandist tuleb juttu eraldi artiklis.

Iirimaa rahvaraamatukogude kogemus

Iirimaa rahvaraamatukogude automatiseerimise projektist oli palutud ELNET Konsortsiumi visioonikonverentsile esinema projekti juhtiv kontaktisik Eva McEneaney Iirimaa Kohalike Omavalitsuste Juhtimiskeskuse raamatukogude arendusüksusest (*Libraries Development Section of the Local Government Management Agency*) ja tarkvara juurutamist juhtiv Brendan Teeling (Dublini Linnaraamatukogu ja -arhiivi asedirektor). Paraku ei õnnestunud neil tiheda töögraafiku tõttu Eestisse tulla. Kahjuks ebaõnnestus internetiühenduse probleemide tõttu ka Skype'is kavandatud veebiettekanne.

Tänu Kultuuriministeeriumi toetusele õnnestus aga Iirimaa rahvaraamatukogude ühise infosüsteemi hankimise ja juurutamise kogemusega tutvuda eelmise aasta sügisel kohapeal. Iirimaa rahvaraamatukogude automatiseerimise projektiga käisid süsteemide RIKS, URRAM ja Sierra kasutajate esindajatena tutvumas Merle Koik Võrumaa Keskraamatukogust, Kaili Õunapuu-Seidelberg Lääne-Virumaa Keskraamatukogust ning Riin Olonen ELNET Konsortsiumist. Grupiga liitus Kultuuriministeeriumi raamatukogunõunik Ülle Talihärm.

Iirimaal on 4,7 miljoni elaniku kohta kokku 336 rahvaraamatukogu (seda siis 32 omavalitsuses, kus elanike arv varieerub 30 tuhandest 500 tuhandeni). Raamatukogude kasutajaid on *ca* 20% elanikkonnast, kes külastavad raamatukogusid aastas *ca* 17 miljonit korda ja laenutavad aastas *ca* 19,3 miljonit teavikut. Kogudes on kokku *ca* 13 miljonit eksemplari. Enne ühisele infosüsteemile üleminekut oli Iirimaa rahvaraamatukogudes kasutusel neli erinevat raamatukogusüsteemi. Kõiki Iirimaa rahvaraamatukogusid hõlmava hankekonkursi võitis 2014. aasta lõpus firma Innovative Interfaces süsteemiga Sierra, valiti 11 konkureeriva süsteemi seast.

Ühisele süsteemile läksid Iiri rahvaraamatukogud üle kolmes etapis:

1. etapp – juunis 2015 liitusid süsteemiga 6 omavalitsuse raamatukogud;

2. etapp – juulis 2016 liitusid 11 omavalitsuse raamatukogud;

3. etapp – veebruaris 2017 liituvad 14 omavalitsuse raamatukogud.

Kogu protsessi juhib Iirimaa Kohalike Omavalitsuste Juhtimiskeskus, täpsemalt sealne raamatukogude arendusüksus. Antud osakond tegeleb ka raamatukoguteenuste arendusega, standardite väljatöötamisega jms. Dublini Linnaraamatukogu ja -arhiiv juhib projekti tehnilist poolt ja pakub raamatukogudele ka koolitust ning kasutajatuge. Andmete ühisesse raamatukogusüsteemi liitmisega tegeleb aga eraldi firma.

Üksikutes omavalitsustes koostatavate arengukavade asemel arutati ja lepiti ühiselt kokku Iiri rahvaraamatukogude võrgu ning lugejatele pakutavate ühiste teenuste arendamise eesmärkides. Võtmemoment on siinjuures selles, et ühistes eesmärkides ei leppinud kokku mitte Iirimaa raamatukogud, vaid hoopiski omavalitsused ise.

Oluline osa ühise infosüsteemi juurutamise eduloos on rahvaraamatukogude riiklikul strateegial (*Opportunities for All : A Strategy for Public Libraries 2013–2017*). Üksikutes omavalitsustes koostatavate arengukavade asemel arutati ja lepiti ühiselt kokku rahvaraamatukogude võrgu ning lugejatele pakutavate ühiste teenuste arendamise eesmärkides. Võtmemoment on siinjuures selles, et ühistes eesmärkides ei leppinud kokku mitte raamatukogud, vaid hoopiski omavalitsused ise.

Strateegia jaguneb seitsmeks programmiks ning sisaldab ka konkreetseid tegevuskavu ja meetmeid. Fookuses on nii füüsilise kui ka virtuaalse ruumi arendamine, nii raamatukogutöötajate haridus kui ka kasutajakoolitus, nii raamatukogude omavaheline koostöö kui ka partnerlus (era)ettevõtetega, tulemuslikkuse hindamine jne. Strateegias fikseeriti ka kõik olulised nõuded tulevasele ühisele infosüsteemile.

Strateegia alusel ja ühise infosüsteemi vahendusel saab nüüdsest iga Iirimaa

rahvaraamatukogu lugeja kasutada kõigi rahvaraamatukogude teenuseid, tellida soovitud kirjandust ükskõik millisest rahvaraamatukogust, tagastada laenutatud kirjanduse ükskõik millisesse rahvaraamatukokku ja tasuda sealsamas ka viivised (kusjuures raha jääbki sellesse raamatukokku). Ühist lugejapiletit ei ole veel kasutusele võetud: piisab vaid ühe rahvaraamatukogu lugejaks saamisest. Sama lugejapiletiga võib sisse astuda igasse rahvaraamatukogusse, oluline on vaid kõigi raamatukogude lugejapiletite vöötkoodide unikaalsus. Samuti fikseeriti strateegias nõue, et kõik kodanikud peavad saama võrdse juurdepääsu ka e-teenustele ja digitaalsetele ressurssidele.

RVL-i tellimusi lahendatakse nüüd kiiremini kui varem: lugeja saab soovitud kirjanduse kätte kahe päevaga (varasemalt kuni kahe nädalaga), kusjuures teenus on lugejatele tasuta (näiteks praegu liigub üle Iirimaa *ca* 8000 teavikut nädalas). Teavikute üleriigilise transpordiga tegeleb eraldi firma. Teenuse hinnaks (ühe eksemplari kohta) on 55 senti, s.o vähem kui kirja saatmine. Kui pilootprojekti jooksul tasuti logistikateenuse eest projekti rahast, siis edaspidi hakkavad teenuse eest maksma kohalikud omavalitsused (rahastusmudel ei olnud meie visiidi ajal veel fikseeritud).

Lisaks kiideti Iirimaal uues raamatukogusüsteemis olevat ürituste kalendri pidamise võimalust, tasuliste teenuste arvepidamist, mugavat väljatrükki (eri lugejatele saadetavatele teadetele saab iga raamatukogu luua omanäolise ja oma vajadusi arvestava blanketi) ning ülevaatlikku statistika saamise võimalust.

Väga oluliseks trendiks on ka RFID-tehnoloogia ja iseteenindussüsteemide kasutuselevõtmine. *My Open Library* võimaldab ühtlasi ka pikemaid lahtiolekuaegu: lugejail on võimalik lugejapiletiga külastada raamatukogu ka siis, kui personali ei ole kohal. Nii saab endale laenutada sobivaid teavikuid, kasutada internetti, printida, koopiaid teha ja õppida. Käesoleval aastal on juba 25 Iirimaa raamatukogu avamas end *Open Library*'na.

Järgmisena plaanitakse hakata korraldama hankeid ka rahvaraamatukogudele vahenduspartneri(te) leidmiseks, s.t et korraldatakse hange firma(de) leidmiseks, kelle vahendusel rahvaraamatukogud teavikuid hangivad (igaüks otsustab küll ise, mida oma eelarve piires hankida, aga hangitakse samade tingimustega ja samadelt partneritelt).

Rääkides Iirimaa raamatukogude eelarvest, väärib märkimist, et raamatukogudele tõid väga suure kokkuhoiu just muudatused kirjete hankimisel. Nimelt on sealsetes rahvaraamatukogudes väga levinud lahenduseks kirjete ostmine. Kui seni ostis kirjeid iga raamatukogu, siis nüüd ühises süsteemis töötades ostetakse kirje vaid üks kord.

Ühises süsteemis töötades leppisid Iirimaa raamatukogud kokku ka ühistes laenureeglites: kokku võib lugeja laenutada kuni 12 teavikut kolmeks nädalaks, kõikidele kasutajatele on nüüd viivis viis senti teavikult päevas, reserveerimistasu ei ole ning varasemaid laenutusi näeb vaid kasutaja ise. Olevat tulnud ka ette, et nii mõnigi raamatukogu pidi ajutiselt peatama mõne teenuse pakkumise, mida oli varem oma senises raamatukogusüsteemis kasutajatele pakkunud, kuid mida ühise süsteemi seaded veel ei võimaldanud, nt SMS-teavitused jm. Raamatukogud pidid küll töökorralduse ja -põhimõtete ühtlustamisega suures osas leppima, kuid kasutajad (ja seeläbi tegelikult ka raamatukogud ise) on tulemustega rahul.

Praegu koostatakse Iirimaal raamatukogudele juba järgmise perioodi strateegilist kava.

Kokkuvõtteks

Seega võibki kokkuvõtteks öelda, et ühist infosüsteemi kavandades tuleb esmalt kokku leppida, mis on see uus kvaliteet, mida ühiselt saavutada soovitakse: milliseid ühiseid teenuseid lugejatele nii lokaalselt ühe omavalitsuse piires kui ka omavalitsusteüleselt pakkuma hakatakse, millise kokkuhoiu ja samas ka efektiivsuse ühistöö kaasa toob jne. Kasutajatelt ja ka neilt, kes praegu raamatukogusid ei kasuta, tuleb küsida, mida nad raamatukogudelt ootavad. Alles seejärel saab hakata soovitu saavutamiseks tarkvaralahendust otsima.

2016. aastal ERÜ aastakoosolekul kinnitatud visioonidokument *21. sajandi raamatukogu*, mille koostamisel analüüsiti kogu Eesti raamatukogunduse hetkeseisu ja valdkonda mõjutavaid tulevikutrende ning lepiti kokku peamistes strateegilistes arengusuundades, on kahtlemata üheks oluliseks teetähiseks raamatukogude ühise infosüsteemi suunas liikumisel.

Kindlasti sama oluliseks kujuneb käesoleval aastal programmi *Avalike teenuste koosvõime loomine* raames läbiviidav projekt *Raamatukogusüsteemide kaasajastamise analüüs* (eeltaotluse esitasid Kultuuriministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium ühiselt). Selle projekti raames analüüsitakse raamatukogusüsteemide valitsemise mudelit, halduse mudelit ja arhitektuuri (teenused, andmed ning taristu). Projekti tulemusena esitatakse ettepanekud raamatukogude teenuste kasutatavuse suurendamiseks. Tulemit on kavas kasutada ka seaduste (sh rahvaraamatukogude seaduse) muutmisel, samuti raamatukogusüsteemide arendusplaanide koostamisel jm.

Kasutatud allikad

1. Reial, M., Tamme, A. (2002). Raamatukogud infoühiskonna kommunikatsioonisüsteemis. Raamatukogud ja raamatukogundus taasiseseisvunud Eestis 1991–2001 : artiklite kogumik. Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 72–81. – http://www.elnet.ee/index.php/elnet/dokumendid?id=128

2. Visioonidokument *21. sajandi raamatukogu* – http://www.eru.lib.ee/www/images/stories/dokumendid/21-sajandi-raamatukogu.pdf

3. Iirimaa rahvaraamatukogude riiklik strateegia *Opportunities for All : A Strategy for Public Libraries 2013–2017* – http://www.lgma.ie/sites/default/files/public_libraries_strategy_2013_2017.pdf

4. Firma Innovative Interfaces koduleheküg – http://www.iii.com

5. ELNET Konsortsiumi koduleheküg – http://www.elnet.ee (e-kataloog ESTER www.ester.ee)

6. Firma Deltmar koduleheküg – http://www.deltmar.ee (RIKS-i raamatukogud https://www.webriks.ee/blog/?page_id=943, RIKS-i otsinguportaali testversioon https://otsing.webriks.ee)

7. Firma Urania koduleheküg – http://www.urania.ee (e-kataloog URRAM www.lugeja.ee)

8. Iirimaa Kohalike Omavalitsuste Juhtimiskeskuse koduleheküg – http://www.lgma.ie

9. Iirimaa rahvaraamatukogude e-kataloog – http://librariesireland.iii.com/iii/encore/?lang=eng

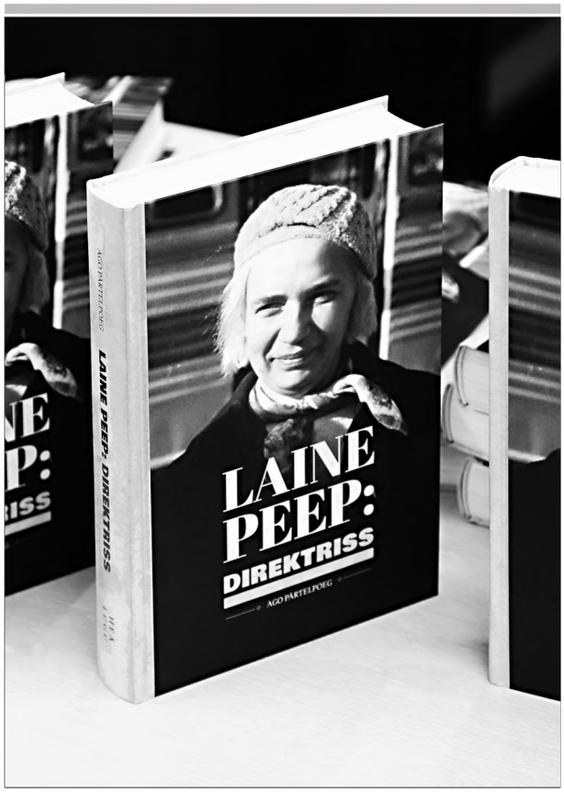

Fotod: Andres Tennus

Laine Peep: direktriss

Meeli Müüripeal
kirjastuse Hea Lugu toimetaja/projektijuht

19. detsembril esitles kirjastus Hea Lugu Tartus Ago Pärtelpoja raamatut *Laine Peep: direktriss*. Esitluspaigaks oli nimme valitud ülikooli raamatukogu, sest üsna sümboolselt on hoone remondis ja rekonstrueerimistööde lõppu veel ei paista. Laine Peepki oli ju direktor-ehitaja.

Laine Peebu (1932–2001) elulugu pole millegipärast nõukogudeaegses ENE-s ega Eesti Entsüklopeedias. Mäletamist ja kohta meie kultuuriloos väärib Laine Peep aga juba seetõttu, et ta suutis olude kiuste ja ligi 20 aastat kestnud võitluse tulemusel valmis ehitada ülikooli raamatukogu uue hoone. Tänavu veebruaris möödub selle maja avamisest juba 35 aastat. Ülikooli raamatukogu juhtis esmalt psühholoogiat ja siis ka raamatukogundust õppinud Laine Peep aastail 1962–1990.

Laine Peebu elutööd meenutab lisaks nüüd ilmunud raamatule ka püramiidtamm, mis kasvab ülikooli raamatukogu peauksest paremal. Vasakpoolne tamm on Friedrich Puksoo mälestuseks. Puud istutati sinna raamatukogu 200. aastapäeval 2002. aastal.

Äsjailmunud raamatus arutleb raamatukogu toonane direktor Toomas Liivamägi puude istutamise teemal nõnda: *Minu mõttekäik oli selline, et kui puu on elujõuline, siis jääb ta alles väga pikaks ajaks, ja kui tahta kellegi auks monumenti, siis tuleb pigem panna puu kui kivi. Kivi on lihtsam nihutada.*

Esitlusel kõnelesid raamatu sünnist ning värvikast ja vastuolulisest Laine Peebust kirjastuse Hea Lugu juht Tiina Kaalep, autor Ago Pärtelpoeg, ülikooli raamatukogu direktor Martin Hallik, Tartu linna avalike suhete juht Indrek Mustimets, Hillar Palamets, Aime Pärnakivi ja Ildike Jaagosild.

Meenutati näiteks Laine Peebu julgust minna raamatukogu ehitamise nimel isegi NSVL Ministrite Nõukogu esimehe

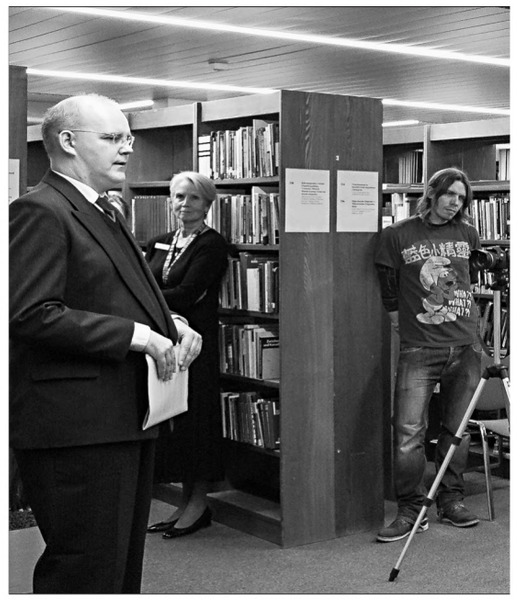

Aleksei Kossõgini jutule ja kunagisi *Fitili* ehk *Süütenööri* lõike, mis näitasid raamatute kohutavaid hoiutingimusi. Koos oli ligi 80 Tartu Ülikooli raamatukoguga seotud inimest, paljud neist jagavad oma mälestusi ka raamatus.

Sageli algavad meenutused sellega, kuidas Laine Peep meenutaja omal ajal raamatukokku tööle võttis. Äsja keskkooli lõpetanud Ago Pärtelpoja võttis ta aastaks tööle 1987. aastal. Ajakirjanikuks õppinud mehelt on varem ilmunud kaks elulooraamatut: *Emajõe ääres kasvanud* legendaarsest Eskimoonust Evald Roomast, *Üks ja ainus härra „Manna"* aga autori vanaonust, anatoomist ja mükoloogist Valter Pärtelpojast.

Praegu töötab Ago Pärtelpoeg Tartu Linnaraamatukogus. Tema sõnul oli uue raamatu eesmärgiks Laine Peebu unustusehõlmast väljatoomine, õiglase hinnangu võivad direktrissi tööle anda tulevased uurijad.

Raamatu selgrooks on Laine Peebu mälestused, lindistatud Ille Palmi poolt aastatel 1997–2000, räägitut täiendavad ajakirjanduses ilmunud artiklid ning sõprade, kolleegide ja ka konkurentide meenutused. Pärtelpojal oli meenutusi väga huvitav koguda, kuid lõpuks oli väga raske otsustada, mis raamatusse mahub ja mis välja jääb. Ajaloo jaoks on kõik räägitu siiski Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade osakonnas tallel ja hoiul.

Mälestusraamatule lisavad kaalu Mart Orava koostatud viited, neid on üle 400 ja nii saavad ka nooremad inimesed teada, kes oli kes raamatukogunduses ja ülikoolis. 400-leheküljelise raamatu põnev fotovalik on pärit Laine Peebu perekonna ja mitmete kolleegide erakogudest, Eesti Filmiarhiivist, TÜ Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna fotokogust ja Tartu Linnaraamatukogu fotokogust.

Laine Peep oli väga hea jutustaja. Tema pilguga on teoses nähtud 1950. aastate tudengielu, kunagisi õppejõude, raamatukogutöötajaid, raamatukogu ehitusraskusi ja uute töötajate leidmist, küünlavalgusõhtuid, suurt tüli raamatukogu sildi ja vaiba pärast, võitlust lausrumalusega, nõukogudeaegset asjaajamist, välissuhete arengut ja reise, julgeolekumaja naabrust, ülikooli ja Eesti NSV juhte ning ka valusat lahkumist raamatukogust ja uut algust ettevõtjana.

Aili Norberg meenutab oma kunagist kolleegi raamatus nii: *Ajaline distants muudab vaatenurki ja mitmed teravnurgad tunduvad hiljem ümaramad. Nüüd, ohutust kaugusest vaadates, paistab nii mõnigi keeruline olukord pigem naljakas. Võib juba ette kindel olla, et see raamat paljudele ei meeldi: osale lugejatest tundub ta liiga leebe ja teisele osale liiga avameelne. Aga kõigile ei saagi ega tohigi meeldida, sest Laine Peebu lemmikütluse kohaselt muutuvad inimesed, kes on alati head, kõigile head, ajapikku iseenda vastandiks – ei ole enam kunagi head, kellelegi head ega mitte üheski suhtes head. Võib-olla kehtib see ka raamatute kohta.*

Raamatus on Laine Peepu võrreldud nii Katariina II, Margaret Thatcheri kui ka Kaarel Irdiga. Teda mäletatakse targa, sihikindla, kartmatu, kuid ka võimuka ja konfliktse inimesena. Oma mainest oli ta vägagi teadlik, konfliktne käitumine oli tema enda valik. Laine Peep arutleb nii: *Tean psühholoogiast, et edasiminek on võimalik ainult läbi õigesti korraldatud ja lõpetatud konfliktide. See annabki võimaluse kuhugi välja jõuda. Konflikti mittekartmine, oma joone pidamine suhetes ülemustega. Vaidlesin alati vastu, kui oli vaja.*

Mäletamist ja kohta meie kultuuriloos väärib Laine Peep aga juba seetõttu, et ta suutis olude kiuste ja ligi 20 aastat kestnud võitluse tulemusel valmis ehitada ülikooli raamatukogu uue hoone.

Elulooraamatu autor Ago Pärtelpoeg (pildil vasakul) kõnelemas Tartu Ülikooli Raamatukogus toimunud esitlusel.

Foto: Teet Malsroos

Laste ja noorte kultuuriaasta 2017 on käes!

Marju Kask, *ELK-i laste ja noorte kultuuriaasta 2017 projektijuht*

Sissejuhatuseks

Tänavuse kampaania-aasta teemapüstitusele mõeldes on mind väga inspireerinud briti autori Philip Pullmani kõne, mille ta pidas 2005. aastal, võttes vastu üht maailma olulisimat tunnustust laste- ja noortekirjanduse vallas – Astrid Lindgreni mälestusauhinda *ALMA*. Ta on sõnastanud olulisima, kui räägime laste, noorte ja kultuuri omavahelisest kohtumisest ja vajalikkusest.

Lapsed vajavad kunsti ja lugusid ja luuletusi ja muusikat, sama palju kui nad vajavad armastust, toitu, värsket õhku ja mängu. Mõned inimesed kasvavad üles ilma, et neil oleks olnud ühegi kunstiliigiga kokkupuudet, ning nad elavad head ja väärtuslikku elu, nende kodudes ei ole raamatuid, nad ei hooli palju maalidest ja nad ei näe muusikal mõtet. Aga teised inimesed puutuvad mingis lapsepõlve- või noorusfaasis või isegi vanemas eas kokku millegagi, millest nad pole osanud isegi unistada. Ühel päeval kuulevad nad raadiost kedagi luuletust lugemas, või mööduvad avatud aknaga majast, kust kostub klaverimängu, või näevad nad kellegi seinal mõnd maali, ning see annab neile nii tugeva hoobi, et nad tunnevad lausa peapööritust. Miski pole neid selleks ette valmistanud.

Selline tunne on lapsel, kes vajab taolist juhuslikku kohtumist muusika, maalide ja luulega. Ja kui poleks olnud seda juhust, ei oleks nad iial kohtunud ja oleksid võinud kogu elu mööda saata kultuurilises näljatundes ilma seda teadmatagi.

Kultuurilise näljatunde tunnused ei ole dramaatilised ega kiired. Neid ei ole lihtne märgata.

Mõned inimesed, head inimesed, abivalmid sõbrad ja asjalikud kodanikud, ei tajugi seda kunagi ning ei tunne sellest ka kuidagi puudust. Kui kõik raamatud, muusika ja maalid kaoksid üleöö, ei märkakski nad seda.

Kuid see nälg on olemas paljudes lastes ja tihti ei saa see rahuldatud, sest sellest ei oldagi iial teadlikud. Paljud lapsed üle maailma tunnevad nälga millegi järele, mis toidab ja hellitab nende hinge moel, mida miski muu ei suuda iial asendada.

Meil on õigus, kui ütleme, et igal lapsel on õigus toidule ja eluasemele, haridusele ja arstiabile, see loetelu jätkub. Me peame mõistma, et igal lapsel on õigus kultuurikogemusele. Me peame täielikult aru saama, et ilma lugude, luule, maalide ja muusikata jäävad lapsed nälga.

Millised on teema-aasta eesmärgid?

Laste ja noorte kultuuriaasta 2017 eesmärgid on väärtustada last ja noort kui kultuuriloojat ning kultuuripublikut. Vaid nii tagame me järjepideva ja rikkaliku kultuurielu edasikandmise põlvest põlve.

Millised on aasta tunnuslause ja märksõnad?

Laste ja noorte kultuuriaasta tunnuslause ***Mina ka!***, mis kutsub meid kõiki kaasa mõtlema ja tegutsema, innustab

pakkuma lastele ja noortele rohkem võimalusi osaleda kultuurielus, kutsub täiskasvanuid teadlikult märkama ning kaasama lapsi ja noori oma tegemistesse, koos kultuurist osa saama ja tähtsustama loovust ning loomingut. Teema-aasta märksõnad ***iseolemine*** ja ***koostegemine*** toetavad lapse ja noore individuaalset, loovat ja omanäolist arengut ning samal ajal rõhutavad koostegemise võlu ja jõudu: ühiselt saab tehtud palju enam ning sellest sünnib lisaväärtus nii osasaajatele, kogukonnale kui ka kogu kultuuriruumile.

Millised valdkonnad on laste ja noorte kultuuriaastal fookuses?

Laste ja noorte kultuuriaasta saab olema meie kõigi nägu ja tegu. Kaasatud on võimalikult palju erinevaid kultuurivaldkondi ning fookused kujunevad valdkondade endi aktiivsuse ja ettevõtmiste järgi. Teema-aasta näeb oma rolli pigem tööriistade looja ja väärtuste rõhutajana: aktiivne programm sünnib eelkõige aktiivsete kultuuriloojate algatuste ning koostöö kaudu. Loomulikult on selle aasta üheks põhisündmuseks XII noorte laulu- ja tantsupidu, mis toob kokku kümneid tuhandeid noori. Esmakordselt on kõik noortepeol osalejad sündinud vabas Eestis ning see vaimsus on aluseks kõige olulisematele väärtustele: põlvkondlikule järjepidevusele, kultuuripärandi edasikandmisele. Laulu- ja tantsupidu on ka parim eeskuju kultuuripubliku kontekstis: ei leidu teist sarnast ettevõtmist, millest soovivad orgaaniliselt osa saada kõik põlvkonnad ühiselt. Kui oma perest, naabri juurest või kogukonnast on esinemas oma laps või noor, soovib sellest osa saada igaüks, nii väikevend kui ka vanavanaema.

Mis on *Laste Vabariik?*

Laste Vabariik on uus ja unikaalne elamustuur, mis viib kultuurielamusi 2017. aasta maist septembrini igasse Eesti maakonda. *Laste Vabariigi* kontseptsioon on sündinud Eesti Lastekirjanduse Keskuse ja EV100 koostöös eesmärgiga võimaldada lastele kvaliteetset, inspireerivat ning väärtuspõhist kultuurikogemust. Koos kohalike lastega tähistatakse Eesti 100. sünnipäeva: igas paigas peatutakse kogu päeva vältel ning lastel (eelkõige on sihtgrupiks kuni 12-aastased lapsed ja nende pered) on võimalik tegutseda kolmel moel. Päev algab etendusega: selleks sünnib uus algupärane näidend, mille on kirjutanud Kätlin Vainola ja lavastanud Taavi Tõnisson. Etenduseala lisaprogrammi saavad panustada kohalikud kogukonnad, andes kohalikele lastele ja noortele võimaluse ka ise esineda. Suurel labürint-mängualal saavad lapsed avastada ja mängida: mänguala sisu loovad ligi 30 partnerasutust, mis ka muidu igapäevaselt lastele tegevusi pakuvad: muuseumid, elamuskeskused jpt. Mängualal on teematornid, kus saab õppida ja leida Eestile olulisi väärtusi ning palju ka ise katsetada, avastada ja mängida. *Laste Vabariigi* ala kolmanda osa moodustavad töötoad, kus lapsed saavad ise luua ja tegutseda. *Laste Vabariigis* osalemine on tasuta ning kõik kuni 12-aastased lapsed saavad ka *Laste Vabariigi* passi, mis tagab neile paljudesse partnerasutustesse tasuta või soodustingimustel sissepääsu 2018. aastani – ka selle eesmärgiks on innustada kultuurist rohkem osa saama. Hetkel on käimas kontaktvõrgustike loomine ja maakondlike tuuride kava kinnitamine ning mai viimasel nädalal asubki *Laste Vabariik* teele.

Mida pakub ERR-i *Lastejaam?*

Terve aasta jooksul kajastab *Lastejaam* koostöös laste ja noorte kultuuriaastaga lastele suunatud ettevõtmisi ning algatusi. *Laste Vabariigi* lähenedes avaneb *Lastejaamas* ka unikaalne laste kultuurikaart, mis kajastab *Laste Vabariigi* tegemisi, näiteks võimaldab kohalikel lastel oma kodukohast ka värskeid reportaaže teha. Laste kultuurikaardile on lisandumas ka mitmeid kihte, kust saab leida põnevamaid paiku üle Eesti nii matkamiseks, kultuurielamusteks kui ka paljuks muuks.

Kes kutsus ellu ja koordineerib laste ja noorte kultuuriaastat?

Laste ja noorte kultuuriaasta on ellu kutsunud Kultuuriministeerium. Teema-aastaid on korraldatud alates 2000. aastast, lapsed ja noored võtsid teatepulga üle merekultuuriaastalt. 2018. aasta on loomulikult *Eesti 100* teema-aasta. Seejärel on teema-aastaks olemist ootamas laulu- ja tantsupidu (2019) ning digikultuur (2020). Laste ja noorte kultuuriaastat koordineerib Eesti Lastekirjanduse Keskus.

Kust saab laste ja noorte kultuuriaasta tegemistest infot?

Laste ja noorte kultuuriaasta koduleht asub aadressil www.minaka.ee (aasta tunnuslause on *Mina ka!*). Sarnaselt merekultuuriaastale on ka meie veebis kultuurikalender, mis koostöös kultuur.info portaaliga kuvab lastele, noortele ja peredele mõeldud kultuurisündmusi üle Eesti. Kalendrisse saab oma infot sisestada igaüks, kes lastele ja noortele avalikke ettevõtmisi läbi viib ning seeläbi saavad kõik sündmused ka laste ja noorte kultuuriaasta programmi osaks. Kodulehele on koondatud ka hulk inspireerivat materjali parimate valdkondlike praktikate kohta ning samuti leiab sealt kõige värskema info *Laste Vabariigi* kohta.

Kuidas on võimalik rahva- ja kooliraamatukogudel sellel teema-aastal osaleda?

Osalemise võimalusi on mitmeid. Neist üheks on kalendrimoodul, kuhu kutsume lisama kõiki laste ja noortega seotud ettevõtmisi. Teema-aasta kodulehelt saab alla laadida ka teema-aasta plakateid, logosid ja visuaale, et raamistada sellega oma sihtgrupile suunatud ettevõtmisi. Igat teema-aastat on toetanud kaasava rahastuse meede. Nii ka sel aastal: esimesed enam kui 100 ideed sündmusteks ja ettevõtmisteks on jaanuari tähtajaks juba laekunud. Teine võimalus oma heale ideele rahastust taotleda on konkursi *50 ideed!* teine voor: taotluste esitamise tähtaeg on 20. aprill. Seal on eelistatud projektid, milles lapsed ja noored on kaasatud nii idee väljamõtlemisse kui ka läbiviimisesse. Selle eesmärk on muuta veelgi suurema hulga laste ja noorte kultuurielu põnevamaks ja mitmekülgsemaks.

Mida võiksid kõik raamatukoguhoidjad laste ja noorte kultuuriaastast teada?

Ma loodan, et teema-aasta eesmärgid ja ettevõtmised inspireerivad lapsi ja noori veelgi enam väärtustama ning kaasama. Kvaliteetsed kultuurikogemused rikastavad meid kõiki ja raamatukogud on selleks üks parimaid väljundeid.

Fotod: Teet Malsroos

Eesti lasteraamatul on kuldaeg: seda on rõõm tõdeda!

Viive Noor, *graafik, konkursi* 5 kauneimat lasteraamatut 2016 *žürii esinaine*

Juba mitmendat aastat järjest kurdavad žüriiliikmed üksmeelselt, et raske on valikut teha, kui ilmunud on nii palju ühtmoodi ilusaid raamatuid, neist ainult viie väljavalimine tundub ülejäänute suhtes ebaõiglane. Paljud kõrvalejäänud raamatud pole viie hulka jõudnutest millegi poolest halvemad. Neis on sama ilusad pildid, sama kena kujundus ja ka trükikvaliteedi üle pole ammu kurtmist kuuldud.

Kui konkursi esimestel aastatel oli raske valida välja viit kaunimat, sest sageli olid tõeliselt kaunid vaid 1–2 raamatut ja ülejäänud lonkasid kahte jalga korraga, siis nüüd oleks õiglane, kui viie asemel saaks välja valida poole rohkem. Meil on palju häid ja andekaid illustraatoreid, kelle iga raamat on väärt kaunimate hulka jõudmist. Aga paraku ei saa neid sinna alati lubada, sest muidu ei oleks uustulnukatel võimalik üldse löögile pääseda. Ja ka uute tegijate raamatud on kaunid, lisaks veel värske ja üllatava käekirjaga. Mida siis teha? Eks žürii teeb parima, mis neis tingimustes on võimalik ja püüab välja valida *tera siit ja teise sealt*. Tulemus saab küll kena ja mitmekesine, aga alati jääb süda valutama nende kaunite raamatute pärast, mis valikust välja jäid.

Sel korral tuli valik teha 26 kirjastuse 47 raamatu vahel. Keeruline ülesanne!

Väljapandud raamatuid vaadates tuli nentida, et eesti lasteraamatuillustratsiooni iseloomustab käekirjade ja stiilide paljusus. Võib leida dekoratiivsemat laadi, võib leida õrnemat ja nüansirikkamat. On huumorit, on fantaasiat. On palju andekaid kunstnikke isikupäraste käekirjadega. Kes jätkab oma *tuntud headuses*, kes eksperimenteerib. Alati leidub mõni üllataja. Uusi tegijaid tuleb juurde parasjagu, et värskendada üldmuljet ja ergutada vanemaid kolleege uute nüansside ja ideede otsingul.

Erinevad käekirjad eksisteerivad sõbralikult kõrvuti, rikastades üldpilti ja pakkudes heatasemelisi raamatuid igale maitsele. Rõõmustab see, et eesti lasteraamat on muutunud pildirikkaks, julgeks ja huvitavaks. Enam ei peljata raamatus *õhku* ja *valget pinda*, ei kardeta kasutada erinevaid kujundusvõtteid ning mängida kirjadega. Üldmulje on värske, huvitav ja heas mõttes kaasaegne.

Kahjuks pole kusagile kadunud ka keskpärased ja koledad raamatud. Mõni üksik neist jõuab ka hindajate ette, tuletades meelde, et päris nii roosiline see lasteraamatumaailm siiski ei ole. Sellest hoolimata ei riku need raamatud üldpilti, mille üle võib siiralt uhkust tunda.

Aga mingem nüüd konkreetseks.

Sel korral jõudsid kaunimate hulka Leelo Tungla *Lumemees Ludvigi õnn* (lisaks Eesti Lastekirjanduse Keskuse eripreemia), Jonas Tauli *Öömõtted*, Juhani Püttsepa *Vanaema, kes muutus kutsikaks*, Piret Raua *Trööömmmpfffff ehk Eli hääl* ja Anti Saare *Juturaamat*. Lisaks eripreemiad Eno Raua *Kilplastele* ja Indrek Koffi raamatule *Ilusti*.

Lumemees Ludvigi õnn Regina Lukk-Toompere võrratute piltidega kaalus üle tema teise imelise raamatu *Kasside salajane pagaritöökoda*. Punktide järgi oleks võinud need mõlemad raamatud olla viie kaunima hulgas, et aga välja saab valida vaid 5 raamatut, otsustas žürii, et igalt kunstnikult jõuab pärjatute hulka vaid üks raamat. Ja kuna lumemehe raamat oli terviklikum ja huvipakkuvam, siis saigi välja valitud just see. Žürii iseloomustas raamatu võlu järgmiste sõnadega: *Väga ilus karge ja talvine koloriit, uudsed lahendused tuntud tegijalt. Huvitavalt on mängitud pindadega, samas on hästi välja toodud ka detailid. Mõjub värskelt ja meeleolukalt. Hea tundega tehtud raamat.*

Jonas Tauli *Öömõtted* tekitas žürii liikmete hulgas märgatavat elevust. Raamat on Eesti oludes uudne, nii et kasutaks lausa sõna *enneolematu*. Žürii vaimustust väljendavad sõnad: *Väga ilusa kujundusega must-valge raamat. Mõjub värviraamatute vahel silmatorkavalt värskelt ja atraktiivselt. Pildid ja kujundus on omavahel imelises kooskõlas. Õrn, tundlik. Noore kunstniku ülimalt küps ja õnnestunud debüüt.*

Katrin Ehrlichi piltidega *Vanaema, kes muutus kutsikaks* oli mõnes mõttes harjumuspärane, sest suuri üllatusi kunstnikul varuks ei olnud. Samas on tema stiil viimasel paaril aastal muutunud küpsemaks ja terviklikumaks. Žürii arvates oli tegemist ilusa klassikalise lasteraamatuga, kus kujundus ja pildid kenasti kooskõlas. *Raamat mõjub rahulikult ja terviklikult. Kui vahel mõtled, kellele raamat on tehtud, kes on adressaat, siis siin kahtlust polnud – raamat on tehtud lastele mõeldes.*

Piret Raua teksti ja piltidega raamat *Trööömmmpfffff ehk Eli hääl* aga mõjus suisa täiuslikult oma viimse piirini lihvitud minimalismiga. Imeliselt kaunis raamat. Kujundaja on küll välismaine – Olivier Douzou, mis tekitas hindamise juures probleemi: kas raamat jääb ikkagi EESTI raamatuks, kui meil rahvusvahelisi tegijaid sisse satub. Aga ka see probleem sai lahendatud, kui otsustati kujundajale diplomit mitte välja anda, sest lasteraamatu puhul saab määravaks ikkagi illustratsioonide tase. *Raamat on terviklik ja hea kompositsiooniga. Suurepärane kirja- ja värvivalik. Nimeka kunstniku uuenenud stiil lisas üllatusmomendi.*

Jüri Mildebergi piltidega *Juturaamatu* kohta märkis žürii: *Tõsine kunstiraamat igale eale. Kaunis koloriit, hea kujundus. Üldmulje õhuline ja helge. Ilus kaas, mis sobib raamatuga hästi kokku. Terviklikult kaunis raamat.*

Sellega olekski paslik lõpetada: eesti lasteraamat on terviklikult kaunis raamat.

Jonas Taul
Öömõtted

Piret Raud
Trööömmmpfffff ehk Eli hääl

Leelo Tungal
Lumemees Ludvigi õnn

Anti Saar
Juturaamat

Juhani Püttsepp
Vanaema, kes muutus kutsikaks

EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Veebiseminaridest

**www.youtube.com/
playlist?list=PLq9AVJbAjf0OKu2nvulYFjbZb5aHmp4Zj**

2016. aastal alustas Rahvusraamatukogu koostöös koolitusfirmaga Addenda uue koolitusvormiga – veebiseminaridega.

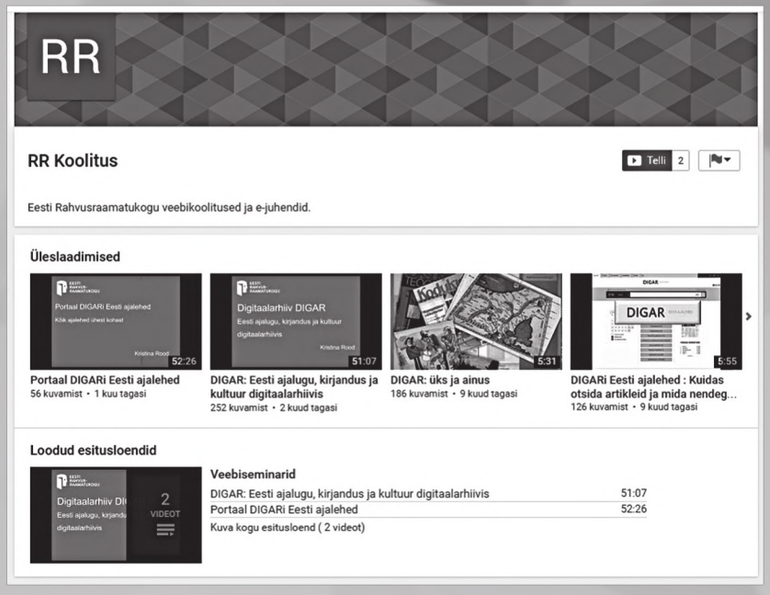

Aasta jooksul viidi läbi kaks tasuta tunniajalist veebiseminari. Nende käigus tutvustati Rahvusraamatukogu kõige tähtsamaid andmekogusid: 17. oktoobril digitaalarhiivi *DIGAR* ja 7. novembril portaali *DIGARi Eesti ajalehed*. Kahel seminaril osales kokku 100 inimest. Kuna tegemist on salvestatud ja järelvaadatavas vormis koolitusega, siis loodame, et salvestusi vaadatakse ka edaspidi.

Veebiseminarid on järelvaadatavad Rahvusraamatukogu koolituskeskuse YouTube'i kanalil: www.youtube.com/playlist?list=PLq9AVJbAjf0OKu2nvulYFjbZb5aHmp4Zj . 2017. aastaks oleme samuti planeerinud paar veebiseminari. Nende toimumisest teavitame ERÜ meililisti kaudu.

Lisainformatsioon: Kristina Rood, e-post: Kristina.Rood@nlib.ee

Kristina Rood, *RR-i koolituskeskuse juhtiv spetsialist*

Vanaraamatu konverents Wrocławis

Kaire Lass, *RR-i kogude osakonna juhataja-peavarahoidja*
Ruth Hiie, *RR-i haruldaste raamatute kogu töörühma juht*

Ossolineumi siseõu 1704. a-st pärit kaevuga
Fotod: Kaire Lass

Läinud aasta 29. septembrist 1. oktoobrini toimus Wrocławis vanaraamatute kollektsioonide uurimisele pühendatud rahvusvaheline konverents *Early printed books and their owners – the current state of research, catalogues, perspectives*, mille korraldas Ossolinski Rahvuslik Instituut ehk Ossolineum. Istungite toimumispaigaks oli a-il 1675–1715 kloostrihoonena rajatud barokkstiilis hoone, milles on 19. sajandist kuni II maailmasõja lõpuni asunud ka kõrgem katoliiklik poistekool. Alates 1945. a-st kuulub see Ossolinski instituudile.

Kuna konverentsil käsitleti suurel määral Poola kollektsioone, on märkimist vääriv Euroopa Teadusraamatukogude Konsortsiumi (*Consortium of European Research Libraries*, CERL) kaasabi ja toetus selle korraldamisele. Poola osaleb CERL-i töös nn grupiliikmena, peale Ossolineumi raamatukogu kuulub gruppi veel 7 teadusraamatukogu. Oma avakõnes kiitiski CERL-i tegevjuht Marian Lefferts Poola liikmesgruppi kui head näidet rahvuslikust koostööst. Kinnitust sellele andsid konverentsil kuuldud põhjalikud ettekanded.

Konverentsil oli ligi 120 osalejat, neist sadakond Poola ülikoolidest, instituutidest ja raamatukogudest, ülejäänud olid kolleegid Rootsist, Leedust, Prantsusmaalt, Ukrainast, Šveitsist, Inglismaalt, Tšehhist ja Sloveeniast. Eestist osalesid Kaire Lass ja Ruth Hiie.

Kolmepäevane konverents keskendus peaasjalikult kogude provenientsiga seotud küsimustele, päevateemadeks vanaraamatute andmebaasid, teadusraamatukogude ajaloolised kollektsioonid ning kiriku- ja konvendiraamatukogud. Muljetavaldav oli ka ettekannete koguarv 58, mis võimaldas saada hea ülevaate Poola rikkalikest vanatrükiste kollektsioonidest. Erinevalt Eesti kollektsioonidest on neis suur osakaal inkunaablitel ehk hällitrükistel.

Ettekandeid läbivateks märksõnadeks olid *omanikud ja omanikumärgid*; *trükiste n-ö eluring* ehk teekond valmistamisest praeguse asukohani; *trükkalid ja trükikojad*; *köited ja dekoor*; *tekst ja käsikirjalised sissekirjutused*; *paber* jne. Kõik need teemad pakuvad rikkalikku materjali raamatuloo uurijatele ülikoolides ja teadusraamatukogudes. Oluliseks peetakse ka kollektsioonide avamist andmebaasides, kuhu lisaks leidumusele ja bibliograafilistele andmetele

Poola esimene palveraamat naistele (1587), pühendatud kuninganna Anna Jagiellonkale

CERL-i tegevjuht Marian Lefferts kiitis Poola liikmesgruppi kui head näidet rahvuslikust koostööst.

Wrocławi raekoda (1299–1301) ja turuplats

saab lisada iga eksemplari kohta eritunnuseid ning kus saab nende alusel mõistagi ka otsinguid teha. Heaks näiteks on CERL-i inkunaablite andmebaas MEI, kus eksemplari kirjeldamiseks on 50 välja.

Eraldi teemaks oli nn laialipaisatud kollektsioonide saatuse uurimine ning selle kaudu nende virtuaalne taastamine. Siinjuures on oluline rõhutada ka rahvusvahelist koostööd, kuna sageli on ajaloo keerdkäikude tõttu trükised jõudnud, viidud või jäänud teistesse riikidesse. Nii näiteks on 60% Ossolineumi ajaloolisest raamatukollektsioonist praegu Ukraina Vasyl Stefanyki nimelises Raamatukogus Lvivis. Uppsala Ülikooli raamatukogusse on koondatud aga 17. sajandil Rootsi armee poolt Poola raamatukogudest sõjasaagina kaasa toodud trükised.

Omaette vaatamisväärsuseks oli Wrocławi linn, mis kõrvuti Hispaania linna San Sebastianiga kandis mullu Euroopa kultuuripealinna tiitlit. Teise aunimetusena kuulutas UNESCO Wrocławi 2016. a maailma raamatupealinnaks. Lisaks on Wrocław 2017. aastal IFLA aastakonverentsi toimumispaik.

Aegade jooksul on see linn kuulunud Poola Kuningriigi, Böömimaa, Ungari, Austria, Preisi ja kuni 1945. a-ni Breslau nime all Saksamaa koosseisu. Olles praegu suuruselt Poola neljas linn, jääb siiski mõnusalt hoomatavaks linna vanim osa, mida ümbritseb Odra (Oderi) jõgi koos kanalite ja arvukate sildadega. Linnapildis domineerivad kenasti renoveeritud värviliste fassaadidega gooti ja barokkstiilis hooned, mille vahel kõrguvad uhked keskaegsed kirikud ning katedraalid. Vanalinna südameks on hiiglaslik turuväljak, mille ääres asub raekoda koos kõrvalhoonetega. Vaatamata septembri lõpule oli väljak hilisõhtuni inimestest ja melust tulvil. Ilmselt aitasid sellele kaasa erakordselt soojad ilmad: temperatuur ulatus kohati kuni 28 kraadini.

Sealset tänavapilti ilmestab üle 300 tillukese päkapikukuju, mis alates 2005. a kampaaniast *Piirideta Wrocław* jätkuvalt tänavaile lisanduvad, pööramaks tähelepanu puuetega inimestele. Päkapikke aitavad leida ja tuvastada nii mobiilirakendused kui ka trükikataloogid koos kaartidega.

Wrocławi turuväljaku ääres asub ka Ossolineumile kuuluv eelmise aasta kevadel avatud Pan Tadeuszi muuseum, mida sai konverentsi lõpetuseks külastada. Muuseum on saanud nime Adam Mickiewiczi loodud kirjanduskangelase Pan Tadeuszi järgi ning ekspositsioon kirjeldabki Poola romantismiperioodi seoses selle tegelaskuju elu ja seiklustega. Kõrvuti originaalesemetega on muuseumis tähtsal kohal mõistagi interaktiivsus, mille võimaldamiseks on kasutatud mitmesuguseid uusi tehnoloogilisi lahendusi.

Päkapikk raamatuga Ossolineumi trepil

Luues maailma parimat raamatukogu

Konverents *RESHAPE: Designing the Future of the Library* toimus Helsinkis

Külli Solo, *RR-i teenindusosakonna juhataja*

Raamatukoguteenuste disainist ja raamatukogu kui ruumi kujundamisest on hakatud viimastel aastatel üha enam rääkima. Millised on raamatukogu teenused (*reshaping services*), mida peaks raamatukogu kui koht ja ruum oma kasutajale pakkuma (*reshaping buildings*) ning kuidas me peaksime raamatukogudes oma mõtlemist muutma, räägiti mullu 26.–27. septembril Helsinki Linnaraamatukogu korraldatud konverentsil. Teatavasti avatakse 6. detsembril 2018. aastal Soome Vabariigi 100. sünnipäevaks Helsinki Linnaraamatukogu uus hoone. Seetõttu üritavad soomlased koguda maailma parima raamatukogu loomiseks tervest maailmast parimat praktikat ja õppida mõistagi ka teiste vigadest. See taotlus oli ka Helsinkis aset leidnud konverentsi korraldamise põhjuseks.

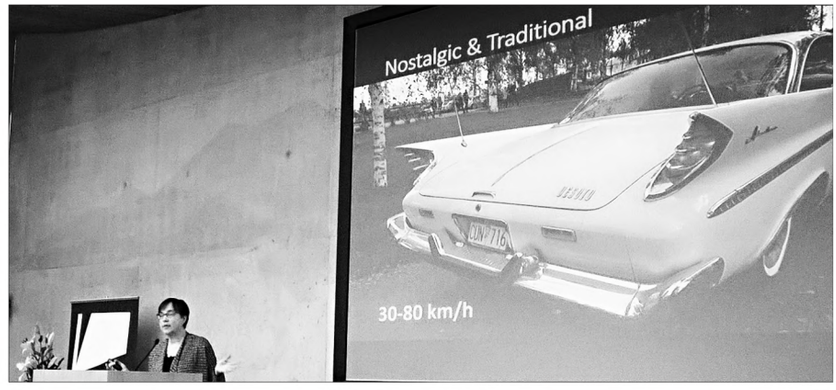

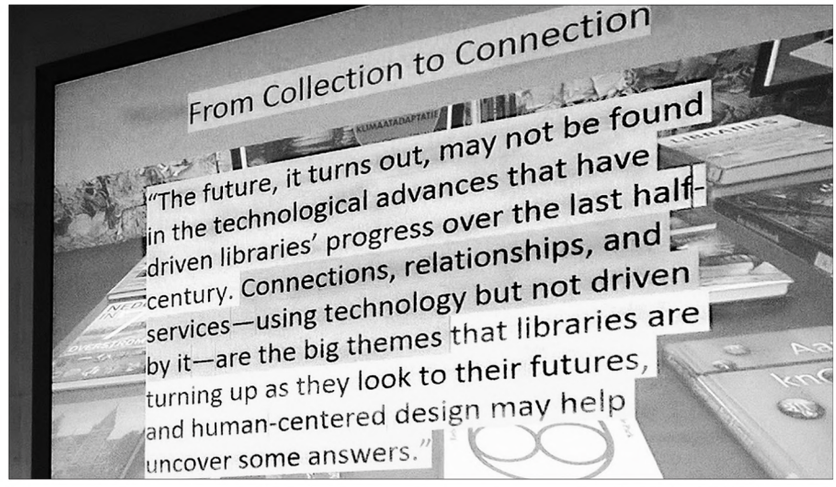

Anne Stenros esinemas.
Tema üks slaididest võttis meie ees oleva väljakutse kenasti kokku.

Konverentsi avakõneleja oli Helsinki esimene disainijuht (*Chief Design Officer, CDO)*, värskelt ametisse valitud **Anne Stenros**, kes on osalenud maailma eri disainiprojektides. Ta kirjeldas meie igapäevast elu kui sõitu kiirteel. Raamatukogu võiks olla kohaks, kus saaksime oma tempot aeglustada, kuna kiirus ei soodusta loomingulisust.

Kiirustamisele vastukaaluks on tekkinud mitu nn aeglustusliikumist, nt aeglane toitumine (*slow food*) ja aeglane elamine (*slow living*), millega võiks ühineda Anne Stenrosi arvates ka raamatukogud, pakkudes inimestele rahulikku kohta. Ta rõhutas just siinkohal, et raamatukogu ei pea olema ainult vaikne koht, vaid rahulik ja mõnus koht. A. Stenros jagas oma rahvusvahelisi konverentsikogemusi ning tõi välja, et arhitektuuri- ja disainikonverentsidel ei räägita, kuidas ruumi võimalikult digitaalseks muuta ja elektroonikaga täita, vaid kuidas inimesed tahavad ruumis end lihtsalt hästi tunda ja õnnelikud olla.

Mitmed esinejad rääkisid raamatukogude akustikast, nagu esmakõnelejagi käsitleti teemat *vaikus vs. sumin raamatukogus*. **Meri Kytö** Helsinki Linnaraamatukogust rääkis hanke korras tellitud akustikauuringust oma töö-

kohas (vt http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/yleisten-kirjastojen-muuttuva-%C3%A4%C3%A4nimaisema-tutkimushanke).

Väga energiline ja inspireeriv esineja väljastpoolt Euroopat oli **Paul McIntyre Royston**, Calgary Linnaraamatukogu välissuhete juht. Tema arvates peavad raamatukogud pakkuma muude teenuste kõrval ka vaikust kui teenust. Teda igatseksid tööle võtta ilmselt kõigi raamatukogude direktorid, kuna ta tulihingeliselt aitab raamatukogul koguda raha maailma parima raamatukogu loomiseks! Tema põhisõnum oli, et raamatukogud peavad looma aluse, et kasutajad tahaksid ja tunneksid vajadust jagada raamatukoguga informatsiooni, inspiratsiooni ning toetada võimalusel rahaliselt raamatukogu projekte ja teenuseid. Nende kampaania loosung on: *Loome koos maailma parima linnaraamatukogu!*

Konverentsi kahel päeval saalis istudes oli tunne, et saime reisida mitmes Euroopa riigis, kuna esinejad tutvustasid väga mitmesuguseid ja omanäolisi raamatukogusid, mis ei olnud enam ainult *raamatute kogud*. Seetõttu oligi tunne, et käisime reisimas.

Calgary Linnaraamatukogu kampaanialehekülg – https://addin.ca/campaign-2/

Aga palun vaadake ise!

Juunis 2015 Taanis Aarhusis avatud *Dokk1* – https://dokk1.dk/english/about-dokk1

Belgia Genti linnaraamatukogu *De Krook*, mis avatakse 10. märtsil 2017 – http://www.dekrook.be/

Raamatukogu, kuhu täiskasvanud ei pääse. Kahjuks. Oslos asuv Biblo Tøyen – http://theoslobook.no/2016/05/28/biblo-toyen/

Kuidas renoveerida kunstiteost? Le Havre´i Oscar Niemeyeri raamatukogu Prantsusmaal – kodulehekülg http://lireauhavre.fr/fr/contenustandard/bibliotheque-oscar-niemeyer

Loomulikult anti ülevaade ka Helsinki uue linnaraamatukogu valmimisest, mida saab jälgida reaalajas; ehitatava raamatukogu kontseptsiooniga saab tutvuda http://keskustakirjasto.fi/en/ .

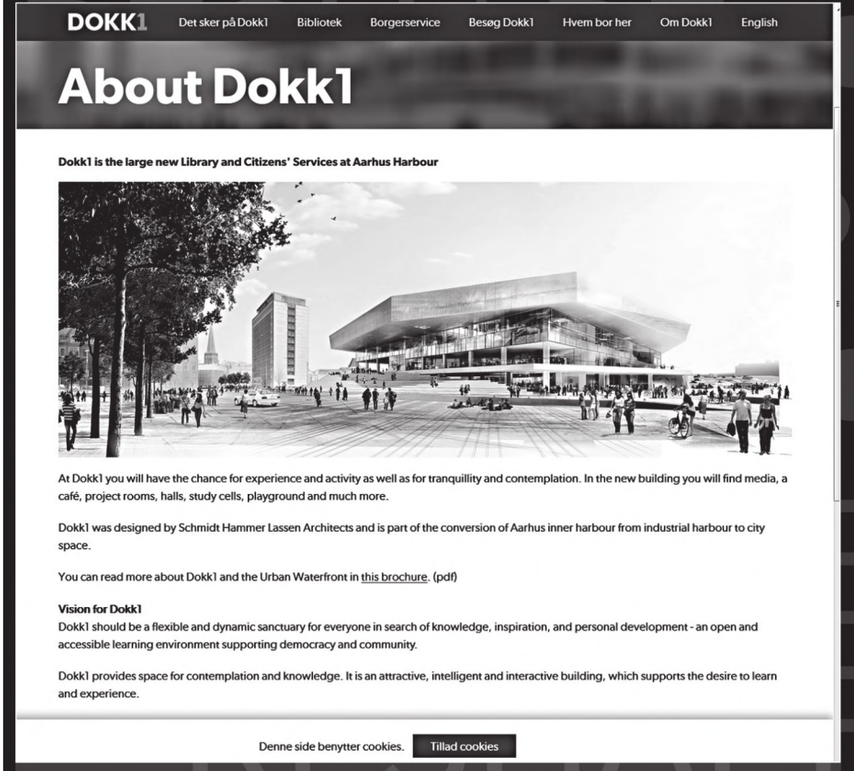

Taanis Aarhusis avatud Dokk1 – https://dokk1.dk/english/about-dokk1

Oslos asuv Biblo Tøyen –
http://theoslobook.no/2016/05/28/biblo-toyen/

Konverentsil osalesid
Eesti raamatukogudest (vasakult):
Krista Visas (Pärnu Keskraamatukogu),
Katre Riisalu (RR),
Ülle Siska (Jüri Raamatukogu),
Kaie Holm (Tallinna Keskraamatukogu),
Külli Solo (RR).
Kaadrist väljas on Asko Tamme
(Tartu Linnaraamatukogu).

Konverentsi kokkuvõtteks saab öelda, et raamatukogud ei saa kunagi valmis nagu linnadki. Raamatukogud kuuluvad kasutajale, mitte kohalike omavalitsuste ametnikele, ministeeriumidele ja raamatukogude juhtkondadele. Kasutajad peaksid raamatukogud n-ö üle võtma. Raamatukogud ei peaks enam olema ainult *raamatute kogud*, vaid nagu on *Dokk1* raamatukogude uue olemuse sõnastanud: *a flexible and dynamic sanctuary for everyone in search of knowledge, inspiration, and personal development – an open and accessible learning environment supporting democracy and community.* Jõudu meile pürgimaks iga päev oma maailma parima raamatukogu poole!

Kasutatud allikad

Konverentsi koduleheküIg –
http://keskustakirjasto.fi/en/2016/06/27/conference-reshape-designing-the-future-of-the-library/

Helsinki Design Weekly –

http://www.helsinkidesignweek.com/weekly/the-first-chief-design-officer-of-helsinki-is-anne-stenros/?lang=en

Calgary Linnaraamatukogu fond –
https://addin.ca/match/

Taani Aarhusi linnaraamatukogu *Dokk1* –
https://dokk1.dk/english/about-dokk1

Raamatukogu kui füüsiline ja virtuaalne ruum
Kate-Riin Kont

Seminar *21. sajandi rahvaraamatukogu*
Katre Riisalu

Maaraamatukogu-hoidjate päev toimus 28. oktoobril Võrumaal Navi külas
Lea Rand

Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma mullustest koolituspäevadest
Tiina Talvet

Eesti Raamatukogu-hoidjate Ühingu 27. aastaraamat
Reet Olevsoo

Raamatukogu kui füüsiline ja virtuaalne ruum

Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogus toimus eelmise aasta 30. novembril ERÜ kogude toimkonna seminar, teemaks seekord *Raamatukogu kui füüsiline ja virtuaalne ruum*. Seminarist võtsid osa nii eriala-, teadus- kui ka rahvaraamatukogude töötajad, esinejaid oli nii raamatukogudest kui ka arhitektuuri- ja disainibüroodest.

Kate-Riin Kont
TTÜ Raamatukogu komplekteerimisosakonna juhataja, ERÜ kogude toimkonna juht

Tervitussõnad lausus TTÜ Raamatukogu kauaaegne direktor **Jüri Järs**, kes meenutas oma sõnavõtus raamatukogu projekteerimis- ja ehitusprotsessi. TTÜ uus raamatukoguhoone avati pidulikult 11. novembril 2009. a. Hoone on oma eripärase väljanägemise poolest ainulaadne maailmas ning püüdleb pidevalt ka innovaatiliste lahenduste täiustamise poole, pakkudes nüüdsest teenuseid ka vaegnägijatele. Kõige olulisemaks ja positiivsemaks võib uue maja valmimisel pidada ehk seda, et uus raamatukogu koondab endas varem kaheksas eri asukohas paiknenud üksuste tegevusi. Ehituse rahastamine toimus peamiselt EL-i struktuurifondidest ja TTÜ vahenditest. Hoone maksumus oli 210 miljonit krooni (13,42 milj eurot).

Suurepärase teoreetilise ülevaatega raamatukogu funktsioonide muutumisest ja sellega koos ka raamatukogu ruumile esitatavate nõudmiste muutumisest ajas esines Tartu Ülikooli Raamatukogu kogude direktor **Kristina Pai**. Tema ettekanne

Kristina Pai esinemas.
Fotod: Siim Liivand

VAATAMATA SELLELE, ET LAENUTUSTE JA FÜÜSILISTE KÜLASTUSTE ARV ON LANGENUD, ON RAAMATUKOGUD, ERITI RAHVARAAMATUKOGUD SIISKI SÄILITANUD OMA SOTSIAALSE ROLLI, MILLE TÄHTSUS ON ISEGI NÄITAMAS KASVUTRENDI.

Raamatukogu – koht või mittekoht käsitles raamatukogu kui ruumi filosoofilisemast vaatenurgast. Mälu ja eriti kollektiivse mälu talletaja, hoidja ja kandjana on raamatukogud läbi aegade olnud väga olulised asutused. Ettekanne tuletas meile meelde, et esimesed raamatukogud tekkisid Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas 2500–2400 aastat eKr ning sugugi mitte Euroopas. Umberto Eco on käsitlenud raamatukogude rolli ühiskonnas: *Põhiline pole mitte koht, kust laenutada raamatuid, mida sa tead, vaid koht, kust avastada raamatuid, millest sul aimugi ei olnud ja mille puhul sa mõistad, et need on sulle äärmiselt olulised* (Eco 1983). Kuidas praegune virtuaalreaalsus on raamatukogude rolli ühiskonnas mõjutanud? Vaatamata sellele, et laenutuste ja füüsiliste külastuste arv on langenud, on raamatukogud, eriti rahvaraamatukogud siiski säilitanud oma sotsiaalse rolli, mille tähtsus on isegi näitamas kasvutrendi. On ju raa-

matukogu intelligentne keskkond, kus viibides end targemana tunda ja miks mitte ka näida. Selline keskkond soosib uute ideede tekkimist. Alahinnata ei tasu ka raamatukogu kui ruumi asukohta linnas, ülikoolilinnakus või koolihoones. Kuigi palju arutletakse, kas inimesed enam üldse vajavad raamatukogu kui füüsilist ruumi, kerkib üle maailma aina uhkemaid raamatukoguhooneid. On juba ka olemas mõned täiesti ilma paberraamatuteta, ainult digitaalset infot sisaldavad raamatukogud: nt USAs Johns Hopkinsi Ülikooli 2012. aastal rajatud meditsiiniraamatukogu ja 2013. aastal Texase osariigis rajatud rahvaraamatukogu *Biblio Tech*.

Digikogud on juba ka otseselt mõjutanud raamatukogu ruumilahendust: nii on näiteks kataloogidest vabaks jäänud pindasid olnud võimalik kasutada puhkealade loomiseks. TÜ Raamatukogu lähtub raamatute komplekteerimisel printsiibist: kui on olemas e-raamat, siis paberraamatut kogusse ei osteta.

Kuidas aga defineerida raamatukogu kui mittekohta? Nt Ray Oldenburg kirjeldab *kolmandaid kohti* (*the third place, the great good place*) millenagi, mis jäävad töö ja kodu vahele. Need on kohad, kuhu tahetakse minna; lihtsalt juurdepääsetavad, mitteformaalse kogunemise paigad, kuhu võib minna ilma kindla eesmärgita. Ta nimetab ka raamatukogu kohvikut. Samas võib ka raamatukogu ise olla *kolmas koht*, kui see on mugav ja piisavalt avatud. Marc Augé (2012) kirjutab moodsas maailmas tekkinud mittekohtadest: lennujaamad, kaubanduskeskused jne, millel puudub oma ajalugu ning identiteet. Kristina Pai küsib oma ettekande lõpetuseks: *Kas e-kogusid vahendav raamatukogu on käsitletav mittekohana?*

Raamatukogu ruumi olulisust teenuste pakkumisel käsitles oma ettekandes *Raamatukogu ruum kui teenus* ka Rahvusraamatukogu teenindusjuht **Kristel Veimann**, kes tugines Rahvusraamatukogu näitele ja kogemustele. Kuna Rahvusraamatukogu visioon on olla uue põlvkonna raamatukogu Euroopa haridus- ja kultuurimaastikul ning missioon on säilitada Eesti kultuuripärandit ja olla sillaks teadmiste ja inimeste vahel, siis iseenesestmõistetavalt on raamatukogu võtnud suuna just e-teenuste pakkumisele ning turundamisele.

Ka K. Veimanni ettekandes oli põhirõhk raamatukogul kui loomingulisel kohtumispaigal, mille pakutav ruum peaks olema inspireeriv, õppimist soodustav ning kus saab avastada uusi teadmisi ja genereerida uusi ideid. Raamatukogu füüsilist külastust on püütud kasutajale muuta nii lihtsaks kui võimalik. Maja on avatud kõigile ja seda loomulikult tasuta. Nimeline raamatukogukaart ja elektrooniliselt ID-kaardi või mobiil-ID-ga registreerimine tagab sissepääsu raamatukokku ja annab õiguse kasutada kõiki raamatukoguteenuseid. Ühekordne külastus toimub kleepmärgiga: sellega saab kasutada avariiulite trükiseid, katalooge ja andmebaase ning külastada näitusi. Ruumide planeerimisel lähtutakse eesmärgist pakkuda kõigile midagi: rühmatöödeks *suhtlusala* (*conversation area*), lastele spetsiaalset *lasteala* ning õppimiseks ja teadustöö tegemiseks *vaikusala* (*silence area*). Uue mõistena on tulnud eesti keelde *sosinaala* (*quiet area*), mis on põhimõtteliselt vaikne ala, kuid kus võib siiski sosinal rääkida. Raamatukogu pakub väga erineva lahendusega töökohti: ka suhtlusalal võib eralduda mugavasse, ümbritsevaid hääli summutavasse kuubiktooli.

Teenuste pidevaks parendamiseks ja arendamiseks on Rahvusraamatukogu järjepidevalt läbi viinud erinevaid lugeja- ja tagasisideküsitlusi (soovitusindeksi küsitlus, teenusekvaliteedi uuring SERVQUAL-metoodikaga, testkülastused – *mystery shopping*).

Suurepärase statistilise ülevaatega *Ruumid tänastes raamatukogudes* esines Rahvusraamatukogu statistika juhtivspetsialist **Margit Jõgi**. Eestis on praegu 947 raamatukogu, neist 44 teadus- ja erialaraamatukogu, 540 rahvaraamatukogu ja 363 kooliraamatukogu. A-il 1991–2001 said uued või ümberehitatud (renoveeritud) ruumid 322 raamatukogu, millest enamik asuvad lasteaedades ning kooli-, valla- ja kultuurimajades. Rahvaraamatukogude ehitamist ja ruumide renoveerimist rahastati kolmest allikast: erastamisreservfondist ning riigi- ja kohalike omavalitsuste eelarvest. Siinkohal mõned meeldetuletavad faktid:

1993 – Rahvusraamatukogu uue hoone avamine;

1999 – Eesti Muusikaakadeemia raamatukogu;

2000 – Eesti Kunstiakadeemia raamatukogu (alates 2010. a-st asenduspinnal);

2002 – Tallinna Keskraamatukogu peahoone taasavamine, Viljandi Linnaraamatukogu uue hoone ja Saare Maakonna Keskraamatukogu uue hoone avamine;

2003 – Pärnu Keskraamatukogu uue hoone I etapp, 2008. a II etapp;

2007 – Eesti Maaülikooli raamatukogu avamine uues õppehoones;

2009 – Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu uue hoone avamine;

2011–2012 – Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukogu renoveerimine energiasäästlikumaks (CO_2 heitmekvoodi rahaga);

2012 – Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu uus hoidlapind.

Lisaks on viimase viieteistkümne aasta vältel parandatud sadade väikeste raamatukogude töötingimusi.

Täiesti uute raamatukogudena avasid uksed:

2005 – Kaitsejõudude Peastaabi raamatukogu;

2006 – Kadrioru pargi raamatukogu (maastiku-, pargi- ja aiaarhitektuuri valdkond);

2008 – Pärimusmuusika Aida teabekogu Viljandis (raamatud, noodid, videod);

2008 – SA Innove raamatukogu.

Raamatukogude iga-aastases statistikaaruandes küsitakse ka teeninduspinna ruutmeetreid 100 elaniku kohta: rahvaraamatukogudes on see 8 m² ning teadus- ja erialaraamatukogudes 6,4 m². 10 aasta jooksul on rahvaraamatukogude teeninduspind suurenenud 1,7%.

Uus raamatukogustandard *Informatsioon ja dokumentatsioon. Raamatukogu mõju hindamise meetodid ja menetlused (EVS ISO 16439:2016)* toob eraldi punktina välja raamatukogu mõju – *Mõju üksikisikutele (4.4.2).* See tähendab tavaliselt raamatukogukontaktide ja -teenuste mõju indiviididele, aga võib puudutada ka terveid gruppe (nt kooliklasse või muukeelseid kogukonnaliikmeid). Mõju võib ilmneda järgnevas:

4.4.2.1. Muutused oskustes ja pädevuses.

4.4.2.2. Muutused hoiakutes ja käitumises.

4.4.2.3. Suurem edu uurimistöös, õpingutes ja tööelus.

4.4.2.4. Mõju individuaalsele heaolule.

Üksikisikute heaolu võivad suurendada nii traditsioonilised kui ka uued veebi-

Seminari juhtis Kalju Tammaru, tervitussõnad ütles Jüri Järs.

põhised raamatukoguteenused, kuid eriti aitab heaolutundele kaasa *füüsiline raamatukogu, raamatukogu kui koht*.

Lõppsõnas tõdes M. Jõgi, et kuna tulevikku ei saa ette ennustada, siis võiks raamatukogusid projekteerides arvestada, et ruume saaks kasutada eri eesmärkidel.

Tallinna Keskraamatukogu kogemustest nii raamatukogule täiesti uute ruumide projekteerimisel kui ka olemasolevate renoveerimisel ning raamatukogude kohandamisel selleks mitte ette nähtud ruumidesse andis suurepärase ülevaate Tallinna Keskraamatukogu direktor **Kaie Holm** oma ettekandes *Piiridega leppides piire kombates*. 2002. a taasavati Tallinna KRK renoveeritud peahoone, 2003. a avati Kännukuke raamatukogu Vilde teel kunagises lasteaiahoones, 2005. a sai täiesti uue hoone Pääsküla raamatukogu ning 2007. a kolis uutesse ruumidesse Nurmenuku harukogu.

Tallinna Keskraamatukogu peahoones ja filiaalides on lugejatele mõeldud alade laiendamine sageli toimunud töötajate ruumide või abiruumideks ette nähtud pindade arvelt. Näiteks nii on rühmatööruum võõrkeelse kirjanduse osakonnas loodud varasema garderoobi asemele, lugejakohti on paigutatud aknalaudadele Nõmme raamatukogus. Laste mänguruume on laiendatud keldrisse Sõle raamatukogus. Kadrioru raamatukogus on võimalik ruume vastavalt vajadusele tänu ratastega riiulitele korrigeerida. Järjest likvideeritakse ka varasemaid kinniseid hoidlaid ning kohandatakse ruumid sobivaks lugejatele.

Ka Tallinna Keskraamatukogus ja selle filiaalides on mõeldud lugejate privaatsus- ja eraldumissoovile ning kasutusele on võetud heli summutavad kuubiktoolid. Kuna sageli pole rahaeraldusi väiksemahulisteks muudatusteks kusagilt tulemas, tehakse väiksemad tööd ise ära. Nii on nt Nurmenuku raamatukogus võimalik kardinaid ette tõmmates saada sobiv ruum lasteüritusteks. Suvel aga on ilusa ilmaga võimalik laieneda ka õue (terrassid Pelgulinna ja Nurmenuku raamatukogus ning lugemisnurk Kännukuke raamatukogus).

Ja kui ruumi jääb ikka väheks, läheb raamatukogu ise lugeja juurde: kohtub lugejatega kogukonna- ja noorteüritustel, väljakutel ja tänavatel, kaubanduskeskustes jne. Unustada ei saa ka Tallinna Keskraamatukogu raamatubussi Katariina Jee.

Tartu Linnavalitsuse arhitektuuri ja ehituse osakonna arhitekt-spetsialist **Ivo-Sven Riet** on raamatukogu ruumiga kokku puutunud oma magistritöö kaudu. Tema ettekanne *Teisenev funktsioonide hierarhia ja atmosfääride loomine Tartu uue linnaraamatukogu peahoone ja harukogude võrgustiku näitel* käsitles raamatukogude muutuvat rolli infoühiskonnas. Tema ettekanne rõhutas, et raamatukogu kui reaalne füüsiline ruum on endiselt oluline inimeste vajaduste püramiidi kontekstis kui kogemus n-ö hingele ja vaimule. Raamatukogu toimib kui individuaalne nõustaja. Raamatukoguhoidjad on laia silmaringiga konsultandid, kes oskavad soovitada, nõu anda, arutleda ning juhendada. Ideaalis võiks rahvaraamatukogu külastamise eesmärgiks olla mitte kiire infootsing, vaid süvenemine, kogemuse ja teadmiste hankimine ning analüüsimine, samuti avastamisrõõm.

Raamatukogu pakub nii akadeemilist kui ka kirjanduslikku õhkkonda, millega samaväärset ei suuda pakkuda ükski teine institutsioon. Samuti on raamatukogudel oluline roll kogukonnaliikmete esteetilises kasvatuses ja hariduses ning inimese saamisel täieõiguslikuks ühiskonnaliikmeks.

I.-S. Riet tõi välja järgmised rahvaraamatukogude atmosfääri kirjeldamise võimalused:

- Raamatukogu kui atmosfääride herbaarium, kus iga raamat sisaldab oma unikaalset atmosfääri.
- Raamatukogu kui kirjanduslik (ka sõnasõnaline) aed, kus riiulite paiknemine, raamatute asetus, värvid ja lõhnad tekitavad n-ö kirjandusliku õhkkonna.
- Raamatukogu kui tempel, kus vaikus, õige valgus ja ruumi viimistlus kannavad pühalikku ajatut atmosfääri, n-ö keskkond hingele ja vaimule.

Selliste atmosfääride teke ei ole võimalik virtuaalses maailmas.

Noor arhitekt nägi oma magistritööd tehes võimaliku uue Tartu Linnaraamatukogu planeerimisel linna, raamatukogu ja kogukonna aktiivset koostööd ja ühist panust rajatavasse uude raamatukogusse: linn koos raamatukoguga rahastab ja tagab professionaalse planeerimise, kogukonna ehk linnaelanike osaks saab teiste funktsioonide lisamine ning loomine vastavalt oma soovidele. Raamatukogu peaks olema linnaruumi süda ning võimaluse korral laienema linnaruumi.

Arhitekt **Mikk Meelak** kirjutas viis aastat tagasi oma magistritöö teemal *Mis juhtub ruumiga, kui informatsioon digitaliseerub*. Samal teemal palusin teda ka ettekannet pidama. Selgus, et magistritöö teema on endiselt aktuaalne. Ettekanne tõi kokkuvõtvalt välja raamatukogu ruumi võimalikud arengustsenaariumid:

- Raamatukogu põhifunktsiooniks on informatsiooni haldamine ja organiseerimine. Olemasolevatele struktuuridele lisanduvad infotehnoloogiavõrgustikud ning pilv aitavad kaasa info leidmisele ja täiendavad olemasolevat füüsilist struktuuri. Raamatukogu on terminal, kus leidub vajalik taristu info otsimiseks, kättesaamiseks ning töötlemiseks, kusjuures raamatute arv on minimaalne.
- Digitaliseerides raamatukogu kogud ning tehes need ligipääsetavateks, astutakse oluline samm teavikute infovõrgustike kaudu kättesaadavuse tõstmiseks. Talletatud informatsioon on kättesaadav igalt poolt seda füüsiliselt kätte võtmata.
- Kogu informatsioon digitaliseerub ning on kõikjal kättesaadav. Raamatud asenduvad ekraanidega. Füüsiliste teavikute säilitamine kaob.
- Stsenaarium, kus infotehnoloogiavõrgustikud toimivad ruumi organi-

seerijana. Sotsiaalvõrgustikke saab kasutada olemasoleva ruumi paremaks organiseerimiseks.

Ühtlasi oli üllatav tõdeda, kui sarnasel viisil loominguliselt mõtlevad arhitektid ja raamatukogutöötajad ruumide funktsionaalsema ning efektiivsema kasutusviisi osas. Seda kirjeldas M. Meelak järgmiselt:

- Olemasolevate funktsioonide kokkupakkimisel saadav ruum. Kui digitaalajastul väheneb raamatukogu roll informatsiooni füüsilisel kogumisel ja säilitamisel, siis annab ladustamise ruum võimaluse tihendamiseks.
- Teiseks võib ruumi struktureerida funktsioone ümber paigutades. See moodus on kasulik näiteks hiiglaslike nõukogude ajal ehitatud kultuurimajade puhul, milles tekivad küsimused alakasutatud saalidele rakenduse leidmisel.
- Kolmandaks on võimalus võtta kasutusele ajutist lisaruumi, laiendades programmi alguses harjumatutena tunduvatesse ruumidesse. Näiteks tänavaruum, kus muutustele ja tegevustele tähelepanu võitmine on oluliselt lihtsam.

Kõike seda illustreerisid kavandid Kuressaare, Kärdla ja Haapsalu linnaraamatukogude näitel, kus arhitekt soovitas hoidlaruume tihendada ning asemele luua lugejatele mõeldud alasid, suvel kasutada terrasse ja raamatukogu ümber asuvaid väljakuid, jalakäijate tänavaid jms, sulandudes linnaruumi ning kaasates seeläbi uusi huvigruppe.

Al William Tammsaar nimetab ennast digitaalsete toodete loojaks. Tema temperamentset ja köitvat ettekannet on keeruline sõnadesse panna. Seega: õnnelikud on need raamatukoguhoidjad, kellel õnnestus seda ise näha ja kuulda ehk kes olid õigel ajal õiges kohas. Noore veebidisaineri ettekanne *Mis teeb hea veebilahenduse heaks veebilahenduseks* keskendus erinevate positiivsete ja negatiivsete kasutajakogemuste tutvustamisele väga näitlikustatud võtmes. Ühtlasi said kuulajad teada, et tegelikult peaks disain tervikuna (sh veebidisain) olema üheks psühholoogiaharuks. Ka on disain tihedalt seotud heuristikaga, mis tähendab leidmise, loomise, väljamõtlemise või leiutamise teadust või kunsti, mis on oma algses tähenduses seotud loogika, filosoofia ja psühholoogiaga. Heuristika on valdkond, mis käsitleb *loova mõtlemise*

Seminari teema paelus paljusid kolleege.
Esireas vasakult: Külli Solo, Kate-Riin Kont, Kristina Pai ja Kristel Veimann.

KASUTAJATE ALATEADLIKUD OTSUSED ON SAGELI VÄGA TIHEDALT SEOTUD JUST LIHTSATE DISAINILAHENDUSTEGA. SEEGA TASUB RAAMATUKOGUDEL HOIDUDA KEERULISTEST JA KASUTAJALT PALJU AEGA NING ANDMEID NÕUDVATE VEEBIREGISTREERIMISVORMIDE KASUKS OTSUSTAMISEST. KODULEHEL PEAKS VAJALIK INFO OLEMA ESILEHEL NÄHTAVAL, MITTE MITMETE KLIKKIDE KAUGUSEL VÕI KUSAGIL MENÜÜ ALL PEIDUS.

eripära. Uuritakse võtteid, mille abil on õnnestunud leida mingi praktilise või teoreetilise probleemi ligikaudne, kuid kiire lahendus. Kasutajate alateadlikud otsused on sageli väga tihedalt seotud just lihtsate disainilahendustega. Seega tasub mitte ainult raamatukogudel, vaid ka teistel organisatsioonidel-asutustel hoiduda keerulistest ja kasutajalt palju aega ning andmeid nõudvate veebiregistreerimisvormide jms kasuks otsustamisest. Kodulehel peaks vajalik info olema esilehel nähtaval, mitte mitmete klikkide kaugusel või kusagil menüü all peidus.

Valiku paradoks tähendab, et mida suurem on valikuvõimalus, seda kergem on kliendil jätta toode ostmata või kasutajal teenus tarbimata. Ettekande autor tõi väga hea näite Tartu Ülikooli õppeinfosüsteemi (ÕIS-i) õppeainete deklareerimise vormist, kus esmapilgul lihtne vorm osutub iga valiku järel üha keerulisemaks, sest iga klikiga lisandub uusi lahtreid, mille täitmist kasutajalt nõutakse. Nii on näiteks USA arvutiteadlane B. J. Fogg välja töötanud tegevusmudeli *(Fogg's Behavior Model* ehk FBM), mida veebidisainerid saavad kasutada juhendina, otsides põhjuseid, mis takistavad inimesi sooritamast teatud tegevusi. Näiteks kui kasutajad ei vaevu hindama hotelli mingil reisisaidil (booking.com vm), siis aitab see mudel disaineritel analüüsida, milline psühholoogiline element veebilehelt puudub. Et midagi teha, on kasutajal vaja:

- piisavat motivatsiooni (*motivation*);
- võimet tegevust sooritada (*ability*);
- ajendit (*trigger*).

Mis tekitab harjumuse tarbida teatud tooteid või teenuseid? Mis on see, mis tekitab inimeses sedavõrd tugeva iha millegi järele, nii et ta lõpuks harjub sellega nõnda, et ei kujuta elu enam teistmoodi ettegi? Miks mõned ettevõtted tabavad kliendi vajaduse ära ja suudavad sellest kujundada harjumuse, ent teised mitte? Kas see on juhus või läbimõeldud ja planeeritav tegevus? Suurem osa klientide või kasutajate igapäevastest valikutest võivad näida olevat hästikaalutletud otsustusprotsessi tulemus, kuid ei ole seda teps mitte – need on harjumused. Kogu meie elu on harjumuste kogum. Mõistes, kuidas harjumused toimivad, on võimalik neid kujundada ükskõik millisel sobival viisil ning harjumusi on võimalik ka muuta (Charles Duhigg. Harjumuse jõud. Tallinn, 2013). Kokkuvõtteks tõdes noor disainer, et veeb on rohkem kui välimus ja lihtsus on alati parem.

TTÜ Raamatukogu uue hoone projekteerisid arhitektid **Eero Endjärv, Mattias Agabus, Priit Perk** ja **Illimar Truverk**.

Kuna hoone kontseptsioonist ja ehitusprotsessist on olnud väga palju juttu, siis siinkohal sellel ettekandel vast pikemalt ei peatukski. Meeldetuletuseks olgu öeldud, et tegemist on teadaolevalt esimese raamatukoguhoonega maailmas, mille seinad on kaetud võrkstruktuurse polümeerse tekstiiliga. Ilmastikukindlale komposiitkangale on trükitud aastaringe moodustav puusüümuster. Hoone kontseptsioon (konkursi võidutöö idee) tuleneb arhitektide sõnul puust: *Raamatukogu ise on kui suur puu, mille tüveks on kommunikatsioonid – trepid, liftid, oksteks eri valdkonnad (korrused). Selle puu juurteks on maa-alused hoidlad. Raamat, paber ise tuleneb ka puust; kui lisada sinna ajuragin, mis kaasneb raamatute läbitöötamisega inimeste poolt, siis saamegi „ajupuu".*

Arhitektuuribüroo 3+1 OÜ arhitektid **Andres Ojari** ja **Markus Kaasik** esitlesid oma ettekandes *Pärnu raamatukogu – jätkuv linnaruum* Pärnu linnaraamatukogu uue maja valmimise pikka lugu, mis päädis Eesti Kultuurkapitali arhitektuuri aastapreemiaga 2008. a. 1999. a kuulutas Pärnu Linnavalitsus välja raamatukogu uue maja arhitektuurikonkursi. Võitjaks tuli arhitektuuribüroo 3+1 (arhitektid M. Kaasik, K. Komissarov, A. Ojari, M. Tüür, I. Valdur).

Maja saamisloost võiks kokkuvõtvalt välja tuua järgmised faktid:

- 2002. a algas uue raamatukoguhoone ehitus ja maja I etapp valmis 2002. a oktoobris.
- 2003. a mais avati uus maja lugejatele.
- 2007. a oktoobris alustati Pärnu Keskraamatukogu hoone II etapi ehitustöödega.
- 7. novembril 2008. a avati hoone täismahus.
- Pärnu aasta tegu 2008 oli Pärnu Keskraamatukogu hoone lõpuni ehitamine.

Kümne aastaga jõudsid arhitektid tutvuda kuue erineva linnapeaga, kellest mõnel jõuti vaid kätt suruda, mõnega aga pidada vestlusi teemal, kas seda raamatukogu üldse kellelegi vaja on jne. Arhitektuurivõistluse korraldas linnapea Vello Järvesalu ning raamatukogu maht pidi olema 4600 m². Järgmine linnapea surus arhitektide kätt, sõlmis lepingu ja alustas projekteerimisega. Lepingu sõlmimisel selgus siiski, et nii suure maja ehitamiseks raha ei ole, mahtu vähendati *ca* 1000 m². Projekteerimine jätkus. Ehituspakkumised tehti prognoositust suuremad, ehitus jagati kahte etappi. 2002. a valmis I etapp, *ca* 2500 m². Raamatukogu projekt lahendati ettenägelikult nii, et edaspidi saab lähima 10–15 aasta jooksul vastavalt linnaeelarve võimalustele puuduvad osad juurde ehitada. 2003. a aga Pärnu linna eelarvesse raamatukogu teise etapi jaoks raha ette ei nähtudki. Arvati, et raamatukogu ehitus võib maksma minna ligi 40 miljonit krooni. *Pärnu Postimehes* ilmus Ene Läki artikkel *Amputeeritud jäsemetega Pärnu raamatukogu*, mis tutvustas nii arhitektide esialgset kavandit kui ka kärbitud varianti. Arhitektuurikonkursi võidutööst sai linnaametnike poliitiline mängukann. 2003. a võeti raamatukogu II ehitusetapp taaskord teemaks, aga midagi ei toimunud. Ehitus viidi lõpule linnapea Mart Viisitamme ajal a-il 2007–2008. Tulemuseks on kaasaegne raamatukogu linna südames, mille lugemisalad laienevad suvehooajal terrassidele ning kus korraldatakse kultuuriüritusi. Õnneliku lõpuga lugu!

Tänan seminari korraldamisele kaasaaitamise (nii moraalse kui ka rahalise abi) eest TTÜ Raamatukogu!

Tänan Kalju Tammaru suurepärase modereerimistöö eest!

Kohtumiseni TTÜ Raamatukogus!

Seminar *21. sajandi rahvaraamatukogu*

Katre Riisalu
ERÜ juhatuse esinaine

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing kutsus kõiki huvilisi 19. detsembriks Rahvusraamatukogusse meie rahvaraamatukogude tuleviku üle kaasa mõtlema ja arutlema. Kui 2015. aastal valmis raamatukogudeülene visioonidokument, siis 2016. a sügisel alustas ERÜ loodud töörühm rahvaraamatukogude tulevikule mõtlemist. Töörühm koosneb rahvaraamatukogude esindajatest, kes Ragnar Siili suunamisel ja juhtimisel on rahvusvahelisele praktikale tuginedes koostamas soovitusi rahvaraamatukogude teenuse kvaliteedi hindamiseks Eestis. Dokumendi eesmärk on toetada raamatukogusid ja kohalikke omavalitsusi rahvaraamatukogude poolt pakutavate teenuste kvaliteedi tõstmisel.

19. detsembril toimunud avaliku seminari kavas oli 3 punkti:

- Rahvaraamatukoguteenuse kvaliteedihindamise mudeli tutvustus ja üldpõhimõtete arutelu.
- Rühmatööd viie hindamiskriteeriumi aruteludeks ja ettepanekute tegemiseks (rahvaraamatukogu strateegiline positsioon, pakutavad teenused ja nende kasutatavus, teavikute soetamine ja kogud, raamatukogutöötajate ettevalmistus ja kompetentsid, füüsiline keskkond, sh ruumid ja tehnoloogiline võimekus).
- Diskussioon *Milliseid muudatusi tuleks kvaliteedihindamise mudeli põhjal seadusandlusesse teha?*

Seminari rühmatööde ja arutelude tulemusel täiendati ja täpsustati kvaliteedihindamise mudeli tööversiooni, mis tehakse peatselt raamatukoguhoidjate kogukonna laiemale ringile kättesaadavaks täiendavate ettepanekute ning kommentaaride lisamiseks. Seejärel plaanime hindamise pilootprojekti läbiviimist raamatukogudes, kes soovivad selles katsetuses vabatahtlikult osaleda.

Seminaril osalenud 30 raamatukoguhoidja arutelu suunas ja aitas kokku võtta Ragnar Siil.

Maaraamatukogu-hoidjate päev toimus 28. oktoobril Võrumaal Navi külas

Lea Rand,
ERÜ maaraamatukogude sektsiooni juhataja

Navi Seltsimaja seina kaunistab Navitrolla pilt.
Fotod: Reet Olevsoo

KUI SADAKOND JA NATUKE PEALE RAAMATUKOGUHOIDJAT NAVISSE JÕUDSID, TERVITAS MEID LAUSSADU JA KÕLE TUUL. ÕNNEKS OOTASID NAVI SELTSIMAJAS LAHKE PERERAHVAS, SOE TUBA JA KUUM KOHV. NII ET ÕUEMÖLL UNUNES SOOTUKS JA PÄEV JÄTKUS VALDAVALT MEHISTE ETTEKANNETEGA, MILLELE PAKKUS VAHELDUST PÄEVAJUHT AIGI MÄESAAR VÕRUMAA KESKRAAMATUKOGUST. TERVITUSI OLID TULNUD TOOMA VÕRU VALLAVANEM GEORG RUUDA, RIIGIKOGU LIIGE IVARI PADAR JA ERÜ JUHATUSE ESINAINE KATRE RIISALU.

Kui Georg Ruuda ja Ivari Padar rääkisid oma vallast, Navi külast ja kohalikust elust, siis Katre Riisalu võttis põgusalt kokku 2016. a raamatukogupäevad.

Pikemate esinemistega jätkasid EELK Pindi koguduse õpetaja Argo Olesk teemal *Alguses oli sõna*, kirja- ja rännumees Marko Kaldur, kes rääkis oma 12 aasta jooksul kirjutatud raamatutest ja merest või veekogudest nendes, ning kui juba Navi külas külas ollakse, siis muidugi ka Heiki Trolla ehk Navitrolla. Viimane kiitis päeva selle eest, et nii palju toredaid asju on kokku sattunud: ilus sügispäev kodukülas, kutse raamatutega seotud üritusele ja terve saalitäis naisi, kes tegelevad raamatutega.

Aasta maaraamatukoguhoidja 2016 nominentide ühispilt Navi külas.

Pealelõuna jätkus tunnustamisega. Esitleti ja tänati *aasta maaraamatukoguhoidja 2016* nominente, kelleks on

MEILI ANDRELLER
Kivi-Vigala Raamatukogust Raplamaalt,

KAIRIT ALVER
Luunja Raamatukogust Tartumaalt,

NEIDI RUVEN
Urvaste Raamatukogust Võrumaalt,

SIRJE BÄRG
Kose Raamatukogust Harjumaalt,

ANNELI ERIK
Jüri Raamatukogust Harjumaalt,

AILI ANDERSON
Tarvastu Raamatukogust Viljandimaalt,

MALLE MAIMANN
Viisu Raamatukogust Järvamaalt,

MALL KÕPP
Vastse-Kuuste Raamatukogust Põlvamaalt,

TUULI KLAAS
Randvere Raamatukogust Harjumaalt,

MAIE ALAS
Salme Raamatukogust Saaremaalt,

AILI LUIK
Libatse Raamatukogust Pärnumaalt.

Parimaist parim maaraamatukoguhoidja kuulutatakse koos teiste ERÜ autasude saajatega välja 2017. aasta 28. veebruaril toimuval ERÜ aastakoosolekul.

Argo Olesk

Ivari Padar

Üritus kulges rahvalikus meeleolus.

Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma mullustest koolituspäevadest

Tiina Talvet
ERÜ rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma juht

Komplekteerimisosakondade juhatajatele ja töörühma liikmetele toimus 2016. a kaks koolituspäeva. Kevadine päev leidis aset 13. aprillil Tallinna Keskraamatukogu Paepealse raamatukogus. Eesti Keele Sihtasutuse (EKSA) juhatuse esimees Toomas Väljataga andis ülevaate kirjastuse tegevusest. Kirjastus loodi Eesti Keele Instituudi juurde 1993. a ja annab aastas välja *ca* 40 raamatut. EKSA ei ole vaid sõnastike kirjastaja: sõnaraamatud ning keeleteadusealased teosed moodustavad toodangust 40%. Eesti autorite teoseid, nii proosat kui ka luulet on samuti 40%, väärt tõlkekirjandust aga ligi viiendik. Sõnastike kirjastajaks Eestis jäävadki tõenäoliselt vaid EKSA ja Eesti Keele Instituut. Tulevikus on plaanis luua e-keskkond, kus sõnastikud on veebis saadaval, reeglina tasuta. Paberraamatuid antakse edaspidi välja vastavalt vajadusele. Toomas Väljataga tutvustas ka kirjastuse tulevikuplaane. Esmalt rääkis ta 1000-leheküljelisest entsüklopeedilisest teatmeteosest *Eesti kohanimed*. Ilmumist jätkab *Eesti murrete sõnaraamat*, Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva tähistamiseks antakse välja suur *Eesti-soome sõnaraamat*. Ka hulk meie kirjanike loomingut ootab ilmumist.

Tutvusime toreda Paepealse raamatukoguga, erilist tähelepanu pöörasime seekord koomiksikogule. Saime häid ideid ka lauamängude komplekteerimiseks ja kasutamiseks.

Kirjastuse Pegasus köögipoolest rääkis kirjastaja René Tendermann. Kirjastus loodi 2001. a ja jõudis juba 2003. a kasumisse. Sel ajal oli Eestis majanduskirjanduse

buum: näiteks *Kotleri turundust* anti välja 5 trükki. Pegasuse järgmised hitid olid *Eragon* ja *Videvik*. Igal kirjastajal on oma menukid, mis aitavad teisi raamatuid välja anda. Menukeid mõistagi otsitakse sihikindlalt. Muide, meie kirjastajad pakkuvat üksteist messidel ka hoogsalt üle. Problemaatiline on raamatute reklaamimine: kuidas seda teha ja kus? Kirjastajate suurest tööst hoolimata lõpetab iga viies raamat siiski poodide „leiukastides": seda lihtsalt ei osteta. Raamatute trükiarvud aina vähenevad ja ostjate jaoks raamatud aina kallinevad. Enamik raamatuid ilmub aasta lõpul, detsembris. Siis kipuvad uued väljaanded aga „ära kaduma": jõuluks ostetakse aasta jooksul varem ilmunud ja välja valitud raamatuid.

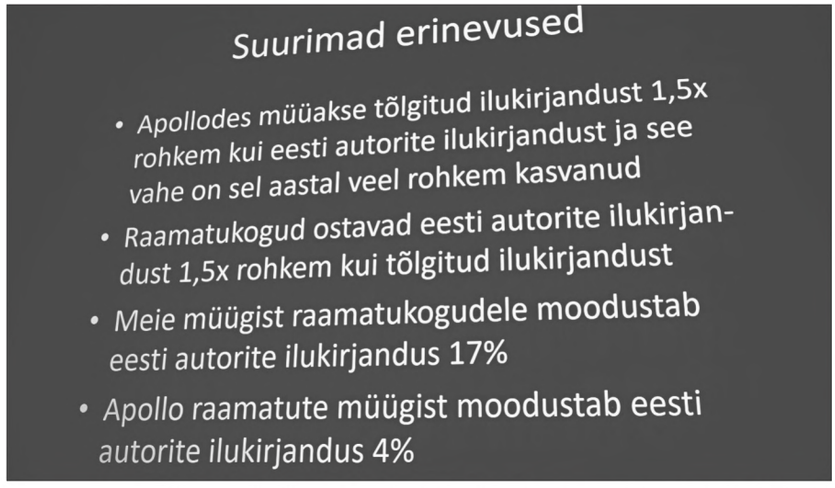

Sügisene koolituspäev Solarise keskuse Apollo raamatupoes oli inforikas...

Kevadise koolituspäeva lõpul tõstatus vestlusringis teema kokkusaamiste jätkamisest. Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühm loodi teatavasti ajal, mil infot ja ülevaadet ilmuvatest teavikutest nappis, teavikuid oli keeruline hankida. Töörühm tegi siis väga suure töö kirjandusnimestike kokkupanekul ja komplekteerijate teavitamisel. Praeguseks on aga olukord muutunud: infot on palju, seda pakuvad erinevad kanalid ning komplekteerijad on leidnud ka vajadustele vastavad allikad. Kõlama jäi arvamus, et niisuguseid paar korda aastas toimuvaid kokkusaamisi võiks siiski jätkata. Selline koolituspäev on parimaks võimaluseks kolleegidega suhelda, kogemusi vahetada ja probleemidest rääkida. Jätkuvalt on vajalikud teadmised kirjandusest ja raamatutest, huvitav on kuulda kirjastajate tööst. Samuti on uudiseid ja uuendusi suurematel hulgikaupmeestel, enamasti komplekteerivad rahvaraamatukogud just nende abil.

Sügisene koolituspäev toimus 5. oktoobril 2016 Tallinnas Solarise keskuse Apollo raamatupoes ja kinos. Eesti raamatupoe-

... ja raamatumüügi spetsiifikat süvitsi tutvustav. Fotod: Reet Olevsoo

ja kinokett Apollo valiti oktoobris rahvusvahelise konkursi *The Global Service Design Award* finaalis maailma parima teenusekontseptsiooniga ettevõtteks. 2009. a alguse saanud uuenduste järel on raamatupoena alustanud Apollo tänaseks meelelahutusbränd, mis lisaks raamatutele, muusikale ja filmidele on nüüd ka Eesti suurim kino- ning mahlabaaride kett. Meie tutvusime niisiis Apollo esinduskauplusega. Saime ülevaate poes müüdavast ja kaupluse tööprotsessidest. Tutvusime kauba väljapaneku põhimõtetega ja kaupade tellimisega nii suurde poodi, mismoodi toimuvad allahindlused vm kampaaniad ning kuidas korraldatakse (müügi)üritusi.

Kuulasime huviga raamatumüügi ülevaadet Apollo raamatute ja trükiste kategooriajuhilt Marju Kirsipuult. 30. septembri 2016 seisuga moodustas trükitud raamat Apollos müüdavast 60,4%. Kui linastub film, siis hüppavat üles ka filmi aluseks olnud raamatu müük, multifilmidega on sama lugu. Pikaajaliste kogemustega M. Kirsipuu sõnul oli 2016. aasta suvel turg erakordselt tühi, uusi eesti ja lasteraamatuid peaaegu ei ilmunudki. Kümmekond kirjastajat olidki teatanud, et suvel nad ei tööta: nende statistika näitas, et I poolaastal ilmus 12 nimetust ja IV kvartali plaanis oli üle 20 nimetuse ilmumine. Apollo andmetel mõjutab raamatute müüki eelkõige meediakajastus ja kirjandusvõistluste, -konkursside ning -preemiate võitmine. Viimaste aastate trendidena tõi esineja välja ostjate huvi kristallide vastu. Hästi müüvad raamatud tervisest (Bürkland, Raudsik jt), kohalike autorite positiivse sõnumiga käsiraamatud, psühholoogiaalased teosed, lastele teadust ning tehnikat tutvustavad raamatud. Hämmastavalt suur oli mullu huvi hiiu kultuuri vastu. Vaatasime üle ka Apollo e-keskkonna ja muudatused e-poes. Järgnenud küsimustevastuste voor oli kahepoolne ning kasulik.

Päeva lõpul saime võimaluse näha kaasaegse kino köögipoolt. Midagi niisugust enamik komplekteerijaist oodata ei osanudki – väga huvitav!

Otsustasime 2017. aastal koolituspäevadega jätkata. Kuigi käimas on suured reformid nii riigis kui ka raamatukogunduses, plaanime järgmisel aastal ikka kahte kokkusaamist.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu 27. aastaraamat

Möödunudaastaste raamatukogupäevade aegu nägi ilmavalgust ERÜ aastaraamat, mis kannab järjenumbrit 27 ja kajastab 2015. aasta tegemisi Eesti raamatukogudes.

2015. aasta oli Eestis kuulutatud muusika-aastaks ja tänu sellele kõlas helisid ka raamatukogudes tavapärasest ohtramalt, oli hulgaliselt muusikateemalisi väljapanekuid ja kohtumisi. Põnevatest ettevõtmistest raamatukogudes kirjutas ülevaate Katre Riisalu. Pärnu Keskraamatukogu muusikaosakonna juhataja Ene Roost kirjutab osakonna asutamisest ja rahvaraamatukogu muusikaosakonna tegemistest. Veel saab aimu, kuidas meelitatakse väikseid pärnakaid lugema ja raamatukokku, samuti sellest, mida tehakse pealinnas, et inimesed tunneksid end *online*-maailmas kindlalt ja oskaksid kasutada kaasaegseid nutiseadmeid. Kogumikus on ülevaade Läti uues rahvusraamatukogus toimunud Balti riikide raamatukoguhoidjate 10. kongressist, aga ka juba 25. korda ERÜ egiidi all toimunud raamatukogupäevadest. Tutvustatud on väljaannet *Raamatukogud ja -kogundus Eestis 2002–2012* ja juubelikogumikku *Elu raamatute keskel. Endel Annus 100.*

Traditsiooniliselt esitletakse aastaraamatus 2015. aasta tublimaid raamatukoguhoidjaid ja raamatukogude tegusid ning kajastatakse ERÜ, ELNET Konsortsiumi ja Eesti Muusikakogude Ühenduse tegevust.

Aastaraamatu koostasid ning toimetasid Krista Visas ja Heda Piiriste Pärnu Keskraamatukogust, resümeed tõlkis Siivi Frei, kaane kujundas Katri Kiik.

Reet Olevsoo

21. sajandi raamatukogu : Eesti raamatukogunduse tulevik ühiskondlike ja tehnoloogiliste muutuste tingimustes: raamatukogude missioon, positsioon ja arengusuunad. Märts 2016. Nr. 3, lk. 4-7. Visioonidokument kiideti heaks 9. märtsil 2016 toimunud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastakoosolekul.

In memoriam : Meeli Veskus 04.03.1953 – 27.01.2016. Nr. 1, lk. 41 : foto.

Mälestame : Elli Lipstok 25. september 1926 – 10. oktoober 2016. Nr. 6, lk. 41 : foto.

Mälestame : Kärt Miil 14. august 1951 – 14. september 2016. Nr. 5, lk. 41 : foto.

Mälestame : Laine Pärloja 5. november 1925 – 5. november 2016. Nr. 6, lk. 41 : foto.

„Raamatukogu" aastasisukord 2015 / koostanud Elo Jakobson. Nr. 1, lk. 37-41.

Alla, Hendrik. Universumi raamatukogu. Nr. 3, lk. 3 : foto. Autor pälvis Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu 2015. a meediaauhinna.

Andresoo, Janne. Mõtteid IFLA 82. kongressilt. Nr. 5, lk. 27-28.

Andresoo, Janne. *Quo vadis*, Eesti raamatukogu? Nr. 1, lk. 7-9 : foto. Eesti raamatukogunduse arengust aastani 2020 kahe dokumendi põhjal: „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020" ja „21. sajandi raamatukogu".

Burk, Kersti. Koostöös peitub jõud. Nr. 1, lk. 13. Tapa valla raamatukogud on ühtses süsteemis kümme aastat koos tegutsenud.

Christoffersen, Mikkel. Kopenhaageni Raamatukogude strateegia 2014–2019, selle taust ja rakendamine / inglise keelest tõlkinud Triinu Seppam. Nr. 2, lk. 4-9 : ill. Rahvaraamatukogude traditsioonilise süsteemi ümberkujundamisest Kopenhaagenis.

Ermel, Malle. Eesti e-varamu esimesest etapist. Nr. 2, lk. 12-16 : ill.

Ermel, Malle. Ka joonistustel on oma saatus. Nr. 2, lk. 39 : ill. Tutvustus: Rand, Mare. Ajaloolise kultuurivara jälgedel. Konrad Gessneri taimejoonistused Tartu Ülikooli Raamatukogus. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2015.

Frei, Lauri. Narva kirjastaja ja trükkal Joseph Drobinsky: Eesti oma Pierre Marteau. Nr. 2, lk. 34-36 : fotod. Joseph Drobinsky 1790. a Narvas välja antud raamatud on tegelikult trükitud Leipzigis, seda tegi kirjastaja ja trükkal Wilhelm Gottlob Sommer.

Frei, Lauri ; Ilus, Mare-Nelli ; Mägi, Katri ... [jt.]. Eesti mäluasutuste talveseminar 2016 / talveseminaril osalenute muljed kogus kokku Kadi Kass. Nr. 4, lk. 24-26 : fotod. 15.–16. märtsil 2016 Kääriku spordibaasis toimunud Eesti mäluasutuste seminari teemaks oli „Mäluasutus – teadustöö tõhus toetaja".

Haavandi, Kadri. Kooliraamatukoguhoidjate Kirjanduslik Võrumaa : sektsiooni edukast suveseminarist. Nr. 5, lk. 38-40 : foto.

Haavandi, Kadri ; Kengsepp, Anneli. Peab hoidma silmad lahti ja tundlad erksad : Mihkel Voldi usutlused Kadri Haavandi ja Anneli Kengsepaga. Nr. 4, lk. 8-9 : foto. Kooliraamatukogudest, ERÜ lasteteeninduse toimkonna tegevusest.

Hallik, Martin. Millist raamatukogu vajab ülikool? Nr. 5, lk. 13-14. Kõne konverentsil *ELNET20* (toimus 21.–22. apr. 2015 Rahvusraamatukogus).

Hallik, Martin. Mis on teadusraamatukogu eesmärk? : kõne TLÜ Akadeemilise Raamatukogu 70. aastapäeva konverentsil. Nr. 4, lk. 12-13 : fotod. Teadusraamatukogude teenuste kujundamisest.

„Raamatukogu" aastasisukord 2015

Koostanud Elo Jakobson
RR-i teenindusosakonna infospetsialist

Heinmaa, Heidi ; Riisalu, Katre. Muusikakogude konverents Roomas. Nr. 6, lk. 32-33 : fotod. Rahvusvahelise Muusikaraamatukogude ja -arhiivide Assotsiatsiooni (IAML) 65. aastakonverentsist.

Hiie, Ruth ; Sildre, Urve. Unikaalne *Agenda Parva* jälle Eestis. Nr. 6, lk. 40 : foto. AGENDA PARVA. In commodiorem usum Sacerdotum Provinciae Livoniae conscripta. Brunsbergae : [s.n.], M.DC.XXII [1622].

Häkli, Esko. Professor Esko Häkli tervitussõnad Kyra Roberti 100. sünniaastapäeva ettekandepäeval. Nr. 5, lk. 26 : foto.

Ilus, Mare-Nelli ; Olonen, Riin. *ELNET20* vaatas tulevikku. Nr. 6, lk. 27-29 : fotod. Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium (ELNET Konsortsium) tähistas 21.–22. aprillil rahvusvahelise konverentsiga 20 aasta möödumist konsortsiumi asutamisest.

Kallas, Kaja. Ma armastan raamatuid. Nr. 1, lk. 3 : foto.

Kiipus, Merike. Leida Laidvee mälestuspäev. Nr. 3, lk. 35. Eesti Kirjandusmuuseumis tähistati 5. aprillil 2016 seminariga arhiivraamatukogu kauaaegse juhataja Leida Laidvee 100. sünniaastapäeva.

Kiipus, Merike. Oskar Kallase päev Eesti Kirjandusmuuseumis. Nr. 6, lk. 9-11 : fotod. XXVI eesti raamatuteaduse konverentsist Eesti Kirjandusmuuseumis 25.10.2016.

Koik, Merle. Töövarjuna Sloveenias. Nr. 2, lk. 30-31 : fotod. Võrumaa Keskraamatukogu töötajad külastasid Sloveenia raamatukogusid.

Kont, Kate-Riin. Kogude toimkonna õppereis Stockholmi. Nr. 5, lk. 36-38 : fotod. Külastati Stockholmi Linnaraamatukogu, Rootsi Muusika- ja Teatriraamatukogu, Rootsi Rahvusraamatukogu ning Stockholmi Ülikooli Raamatukogu.

Kont, Kate-Riin. Raamat on Eestis endistviisi keskne kultuurimeedium. Nr. 1, lk. 34-35. Ülevaade Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kogude toimkonna 25. novembril 2015 Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogus toimunud seminarist „Raamatud, lugemine ja lugeja".

Koppel, Merilin. Kui tahad minna kiiresti – mine üksi, kui tahad minna kaugele – minge koos! : IFLA uudismeedia konverentsist Hamburgis. Nr. 4, lk. 27-28 : fotod.

Kruup, Tiina. Laevad pidurivis. Nr. 3, lk. 21-23. 2006. a võidupüha mereparaadist Saaremaal Küdema lahes. Sisaldab kaarti: Võidupüha 2006. a mereparaad: Läänemeri Veere sadamast Panga nukini. Tallinn : Veeteede Amet, 2006.

Kruup, Tiina. Meri ja kaardid. Nr. 1, lk. 21-23 : kaart. Sisaldab kaarti: Olaus Magnus. *Carta marina*... Veneetsia, 1539.

Kruup, Tiina. Minu meri. Nr. 6, lk. 21-23 : kaart. Sisaldab kaarti: Peipsi järv. Tallinn : Kindralstaabi IV osakond, 1926.

Kruup, Tiina. Olümpiaregatt Tallinna lahel. Nr. 4, lk. 21-23 : kaart. Sisaldab kaarti: Läänemeri - Tallinna laht : purjespordivõistluste veeala. [Moskva] : NSVL Kaitseministeeriumi Navigatsiooni ja Okeanograafia Peavalitsus, 1980.

Kruup, Tiina. Ring ümber maailmamere. Nr. 5, lk. 21-23 : kaart. Sisaldab fragmenti merealustest fiiberoptiliste kaablite kaardist (allikas: TeleGeography). Kaart tervikuna on ajakirja tagakaanel.

Kruup, Tiina. Vanad merekaardid. Nr. 2, lk. 21-23 : kaart. Sisaldab kaarti: Lucas Janszoon Waghenaer. Die Custe von Lijfland... Amsterdam, 1589.

Kuldkepp, Marika. Jätkake, ajakiri tõestab, et oleme olemas : ajakirja Raamatukogu lugejauuringu kokkuvõte. Nr. 1, lk. 18-21.

Kurvet, Mare. Teatmesaal: mida me teeme ja kuidas me teeme. Nr. 3, lk. 15-16 : foto. Rahvusraamatukogu 5. korrusel asuvas teatmesaalis pakutavatest teenustest.

Köösel, Gerli. Kus on võimalik õppida raamatute kirjastamist? Nr. 5, lk. 10-12. Artikli autor kaitses Tallinna Ülikooli digitehnoloogiate instituudis seminaritöö „Raamatukirjastamises vajalike pädevuste omandamise võimalused Eestis". Vaatluse all oli nelja Eesti kõrgkooli kümme õppekava.

Lauristin, Marju. Vaimse kultuuri tugivõrgustik. Nr. 2, lk. 3. Raamatukogude tähtsusest kultuurikeskustena.

Loddes, Ene. Saku vallaraamatukogu on nüüd suurem ja tugevam. Nr. 1, lk. 14. Saku vallas reorganiseeriti raamatukogude töö 2009. a sügisel, kui vallavolikogu otsustas liita rahva- ja kooliraamatukogud üheks asutuseks.

Luup, Piret. Suure-Jaani valla ühendatud raamatukogud kuus aastat hiljem. Nr. 1, lk. 15-16. 2011. a ühendati Vastsemõisa, Tääksi, Olustvere, Sürgavere ja Suure-Jaani raamatukogud.

Makke, Jane. Kellele on vaja liigiindekseid. Nr. 3, lk. 24-29. Rahvusraamatukogu korraldatud küsitlusest UDK kasutamise kohta Eesti raamatukogudes.

Meos, Kristiin. Õppima kasvõi terve perega! Nr. 5, lk. 18-20 : fotod. Koolitustest Tallinna Keskraamatukogus.

Murel, Kristel. Eesti lasteraamatukoguhoidjad said kokku Viljandis. Nr. 6, lk. 38 : fotod. 13. üleriigiline lasteraamatukoguhoidjate päev toimus 21. septembril 2016 Viljandis.

Must, Madis. Eesti maaraamatukoguhoidjate suhtumine raamatukogude muutumisse. Nr. 6, lk. 18-20. Artikkel on kirjutatud Tartu Ülikooli infokorralduse eriala lõputöö (2016) alusel.

Nirk, Lia. Väike Hüüru ja suur Laagri. Nr. 1, lk. 16-17. Laagri keskuses asuva Saue vallaraamatukogu ning Hüüru külaseltsi vahel sõlmiti 2014. a raamleping, mille alusel vallaraamatukogu maksab külaseltsile raamatukoguteenuse osutamise eest ja raamatukoguhoidjaks on MTÜ palgatud kultuuritöötaja.

Nool, Maris. *BibliCamp 3 – Raamatukogu 2035*. Nr. 6, lk. 35-37 : fotod.

Olevsoo, Reet. ERÜ aastakoosolekul kiideti heaks visioonidokument „21. sajandi raamatukogu". Nr. 3, lk. 36. Ülevaade 9. märtsil 2016 toimunud ERÜ aastakoosolekust.

Olonen, Riin. Eluviis: raamatukogundus : Ene Rieti intervjuu Riin Oloneniga. Nr. 2, lk. 19-20 : foto. ELNET Konsortsiumi arendusjuht e-kataloogide ESTER Tallinn ja ESTER Tartu liitmisest ning Eesti e-varamu portaalist.

Oper, Lembi. Kuidas koostada õpimappi? : kogemus tegija vaatenurgast. Nr. 6, lk. 16-17.

Pai, Kristina. LIBER-i konsortsiumi lugejauuring – üks võimalus dialoogiks lugejaga. Nr. 6, lk. 13-14. 2016. a Euroopa Teadusraamatukogude Assotsiatsiooni (LIBER) raamatukogudest moodustatud LibQUAL-i konsortsiumis osalevad Eestist Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu.

Pajusalu, Liina. Terviklik kalandus- ja mereuuringutealane kogu. Nr. 1, lk. 24. Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudi raamatukogu.

Palk, Kristel ; Sieberk, Mari. Peame ja suudame lõimimisele kaasa aidata. Nr. 1, lk. 29-31. Tallinna Keskraamatukogu üritustest.

Parker, Kelly. Kokku said eesti keele arendajad. Nr. 2, lk. 37 : fotod. 6. oktoobril 2015 toimus Eesti Rahvusraamatukogu väikeses konverentsisaalis X oskuskeelepäev.

Pärgma, Piret. XI oskuskeelepäev. Nr. 6, lk. 34 : fotod.

Pärgma, Piret. Uut terminoloogias. Nr. 4, lk. 17.

Raatma, Irma. Väike-Maarja raamatukogude ühendamise lugu. Nr. 1, lk. 11-12.

Rand, Lea. ERÜ maaraamatukogude sektsioon tähistas 25. sünnipäeva Viljandis. Nr. 4, lk. 32-37 : fotod.

Rand, Lea. Kõige tähtsam on lastega tegelemise tahe : Mihkel Voldi intervjuu Lea Rannaga. Nr. 4, lk. 4-7 : foto.

Raudsepp Linnupuu, Veronika. Postdigitaalne raamatukogu – paradigma muutus: ülevaade raamatukogunduse kolmandatest mõttetalgutest. Nr. 4, lk. 18-21 : foto. 19. mail 2016 Pärnu Keskraamatukogus toimunud mõttetalgutel arutleti Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu visioonidokumendis „21. sajandi raamatukogu" püstitatud teemadel.

Reimal, Mari. ISE on rohkem kui artiklid. Nr. 3, lk. 17-20. Bibliograafilise andmebaasi ISE eelistest võrreldes artiklite täistekste pakkuva portaaliga *DIGAR Eesti ajalehed*.

Riet, Ene. Kas 270 rahvaraamatukogust piisab? Nr. 1, lk. 10-11. Haldusreformi mõjust rahvaraamatukogude võrgule. Uuringust „Era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringute käigus" (2015).

Riet, Ene. Meie unistus on Eesti digiruumi loomine. Nr. 2, lk. 10-11. Projektist „Eesti e-varamu ja kogude säilitamine (esimene etapp)".

Riisalu, Katre. IFLA kongressist Ameerika suuruselt 15. linnas. Nr. 5, lk. 29-31 : fotod.

Riisalu, Katre. Parimad raamatukoguhoidjad töötavad Võrus, Toilas, Viimsis ja Luunjas. Nr. 3, lk. 38-41 : fotod. ERÜ auhindu 2015. a töö eest: teenetepreemia pälvis Kõrveküla raamatukogu direktor Hele Ellermaa, ERÜ aastapreemia sai Eesti Lastekirjanduse Keskuse direktor Triin Soone, aasta maaraamatukoguhoidja tiitliga tunnustati Toila raamatukogu juhatajat Lea Randa, aasta lasteraamatukoguhoidja tiitliga Võrumaa Keskraamatukogu lasteosakonna juhatajat Helle Laanperet, aasta kooliraamatukoguhoidja tiitliga Luunja Keskkooli raamatukoguhoidjat Tiina Tuvi ning parima noore raamatukoguhoidja tiitliga Elise Randa Viimsi raamatukogust. Auhind „Aasta tegu linnaraamatukogus" läks jagamisele Narva ja Tallinna keskraamatukogude vahel, auhind „Aasta tegu teadusraamatukogus" läks Tartu Ülikooli Raamatukogule ning „Aasta tegu erialaraamatukogus" Tartu Ülikooli Narva Kolledži raamatukogule. Raamatukogude sõbraks valis ERÜ juhatus Meelis Lilboki (tarkvara R.I.K.S. väljatöötaja ja arendaja) ning meediaauhinna sai Postimehe kultuuriportaali toimetaja Hendrik Alla.

Riisalu, Katre. Raamatukogupäevade avakõne. Nr. 6, lk. 5-8 : fotod. 20.–30. okt. 2016 toimunud 26. üleriigilised raamatukogupäevad „Kohtume raamatukogus!" avati 20. okt. Eesti Rahva Muuseumi uues hoones Tartus.

Ristissaar, Maie. Kas kõik peabki olema ühe kliki kaugusel? Nr. 2, lk. 17. Z-generatsiooni ootustest raamatukogudele jt mäluasutustele.

Rüütli, Mari-Liis. Jõudsin äratundmisele, et tahan ikka raamatute keskel edasi olla : Mihkel Voldi intervjuu Mari-Liis Rüütliga. Nr. 6, lk. 24-25 : fotod. Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi infokorralduse tudeng pälvis Aleksander Sibula nimelise stipendiumi.

Sakova, Aija ; Tamre, Marje. Raamatukogu kui partner. Nr. 4, lk. 10-11 : fotod. Ülevaade Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu 70. juubeli konverentsi ettekannetest.

Sakova, Aija ; Tiisel, Kaja. Kyra Robert 100 : meenutades Kyra Robertit (1916–1997). Nr. 5, lk. 24-25 : foto. Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu ja Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus tähistasid Tallinna raamatukogude ajaloo uurija Kyra Roberti 100. sünniaastapäeva ettekandepäevaga „Õpetajast õpetlaseks – Kyra Robert 100. Uurija töö kultuuriloolises Baltika kogus". Kyra Robertist ja toimunud mälestusüritusest.

Salundi, Piia. Kõik saagu laenata kõike igast raamatukogust. Kas tõesti? Nr. 3, lk. 37. Ülevaade 9. märtsil 2016 toimunud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kõnekoosolekust, mis oli pühendatud visioonidokumendile „21. sajandi raamatukogu".

Sepp, Ilme. Haapsalu linna raamatukogu pühitseb väärikat tähtpäeva. Nr. 3, lk. 32-34 : fotod. Haapsalu linna raamatukogu (alates 1993 Lääne Maakonna Keskraamatukogu) saab 150-aastaseks.

Sepp, Ilme. Üle Eesti ollakse äraootaval seisukohal : Ene Rieti intervjuu Ilme Sepaga. Nr. 3, lk. 30-31 : fotod. Ilme Sepp töötab Läänemaa Keskraamatukogu direktorina.

Seppam, Triinu. Debatid, demokraatia ja avatud linnaruum: jalgrattamatk raamatukogude eest mööda Skandinaavia maid. Nr. 1, lk. 25-28 : fotod. 1.–10. septembrini 2015 toimus viiendat korda „Jalgrattasõit raamatukogude eest" („Cycling for libraries"). Sõideti Norrast Oslost Taani linna Aarhusi, konverentsi teemaks oli „Uuenevad Põhjamaad".

Siil, Ragnar. Raamatukogud 21. sajandil – võimalused ja väljakutsed. Nr. 1, lk. 4-5 : foto.

Soone, Triin. Kas laps loeb? Nr. 4, lk. 3 : foto.

Sprūža, Svetlana. Elanikkonna kaasatõmbamine raamatukogu muutmisse / inglise keelest tõlkinud Tiina Büttner. Nr. 2, lk. 32-33 : fotod. Valmiera raamatukogu uued raamatukoguteenused noortele kujunesid koostöös noorte lugejatega.

Sööt, Ludmilla ; Härmask, Aire ; Tuisk, Ehtel. Kevadine teabepäev Tartus. Nr. 5, lk. 34-35 : foto.

Talihärm, Ülle. Rahvaraamatukogu seadus vajab uuendamist. Nr. 6, lk. 3.

Talts, Mait. Uno Liivaku 90 : tõlkija, keelemees, raamatuloolane ja bibliofiil. Nr. 3, lk. 42 : foto.

Talv, Terje. Kes mängib, see mäletab! Nr. 6, lk. 30-31 : foto. Mäluasutuste suveseminarist „Kultuuripärand – avastamata rikkus" Viinistus 24.–25. augustil 2016.

Talvi, Krista. Kutsega raamatukoguhoidjate read täienevad : kokkuvõte kutse taotlemisest 2016. a. Nr. 6, lk. 39.

Talvi, Krista. Põlva – parim paik põlvest põlve! Nr. 4, lk. 39-41 : fotod.

Talvi, Krista. Taotlejatel aeg mõelda dokumentide vormistamisele. Nr. 2, lk. 40. ERÜ kutsekomisjoni tööst 2015. a, omistatud kutsetasemetest.

Tammaru, Kalju. Vahetuskogul tasub silm peal hoida. Nr. 1, lk. 36. Eesti Hoiuraamatukogu vahetuskogust.

Tammaru, Kalju. Õppekäik Neevalinna : muljeid kolmest Peterburi raamatukogust jagab Kalju Tammaru. Nr. 5, lk. 35-36. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu erialaraamatukogude sektsiooni liikmed külastasid Venemaa Rahvusraamatukogu, Boriss Jeltsini nimelist Presidendiraamatukogu ja Nikolai Gogoli nimelist Raamatukogu.

Tarkpea, Tiiu. Kasutaja annab infole tähenduse! : IFLA WLIC [World Library and Information Congress] 2016 : liigitamise ja märksõnastamise sektsiooni tööst ning satelliitkonverentsist Subject Access: Unlimited Opportunities. Nr. 5, lk. 32-33.

Tool, Pille. Näoga mere poole. Nr. 2, lk. 24-29 : fotod. Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia raamatukogu ajaloost ja tänapäevast.

Tõiste, Tuuliki. Üheksas teadus- ja erialaraamatukogude päev : merekultuuriaastal Mereakadeemias. Nr. 6, lk. 12.

Vaaro, Ilmar. Õppida on mõnus?! Nr. 5, lk. 3. Raamatukoguhoidjate täienduskoolitusest.

Vahtra, Sulev. Ühtne värvilahendus koos uue logoga : Rahvusraamatukogu 5. korruse lugemisala kujundamise põhimõtted. Nr. 3, lk. 12-14 : fotod.

Valm, Tiiu. Elus ei ole ületamatuid raskusi : Ene Rieti intervjuu Tiiu Valmiga. Nr. 1, lk. 31-33 : foto.

Valmas, Anne. Bibliograafiaauhind 2016. Nr. 2, lk. 41-42 : foto. Bibliograafiaauhinna 2016 sai Kalev Sikk „Eesti perioodikas ilmunud järjejuttude bibliograafia 1918–1944" (2014) eest.

Veevo, Annely. Direktor tutvustab ennast ja oma plaane. Nr. 2, lk. 38. Annely Veevo valiti 2015. a alguses Kärdla Linnaraamatukogu direktoriks.

Veimann, Kristel. Avatuse põhimõte on ruumide ja teenuste kujundamise alus. Nr. 3, lk. 8-11 : fotod. Rahvusraamatukogu 5. korruse lugemisala ruumidest ning seal pakutavatest teenustest.

Veimann, Kristel ; Sakova, Aija ; Stamm, Margit ... [jt.]. Mida pakkus Helsingis toimunud LIBER 2016? Nr. 4, lk. 29-31 : fotod.

Virkus, Sirje ; Lepik, Krista. Digitehnoloogiate ja ühiskondlike protsessidega haakumise poole : 24 vastust eriharidusse asjus / Mihkel Voldi intervjuud Sirje Virkuse ja Krista Lepikuga. Nr. 5, lk. 4-9 : fotod.

Volt, Mihkel. Aleksander Sibulale pühendatud erialapäev *Raamatukogud mitmekultuurilises Eestis*. Nr. 6, lk. 26 : fotod.

Volt, Mihkel. LiLaEst 2016. Nr. 6, lk. 40 : foto.

Volt, Mihkel. Raamatukogupäevade pidulik avamine ERM-i uues kodus. Nr. 6, lk. 4. 20.–30. okt. 2016 toimunud 26. üleriigilised raamatukogupäevad „Kohtume raamatukogus!" avati 20. okt. Eesti Rahva Muuseumi uues hoones Tartus.

Välbe, Kai. Ilmunud on raamatukogude mõju hindamise standard. Nr. 3, lk. 20. Tutvustus: Informatsioon ja dokumentatsioon [Võrguteavik] : raamatukogude mõju hindamise meetodid ja menetlused / Eesti Standardikeskus ; tõlkinud Sirje Nilbe. Tallinn : Eesti Standardikeskus, 2016. (Eesti Standard ; EVS-ISO 16439:2016).

Välbe, Kai. Meetmetest mõjuni ehk kuidas lugeda, mõista ja kasutada standardit EVS-ISO 16439:2016 : *Informatsioon ja dokumentatsioon. Raamatukogude mõju hindamise meetodid ja menetlused*. Nr. 4, lk. 14-17 : foto. Tutvustus: Informatsioon ja dokumentatsioon [Võrguteavik] : raamatukogude mõju hindamise meetodid ja menetlused / Eesti Standardikeskus ; tõlkinud Sirje Nilbe. Tallinn : Eesti Standardikeskus, 2016.

Välbe, Kai. Soovitusindeks kui parim viis enda võrdlemiseks... iseendaga. Nr. 5, lk. 15-17.

FIRST COLUMN

3
The new act was indeed passed
Kairi Felt

The new Legal Deposit Copy Act entered into force on the 1st of January 2017, replacing the former Legal Deposit Copy Act. Kairi Felt, the Head of the Collection Development Department of the National Library of Estonia, is of the opinion that the newly enforced act fulfils its purpose of collecting, preserving and making available for the future generations the publications that are essential to our national culture in a considerably more up-to-date manner than the previous act. By passing the Legal Deposit Copy Act, the Riigikogu modernised our so far existed organisation of submission to legal deposit copy and equalized the importance of Estonian digital publications with that of printed publications, audio discs, and DVDs. The submission of output-ready files of printed publications pursuant to the act enables us to discontinue the digitisation of Estonian printed publications from now on.

FOCUS: LEGAL DEPOSIT COPY!

4
The Legal Deposit Copy Act helps us to maintain the uniqueness of our culture today. An interview
Mihkel Volt

The interviewees, Kristel Veimann, the Director of Library Services of the National Library of Estonia, Kairi Felt, the Head of the National Library's Collection Development Department, and Riin Olonen, the National Library's Library System Manager, answer to the questions about the culture becoming digital, the Legal Deposit Copy Act, and disclosing the contents of periodicals.

9
Six views on the newly passed act. An interview
Mihkel Volt

In the interview, Kaidi Urmet, the Managing Director of the Estonian Publishers' Association, Urmas Sutrop, the Director of the Estonian Literary Museum, Martin Hallik, the Director of the University of Tartu Library, Kristina Pai, the Director of Collection Development of the University of Tartu Library, Mart Raudsaar, the Managing Director of the Estonian Newspaper Association, Janne Andresoo, the Director General of the National Library of Estonia, and Ülle Talihärm, the Libraries Adviser of the Ministry of Culture of the Republic of Estonia, express their opinions about the Legal Deposit Copy Act.

DEVELOPMENT ACTIVITIES

12
Publishers Portal – a necessary Web site for publishing and storing publications
Made Viljur-Voit

In her article, Made Viljur-Voit, a Chief Specialist of the National Library of Estonia, introduces the Publishers Portal that was opened to the public on the 1st of December last year. The Publishers Portal of the National Library of Estonia – a new environment for providing e-services to the publishers – enables to inform of a new publication, apply for international standard numbers to the publication, archive print fails and e-books, manage the copyright issues of and access restrictions to the publications, and observe statistics about the use of his/her publications.

14
Dictionary of Library Terms – statistics and terms
Piret Pärgma

Piret Pärgma, the terminologist and specialist on publishing of the National Library of Estonia, provides a brief overview of the work of the Committee on Terminology of the Estonian Librarians' Association in the last year. The year of 2016 was very busy: 63 new records of terms were added to the Dictionary of Library Terms, and 160 records of terms were supplemented. The Committee is glad that the Dictionary is widely used. Last year 62,172 requests were performed in the Dictionary of Library Terms.

QUO VADIS, LIBRARY?

15
Common information system for all Estonian libraries
Riin Olonen

Riin Olonen, the Library System Manager of the National Library of Estonia and the Development Manager of the Estonian Libraries Network Consortium (ELNET Consortium), brings up the fact that the idea to implement a common library information system in Estonia has been anew more frequently under discussion in the recent years. To wit, the deficiency of resources in the library sector and several changes in the library network, including the changes related to the administrative reform have brought this theme into focus over again.

PERSONAGE

18
Laine Peep: direktriss
Meeli Müüripeal

On the 19th of December 2016, Hea Lugu Publishers presented a book, *Laine Peep: direktriss* („Laine Peep: The Directress"), by Ago Pärtelpoeg. Laine Peep (1932–2001) was the Director of the University of Tartu Library since 1962 up to 1990. She should be remembered by and renowned for in the history of Estonian culture solely because she managed to erect the new building of the University's library in spite of the circumstances and as a result of a long struggle that went on for almost twenty years.

THE YEAR OF CHILDREN'S AND YOUTH CULTURE

20
The Year of Children's and Youth Culture 2017 has begun!
Marju Kask

Marju Kask, the Project Manager of the Year of Children's and Youth Culture 2017 of the Estonian Children's Literature Centre, speaks about the goals of the current year of campaign to value children and young people as both creators as well as audience of culture. The undertakings of the thematic year support our common mission and inspire to value and involve children and young people even more. Cultural experiences of high quality enrich us all and libraries are one of the best outputs for this.

22
The golden age of Estonian children's book is here: it is a pleasure to admit that!
Viive Noor

Viive Noor, a graphic designer, who is also the head of the jury of a competition, „Five Most Beautiful Estonian Children's Books 2016", admits that diversity in peculiarities and styles characterise Estonian children's books' illustrations. This time, *Lumemees Ludvigi õnn* („The Happiness of Ludvig, the Snowman") by Leelo Tungal, *Öömõtted* („Night Thoughts") by Jonas Taul, *Vanaema, kes muutus kutsikaks* („Grandmother, who Turned into a Puppy") by Juhan Püttsepp, *Tröööммmpfffff ehk Eli hääl* („Tröööммmpfffff or the Voice of Eli") by Piret Raud, *Juturaamat* („Storybook") by Anti Saar were selected among the best designed books.

CONFERENCES & SEMINARS

24
About Webinars in the National Library
Kristina Rood
In 2016, the National Library of Estonia conducted two free an-hour-long Web-based seminars in cooperation with a training company. At the seminars, the most important data collections of the National Library were introduced: on the 17th of October, the digital archives, DIGAR, and on the 7th of November, Estonian newspapers in the portal DIGAR. The broadcasts of the Webinars are uploaded to the National Library's YouTube training channel on the address: https://www.youtube.com/playlist?list=PLq9AVJbAjf0OKu2nvulYFjbZb5aHmp4Zj .

25
Antiquarian book conference in Wrocław
Kaire Lass, Ruth Hiie
An overview of an international conference, „Early Printed Books and Their Owners – the Current State of Research, Catalogues, Perspectives", organised by the National Ossoliński Institute or the Ossolineum and held from the 29th of September up to the 1st of October last year in Wrocław, Poland.

27
Creating the best library in the world
Külli Solo
An overview of a conference, „RESHAPE: Designing the Future of the Library", organised by Helsinki City Library from the 26th up to the 27th of September last year. It is known that the new building of Helsinki Central Library will be opened to the public on the 6th of December 2018 when the Republic of Finland is celebrating its centennial. Therefore, Finns try to gather best practice from around the world to create the best library in the world. This aspiration was the reason for organising the abovementioned conference in Helsinki.

ESTONIAN LIBRARIANS' ASSOCIATION

30
Library as a physical and virtual space
Kate-Riin Kont
The ELA Committee on Collection Management held its seminar at the Tallinn University of Technology Library on the 30th of November last year. This time, the event was titled „Library as a Physical and Virtual Space".

34
A seminar, „Public Library of the 21st Century"
Katre Riisalu
When in 2015 a vision document that covered all libraries was prepared, then in the autumn of 2016 a working group established by the Estonian Librarians' Association started to draw up recommendations for evaluating the service quality of Estonian public libraries on the basis of international practice. The document aims to support libraries and local governments to improve the quality of services provided by public libraries. The article gives a brief overview of a thematic seminar held at the National Library on the 19th of December.

35
Rural Librarians' Day was held in the village of Navi in Võru County on the 28th of October
Lea Rand
An overview of a national event organised by the ELA Rural Libraries Section that took place in the Southern Estonia.

36
About the training days of the Working Group on the Acquisition of Public Libraries in the last year
Tiina Talvet
An overview of two training days that were organised for the members of the ELA Working Group on Acquisition of Public Libraries in 2016.

38
The 27th Yearbook of the Estonian Librarians' Association
Reet Olevsoo
During the Library Days in last October, a new Yearbook of the Estonian Librarians' Association came out of print that reflects the doings of Estonian libraries in 2015. The article introduces the Yearbook, compiled and edited by Krista Visas and Heda Piiriste from Pärnu Central Library.

39
Cumulative list of contents of the *Raamatukogu* 2016
Elo Jakobson

RK
1/2017

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

Toimetuskolleegium:
Janne ANDRESOO
Kadri HAAVANDI
Gerda KOIDLA
Silvi METSAR
Reet OLEVSOO
Maris PAAS
Kristina PAI
Asko TAMME
Marje TAMRE
Ilmar VAARO
Kristel VEIMANN

Esikaanel:
Seitsmene Mona naudib kauneid eesti lasteraamatuid.

Tagakaanel:
Säilituseksemplaridele juurdepääsu võimaldav töökoht TTÜ Raamatukogus

Fotod: Teet Malsroos

Ilmub 6 korda aastas Eesti Kultuurkapitali toetusel.

ISSN 0235-0351

***Raamatukogu* toimetus**

Toimetaja
Mihkel VOLT

Keeletoimetaja
Gerli EERO

Kujundaja
Margit PLINK

Aadress:
15189 Tallinn,
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu

www.nlib.ee/ajakiri

RK

1/2017
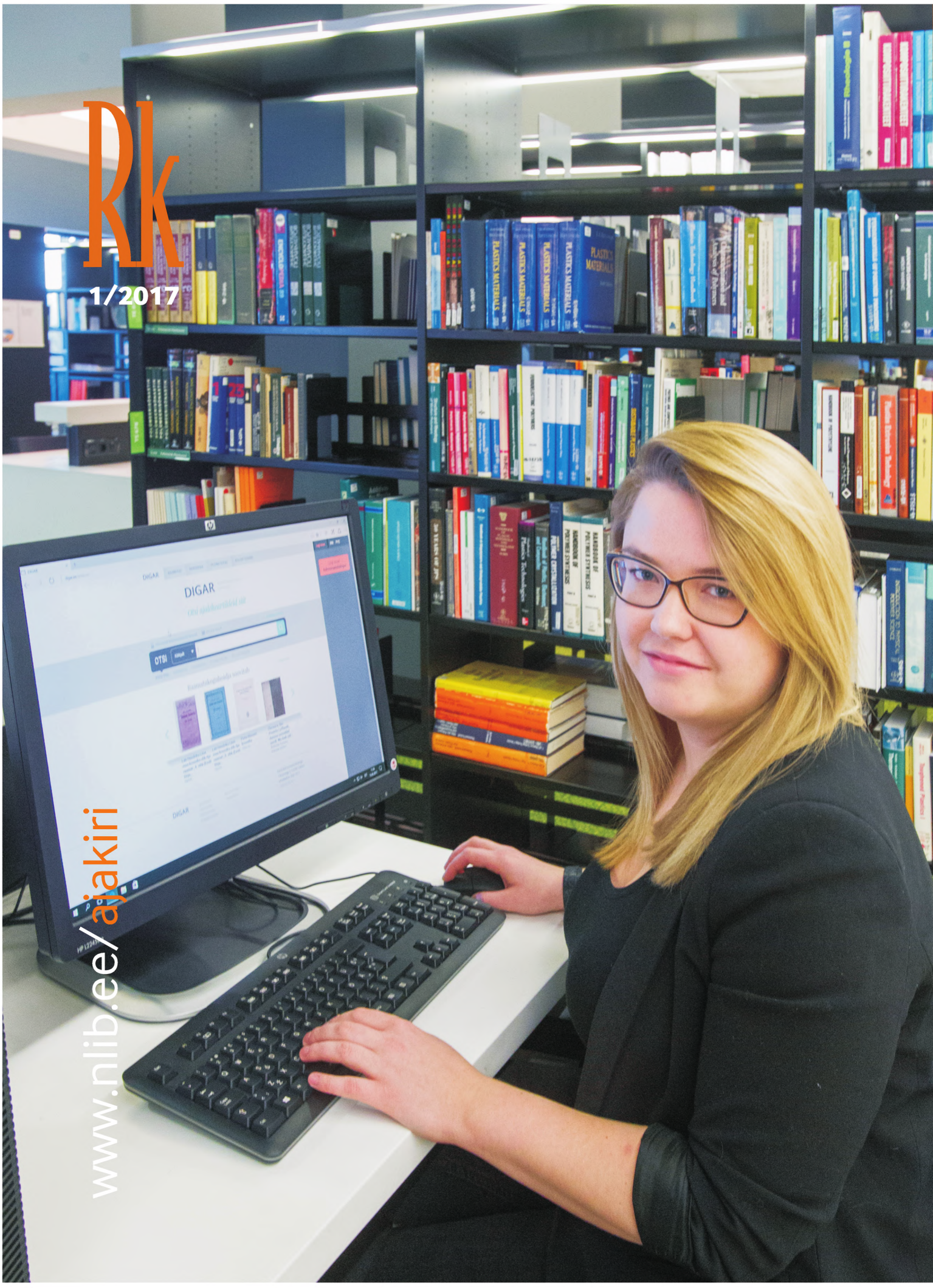
www.nlib.ee/ajakiri